

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ ANABİLİM DALI
AVRUPA BİRLİĞİ PROGRAMI
AVRUPA BİRLİĞİ YÜKSEK LİSANS TEZİ

AVRUPA KOMŞULUK POLİTİKASI ÇERÇEVESİNDE
AVRUPA BİRLİĞİ’NİN UKRAYNA KRİZİNE
YAKLAŞIMININ ANALİZİ

Zemfira MİRZAYEVA

Danışman
Doç. Dr. İrem AŞKAR KARAKIR

İZMİR-2022

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Avrupa Komşuluk Politikası Çerçevesinde Avrupa Birliği’nin Ukrayna Krizine Yaklaşımının Analizi” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

16/08/2022

Zemfira MİRZAYEVA

İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

**Avrupa Komşuluk Politikası Çerçevesinde Avrupa Birliği'nin Ukrayna Krizine
Yaklaşımının Analizi
Zemfira MİRZAYEVA**

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Avrupa Birliği Anabilim Dalı

Avrupa Birliği Yüksek Lisans Programı

Bu tez, Avrupa Birliği'nin Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ile ortaya çıkan 2014 Ukrayna krizi ve sonrasında konuya ilişkin kriz yönetimini analiz etmeyi amaçlamaktadır. 2013 yılının Kasım ayında 'Maidan' veya yeni adıyla bilinen 'Euromaidan' protestolarıyla temeli atılan ve Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesiyle alevlenen 2014 Ukrayna Krizi Soğuk Savaş sonrası dönemde Avrupa Birliği'ni en kritik güvenlik sorunlarından biri ile karşı karşıya getirmiştir. Rusya'nın Ukrayna sınırlarında sergilediği bu saldırgan tavrı, AB'nin Komşuluk Politikası yürütmekte olduğu sınır ülkesinin siyasi bütünlüğünü tehdit etmekte ve iki kutuplu dünya düzeni sonrasında Avrupa'da kurulan istikrar ve barış ortamını olumsuz etkilemektedir. 2014 Ukrayna Krizi, aynı zamanda Batı ülkeleri ile Rusya arasında siyasi ve ekonomik ilişkilerin darbe almasına neden olmuştur. Kriz yönetimi çerçevesinde hareket etmeye çalışan AB ve üye ülkeler, Kırım'ın İlhakı sonrasında Rusya'nın işgalci siyasetine karşı bazı yaptırımlar uygulamışlardır, ancak Şubat 2022'de başlayan ve halen devam etmekte olan Rusya-Ukrayna savaşı yeni bir Ukrayna krizine neden olarak, Avrupa Birliği'nin söz konusu krizin yönetimindeki performansının sorgulanmasına neden olmuştur.

Anahtar Kelimeler: AB, Ukrayna, Kırım'ın İlhakı, Avrupa Komşuluk Politikası, Rusya, Ukrayna Krizi

ABSTRACT

Master's Thesis

Analysis of European Union's Approach To Ukraine Crisis within the Context of the European Neighborhood Policy

Zemfira MİRZAYEVA

Dokuz Eylül University

Social Sciences Institute

Department of European Union

European Union Program

This thesis seeks to analyze European Union's crisis management in response to the outbreak of the 2014 Ukraine Crisis following the annexation of Crimea by Russia. With the 2014 Ukraine Crisis, whose seeds were sown in November 2013 with the 'Maidan' or later referred as the 'Euromaidan' protests and which was exacerbated by the annexation of the Crimea by Russia, the European Union faced one of the most critical security challenges in the post-Cold War period. The aggressive policy which has been followed by Russia along the Ukrainian border has threatened political integrity of the borderline state, toward which the European Union has conducted European Neighborhood Policy and this has negatively influenced the atmosphere of stability and peace in Europe established in the aftermath of the bipolar world order. The 2014 Ukraine Crisis has also damaged political and economic relations between the Western states and Russia. Seeking to act within the framework of crisis management, the European Union and its member states adopted a number of sanctions against Russia's invading policy, but the ongoing Russia-Ukraine War which started in February 2022 has led to a new Ukraine crisis causing questioning of the European Union's crisis management performance.

Keywords: EU, Ukraine, Annexation of Crimea, European Neighborhood Policy, Russia, Ukraine Crisis

**AVRUPA KOMŞULUK POLİTİKASI ÇERÇEVESİNDE
AVRUPA BİRLİĞİ’NİN UKRAYNA KRİZİNE YAKLAŞIMININ ANALİZİ**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

**KAVRAMSAL ÇERÇEVE AÇISINDAN AVRUPA BİRLİĞİ VE KRİZ
YÖNETİMİ**

1.1. KRİZ VE KRİZ YÖNETİMİ	5
1.1.1. Kriz Tanımı ve Krizin Özellikleri	5
1.1.2. Krizin Oluşum Süreçleri ve Krize Sebep Olan Temel Etkenler	6
1.1.3. Kriz Yönetimi ve Krizlerin Olası Sonuçları	9
1.2. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN KRİZ YÖNETİMİ	13
1.2.1. Avrupa Birliği’nin İç Kriz Yönetimi	13
1.2.2. Avrupa Birliği’nin Dış Kriz Yönetimi	15
1.2.3. Birlik Tarafından Benimsenen Kriz Yönetimi	18
1.3. AVRUPA BİRLİĞİ VE KOMŞULUK POLİTİKASI	21
1.3.1. Avrupa Komşuluk Politikası ve Temel İlkeleri	21
1.3.2. Avrupa Birliği’nin Komşuluk Politikasının Gelişim Dönemi ve Amaçları	25
1.3.3. Komşuluk Politikası Çerçevesinde Avrupa Birliği-Ukrayna İlişkilerinin Değerlendirilmesi	27

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇ KAPSAMINDA UKRAYNA-RUSYA İLİŞKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. UKRAYNA-RUSYA İLİŞKİLERİNDE TARİHSEL ALTYAPI	30
2.1.1. Kiev Knezliği	30
2.1.2. Rusya Çarlığı ve İmparatorluğu Döneminde Ukrayna-Rusya İlişkileri	31
2.1.3. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Döneminde Ukrayna-Rusya İlişkileri	34
2.2. UKRAYNA KRİZİ VE KIRIM'IN İLHAKINA GİDEN YOL	37
2.2.1. 1990'lı Yıllarda Ukrayna-Rusya İlişkileri	37
2.2.2. XXI. Yüzyılın Başlarında Ukrayna ve Rusya	40
2.2.3. Ukrayna Krizi ve Kırım'ın İlhakı (2014)	42
2.3. KIRIM'IN İLHAKI SONRASI UKRAYNA-RUSYA İLİŞKİLERİ	44
2.3.1. Ukrayna'nın İlhak Sonrası Attığı Diplomatik Adımlar	44
2.3.2. Ukrayna Örneğinde Rus Hibrit Savaşı	46
2.3.3. 2022 Yılı Ukrayna-Rusya Savaşı	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KIRIM'IN İLHAKINA YÖNELİK YAKLAŞIMI

3.1. AVRUPA BİRLİĞİ VE UKRAYNA	51
3.1.1. Ukrayna'nın Avrupa Birliği İçin Anlam ve Önemi	51
3.1.2. Turuncu Devrim'in Ardından Gelişen Avrupa Birliği-Ukrayna İlişkileri	53
3.1.3. Avrupa Birliği Ülkelerinin Ukrayna'ya Yönelik Dış Politikaları	55
3.2. AVRUPA BİRLİĞİ VE KIRIM'IN İLHAKI	57
3.2.1. Avrupa Birliği'nin Kırım'ın İlhakına Yönelik Tutumu	57
3.2.2. Avrupa Birliği'nin Kırım'ın İlhakı Sonrası Rusya'ya Karşı Uyguladığı Yaptırımlar	59
3.3. KIRIM'IN İLHAKININ TARAFLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	61

3.3.1. Krizin Avrupa Birliği Üzerindeki Etkileri	61
3.3.2. Ulusal Baskı ve Yaptırımlar Karşısında Rusya	64
3.3.3. Kırım'ın İlhakının Ardından Ukrayna'da Neler Değişti?	66

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ KRİZ YÖNETİMİNİN 2014 UKRAYNA KRİZİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. AVRUPA BİRLİĞİ ÜYESİ BAŞLICA DEVLETLERİN VE AGİT'İN KIRIM'IN İLHAKINA YÖNELİK YAKLAŞIMLARI	70
4.1.1. Almanya'nın 2014 Ukrayna Krizine Yönelik Dış Politikası	70
4.1.2. Fransa'nın 2014 Ukrayna Krizine Yönelik Dış Politikası	72
4.1.3. Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı'nın Rusya'ya Karşı Attığı Adımlar	74
4.2. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KIRIM'IN İLHAKINA KARŞI YÜRÜTTÜĞÜ DİŞ POLİTİKASININ DEĞERLENDİRİLMESİ	77
4.2.1. Avrupa Birliği'nin 2014 Ukrayna Kriz Yönetimindeki Eksik Yanları	77
4.2.2. Krizi Önlemeye Yönelik Atılabilecek Adımlar	79
4.3. KIRIM'IN İLHAKINDAN SONRA AVRUPA BİRLİĞİ'NİN UKRAYNA VE RUSYA'YA YÖNELİK DİŞ POLİTİKASI	80
4.3.1. Kırım'ın İlhakının Ardından Avrupa Birliği ve Rusya İlişkileri	80
4.3.2. Kırım'ın İlhakının Ardından Avrupa Birliği ve Ukrayna İlişkileri	82
4.3.3. Avrupa Birliği ve 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı	85
4.3.4. Devam Etmekte Olan 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Avrupa Birliği-Rusya İlişkileri Üzerine Etkisi	87
SONUÇ	90
KAYNAKÇA	93

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AKP	Avrupa Komşuluk Politikasını
AT	Avrupa Topluluğu
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
DB	Dünya Bankası
DHC	Donetsk Halk Cumhuriyeti
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
IMF	Uluslararası Para Fonu
LHC	Luhansk Halk Cumhuriyeti
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STA	Serbest Ticaret Alanı

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı, Avrupa Komşuluk Politikası (AKP) çerçevesinde, Avrupa Birliği'nin (AB) kriz yönetimini, 2014 yılında gerçekleşen ve Kırım'ın ilhakı ile daha da kritikleşen Ukrayna krizi bağlamında inceleyerek değerlendirmektir. Bu kapsamda, Birliğin yürüttüğü dış politika aşamalarına, diplomatik adımlara ve icraatlara değinilmeye çalışılmış, belirtilen siyasetteki eksik taraflar eleştirilmiş, krizin taraflar arasındaki önem ve anlamına dair sorulara cevap aranmıştır. AKP çerçevesinde AB'nin Ukrayna krizine yaklaşımının analizi dört kapsayıcı bölüm ile incelenmektedir.

Araştırmanın birinci bölümünde konuyla ilgili temel kavramsal çerçeve ele alınmıştır. Bu bağlamda, 'kriz' ve 'kriz yönetimi' kavramları üzerinden AB kriz yönetimi, AKP amaç ve ilkelerine değinilmiştir. 'Kriz' kavramı genel olarak hayatımızın çeşitli alanlarında kullanılabilen ve 'buhran' kelimesiyle eş anlama sahip bir terim olarak bilinmektedir. İlk ve en belirgin özelliklerinden olan öngörülemezlik ve aniden oluşabilmesiyle beraber, önleminin hemen alınması gereken ve def edilmesi zor olan 'kriz', köklü değişiklikler ve derin izler bırakacak potansiyele de sahip olmaktadır. Bazen küçük, bazense de büyük etkenlerden dolayı oluşabilecek kriz durumu, farklı toplum, örgüt, grup ya da daha yaygın şekilde ülke çapında yaşanabilir.

Kriz, yaşandığı mekan dahilinde kendi çapında hem olumlu, hem de olumsuz etkilere neden olabilmektedir. Kriz kaynaklı oluşabilecek pozitif veya negatif sonuçlar, çoğunlukla kriz yönetim şekline ve kurulan kriz yönetimi politikasına bağlı olarak değişmektedir. Kriz durumunun gidişatını veya sonucu değiştirebilecek başlıca aktör ise, krizi yöneten lider veya liderler grubudur. Buhran veya tehdit şeklinde de anılan krizin olası nedenleri de bölüm dahilinde araştırılmaya ve incelenmeye çalışılmıştır.

Birinci bölüm içerisinde incelenen diğer bir konu ise, AB'nin genel kriz yönetimi, benimsediği temel kriz yönetim politikaları olmuştur. Yıllardır devam eden Soğuk Savaş'ın 1990'lı yılların başlarında bitmesiyle, dünya düzeni yeniden şekillenmiştir. Aynı dönemde, Topluluk şeklinde beraberliklerini sürdüren Avrupa ülkeleri Maastricht sözleşmesinin imzalanmasıyla Birlik haline gelerek AB'ni kurmuş oldular. Yeni yaratılan bu örgüt giderek, siyasi ve ekonomik istikrara dayanan kendi

kriz yönetim politikasını da belirlemiş oldu. Birliğin kuruluşundan bu yana AB, çeşitli iç ve dış kriz yönetim politikaları oluşturarak uygulamış ve uygulamaya da devam etmektedir.

AKP konusu, bu bölümde değinilen diğer bir önemli başlıktır. Burada AKP, onun gelişim süreci ve temel ilkelerine değinilmiş, amaç ve hedefleri belirtilmiştir. AKP sadece Avrupa coğrafyasında değil, kıtanın sınırlarından uzakta da gerek güvenlik, ekonomik, siyasi alanlarda ülkelerin gelişerek Avrupa sistemine adapte olmasında, gerekse de kendi içsel ve merkezi yönetimleri dahilinde gelişimine olanak yaratmış ve gelişmekte olan bu ülkelerin kalkınmasına neden olarak gelişim hızlarını arttırmıştır. Bölümün son kısmında ise, AKP çerçevesinde AB-Ukrayna ilişkileri analiz edilmektedir.

İkinci bölüme gelindiğinde ise, burada tarihsel süreç kapsamında Ukrayna-Rusya ilişkileri ele alınmıştır. Bu bölümde genel olarak, taraflar arasındaki ilişkilerin tarihsel altyapısına değinilerek, aşamalı bir şekilde IX. yüzyıldan günümüze kadar devam etmekte olan Ukrayna ve Rusya arasındaki ilişkiye ve gelişmelere değinilmiştir. Sırasıyla; Kiev Knezliği, Çarlık, İmparatorluk ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) dönemleri, ardından ise Kırım'ın ilhakına giden yol ve ilhak süreçleri kademeli olarak araştırılarak, ikinci bölümde yerini almıştır. Burada, 2014 yılında gerçekleşmiş olan Kırım Yarımadası'nın ilhakı sürecine ve bu süreç boyunca Ukrayna-Rusya arasındaki ilişkilere özellikle değinilerek, araştırmanın esas amacına doğru ilerlemeye başlanılmıştır.

İkinci bölümün son kısmında, Kırım Yarımadası'nın ilhakının ardından Ukrayna ve Rusya arasındaki ilişkiler üç alt başlık altında incelenmiştir. Burada ilk olarak, ilhakın ardından Ukrayna'nın attığı diplomatik adımlar değerlendirilmiştir. Kendi baskısını Ukrayna üzerinde daima hissettiren Rusya, Kırım'ın ilhakının ardından 2014-2018 yılları arasında rakibine karşı hibrit savaş ve bunu bazı araçlarla hayata geçirmiştir. Bu bağlamda, diğer bir alt başlıkta Ukrayna örneği kapsamında Rus hibrit savaşı açıklanmaya çalışılmıştır. Son alt başlık ise, 2022 yılı devam etmekte olan Ukrayna-Rusya savaşını içermektedir.

Üçüncü bölümde ise, diğer bölümde belirlenen hedef giderek daha somut hal almaya başlamış, AB'nin Kırım topraklarının Rusya tarafından ilhakına yönelik yaklaşımı analiz edilmeye çalışılmıştır. Bölümün ilk alt başlıklarında AB ve Ukrayna

arasındaki ilişkilere değinilmiş, ‘Ukrayna’nın Birlik için anlam ve önemi nedir?’, ‘Avrupa Birliği Ülkelerinin Ukrayna’ya Yönelik Dış Politikaları nelerdir?’ sorularına yanıt aranmıştır. Bu bölümde, Ukrayna’da devletin yönetimde yüksek standartları gelişimi benimsese de, diğer taraftan ülkenin yıllar boyunca devam edecek iç savaşlarına, hatta Kırım’ın kaybına neden olabilecek ‘Turuncu Devrim’ dönemine değinilmiş, devrimin ardından gelişen AB-Ukrayna ilişkileri de analiz edilmiştir.

Üçüncü bölümün diğer kısmında, Kırım’ın ilhakının ardından Birliğin sergilediği tutum değerlendirilmiş yapılmış, konuyla ilgili AB’nin yaptırım politikası çerçevesinde uyguladığı yaptırım ve getirdiği kısıtlamalar bahsedilmiştir. Bölümün diğer alt başlıklarında ise, Kırım’ın ilhakının taraflar üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Rusya’nın bu işgalci adımı Birliği hem siyasi, hem de ekonomik açıdan derinden sarsmıştır. Komşuluk politikası içerisinde olduğu ve sınır komşusu olan Ukrayna’yı koruyamayan AB’nin hem itibarı zedelenmiş, hem de yaptırımlardan dolayı Rusya ile kıyasla daha fazla zarar görmüştür, diyebiliriz. Diğer taraftan Rusya, bu savaşın kazananı gibi görünse de aslında, siyasi ve ekonomik açıdan yüksek oranda zarar gördüğü, araştırma sonucunda açık şekilde görülmektedir. Bölümün son kısmında ise, ‘Kırım’ın kaybının ardından Ukrayna’da neler değişti?’ sorusuna yanıt aranmış, ülke dahilindeki siyasi ve ekonomik durum incelenmiştir.

Son olarak dördüncü bölümde, AB’nin kriz yönetimi Ukrayna krizi bağlamında değerlendirilmiş, bazı üye devletlerin Ukrayna krizine yönelik dış politikaları incelenmiştir. Bu bağlamda, son bölümün ilk alt başlıklarında, Almanya ve Fransa’nın Ukrayna krizine yönelik dış politikası ve Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı’nın (AGİT) konuyla ilgili Rusya’ya karşı attığı adımlara değinilmiştir. Çoğunlukla analitik çerçevede devam eden bu bölümdeki diğer alt başlıklarda, ‘Avrupa Birliği’nin Ukrayna Kriz Yönetimindeki Eksik Yanları Nelerdir?’ ve ‘Krizi Önlemek İçin Neler Yapılabilirdi?’ gibi sorulara yanıt aranmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Dördüncü bölümün son kısmında ise, Kırım’ın ilhakından sonra AB’nin Ukrayna ve Rusya’ya yönelik dış politikası ve taraflar arası ilişkiler ele alınmış. Ek olarak, Birliğin devam etmekte olan, Şubat 2022’de başlayan Rusya-Ukrayna savaşına ilişkin tavrı incelenerek, söz konusu dönemdeki AB-Rusya ilişkileri gözden

geçirilmiştir. AB'nin Rusya'nın yeni işgalci adımına karşı yürüttüğü yeni yaptırım politikası açıklanmış ve altı yaptırım paketi özetlenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE AÇISINDAN AVRUPA BİRLİĞİ VE KRİZ YÖNETİMİ

1.1.KRİZ VE KRİZ YÖNETİMİ

1.1.1.Kriz Tanımı ve Krizin Özellikleri

Yunancadan gelerek tarihi-etimolojik bir kökene sahip olan ve ilk kez Hipokrat tarafından kullanılarak ‘krisis’ kelimesi olarak tanınan kriz kavramı çoğunlukla tıp bilimlerinde geniş bir kullanım alanına sahip olmaktadır ve anlamı “ani olarak ortaya çıkan ve giderek daha da büyüyen hastalık” olarak nitelendirilmektedir (Şahin, 2005: 2). Sosyal bilimlerde alanında da yaygın olarak tanınan ve bilinen ‘kriz’ terimi ‘buhran’ sözcüğü ile eşdeğer anlama gelmektedir. Belirtilen bu kelime asırlardan bu yana, çeşitli alanlarda; siyasi, ekonomik, mali, finansal, ahlaki, hükümet krizleri gibi kavramlar şeklinde hem bilimsel terminolojide, hem de günlük hayatımızda sıklıkla kullanılmaktadır (Tağraf ve Arslan, 2003: 150).

Kriz denince, durmadan gelişebilen ve büyümekte olan, hızlı tempoda hareket ederek özel bir hazırlık yapılmı fırsatı bulunmadan karşı karşıya kalınan ve kurum, örgüt, toplum veya topluluk için yanlış değerlendirildiği taktirde çöküş, doğru bir şekilde değerlendirildiğinde ise paha biçilemez bir fırsat anlamına gelebilen bir durum anlaşılmaktadır (Can, 1997: 312). Bu olağanüstü durum, daha önceden sezilemeyen ve beklenmedik anda oluşan, herhangi bir kurum tarafından anında karşılık verilmesi zaruri olan, kurumun veya toplumun önlem mekanizmalarını yetersiz hale getirerek, mevcutta bulunan değer, varsayım ve hedeflerini tehdit karşısında koyan gerilim vaziyetidir. Kriz anında topluluk bireyleri tarafından bazı duygular; örneğin, endişe, kaygı, panik, stres vb. yaşanabilir ve bu duygular toplum hayatında negatif etkiler bırakabilen yansımalarıdır (Tağraf ve Arslan, 2003: 153).

Kriz kavramına ait olup, onu olağan gerilim ve çekişmelerden ayıran temel ve diğer özellikleri bulunmaktadır. İlk olarak, ‘kriz’ terimi öngörülemeyen ve aniden oluşan bir değişiklik durumudur. Krizin ikinci önemli özelliği, toplum veya toplulukta, örgüt veya herhangi bir kurumda olduğu andan itibaren hemen gerekli tedbirlerin

alınmasıyla yanıt verilmesi gereken ve kalıplaşmış eski idari mekanizmalarla defedilmesi zor veya imkansız olmasıdır (Tağraf ve Arslan, 2003: 150). Krizin diğer bir özelliği bulunduğu düzeydir, yani geldiği noktada örgüt veya cemiyetin her bir bireyini etkileyebilecek ve köklü değişimler yaratabilecek güce sahip olmaktadır (Yeniçeri, 1993: 218). Son olarak, olası veya olabilecek kayıpları ifade eden ‘tehdit’ de bahsedilen kavramın mühim özellikleri arasında yer almaktadır.

1.1.2.Krizin Oluşum Süreçleri ve Krize Sebep Olan Temel Etkenler

Kriz dönemi aniden oluşan bir durum değildir ve bazı aşamaları kendinde barındırmaktadır. Krizin geçtiği evrelerle ilgili çeşitli fikir ve görüşler bulunmaktadır. Bourn ve Ezzamel örnek bir kriz durumunun yaklaşık altı evreden geçtiği düşüncesini desteklemiştir. Belirtilen aşamalar şu şekilde sıralanmaktadır: 1. Kriz durumunun başlangıç anı; 2. Kuluçka evresi; 3. Belirleme noktası; 4. Hücum fazı; 5. Kurtarma evresi; 6. Tekrar yapılanma dönemi (Ezzamel ve Bourn, 1990: 410).

İlk aşama gibi kabul görülen ‘başlangıç noktası’ geçmişe dayanarak etkili olan bazı girişim ve eylemlerle yansıtılan, toplum tarafından kabul edilmiş dini inançlar, kültüre dayalı değerler ve normlarla ifade edilir. Diğer aşama olan ‘kuluçka’ döneminde cemiyet veya örgüt tarafından kabul edilmiş bilgi ve inançlar ile hemfikir olmadığı sezilemeyen hadiseler yavaş yavaş birikmeye başlar (Semercioğlu, 2006: 3). Bahsedilen evrede aslında yolda olan kriz kendi sinyallerini göndermektedir. Krizin olduğu topluluğun üst yönetimi bu sinyallere karşı duyarlı olmak mecburiyetindedir. Bu sinyallerin öngörülmesi ve takip edilebilmesi için yönetim tarafından kriz zamanına ve mekanına uygun çeşitli ve akıllı uyarı sistemleri geliştirilmeli ve kullanılmalıdır (Aydın, 1996: 95). Buna örnek olarak, risk durumlarında kontrolün ele alınması ve izlenmesi faaliyetlerini, toplumsal anketlerin yapılmasını, özellikle siyasi ve ekonomik alanlarda dilek ve şikayet kutularının kullanılmasını, kendi alanlarında profesyonel olan bilim adamları tarafından gerek yerel, gerekse küresel sorunlara dair mütemadiyen analiz ve eleştirilerin yapılmasını, kriz durumunun tanımlanması ve değerlendirilmesini, düzenleme evrelerinin yapılandırılmasını verebiliriz.

Krizin üçüncü aşaması olarak bilinen ‘belirleme’ noktasında kriz artık farkına varılacak derecededir ve bu anda bütün yönetim planları ve mekanizmaları devreye sokulur (Semercioğlu, 2006: 3). Fakat bazı keskin kriz anlarının atlatılması imkansız derecede zor olabilir, belirtilen dönemlerde idari yapı ve yönetim, buhran seyrini devamlı olarak izlemeli ve gereken tedbirleri almayı sürdürmelidir. Bir sonraki dönem ise yukarıda da belirttiğimiz gibi ‘hücum’ fazıdır (Semercioğlu, 2006: 3). Bu aşama yönetim için en zor evrelerden biridir, krizin önüne geçilememiştir, tüm toplum tarafından artık açık bir şekilde sezilmekte, topluluk ve etrafını negatif yönde etkilemeye başlamaktadır.

Krizin beşinci aşaması ‘kurtarma’ evresi olarak bilinmektedir ve adından da belli olduğu gibi artık kriz had safhadadır ve kurtarma tedbirlerinin hemen alınması gerekmektedir. Bu aşamada önemli olan krizin zaruri özelliklerinin tanımlanması ve sorunun kontrol altına alınarak toplum veya örgüt içerisinde gerekli önlemlerin hayata geçirilmesi meselesidir. Son aşama ise birçok bilim adamı tarafından ‘tekrar yapılanma dönemi’ olarak kabul edilmektedir (Semercioğlu, 2006: 3). Krize yol açan bütün sorunlar, norm ve mekanizmalar, işlem kuralları vb. yönetim şekli güncellenerek yeniden gözden geçirilir ve bir daha aynı problemlerin yaşanmaması adına gerekli sorunlar çözülerek ilk yönetimdeki boşluklar doldurulur. Belirtilen son aşama kriz döneminden sonraki en önemli adımdır, yani krizi def ettikten ve yeni bir döneme geçtikten sonra ‘sıfırdan yapılanma’ dönemi, yönetim için altyapı rolünü oynayarak yeni kurulacak sistemde aynı sorunları yaşamamak adına boşlukların doldurulmasına yardım etmektedir (Ezzalmel ve Bourn, 1990: 415).

Kriz durumu hükümetler, halklar, cemiyet ve topluluklar, örgütler, uluslar, hatta küçük grup bireyler arasında da yaşanabilen, fikir ayrılıklarının yaşandığı ve ortak karara gelinmesi zor bir durumu kendinde barındıran hem negatif, hem pozitif sonuçlar doğurabilen karmaşık bir vaziyettir. Bu vaziyetin oluşması ve yaşanmasında bazı küçük, yani iç ve büyük, yani dış çevre etkenleri bulunmaktadır (Genç, 2004: 338). Küçük etkenler krizin olduğu grup veya topluluğun kendi içindeki zıtlıklar ve fikir ayrılıklarından doğan, gerekli tedbirlerin hemen alınmaması taktirinde bazen hafife alınamayacak derecede önemli olabilecek sorunlardır. Küçük etkenlerden farklı olan büyük, yani çevresel etkenler ise cemiyet veya örgütte daha derin iz bırakabilecek ve önlenmesi için yönetim kurulları tarafından ciddi bir şekilde önlem talep eden, aksi

taktirde topluluğun sonunu getirebilecek makro bazda kriz faktörleridir (Genç, 2004: 338). Bu faktörler sayesinde oluşabilecek buhran çemberi sadece belirli toplum içerisinde değil, ülke ve hatta dünya çapında yayılabilecek ve büyük tehlike arz edebilecek bir konumdadır. Bu faktörler içerisinde en temel ve mühim olan dış faktörler; ekonomik, sosyo-kültürel, uluslararası, politik, teknolojik ve doğal çevre etkenleri olarak bilinmektedir (Şahin, 2005: 9).

Ekonomi, herhangi bir topluluğu ayakta tutan en önemli dayanaklardan biri olmakla beraber, onun altyapısını ve temelini kendinde barındırmaktadır (Baydaş, Bakan ve Özyılmaz, 2004: 340). Nitekim, ekonomik yönde oluşan veya oluşabilecek herhangi bir belirsizlik veya kararsızlık hali krizin oluştuğu birliği çökeltebilecek güçtedir. İktisadi kaynaklardan düzgün yararlanamama, konjonktürün yanlış yapısı, iktisadi alanda uzun süre devam eden dalgalanmalar, büyük hacimli ulusal ödemelerdeki açıklar, finansal sistemdeki denetim yetersizliği, mali yönetimdeki veri şeffaflığının olmaması Uluslararası Para Fonu (IMF) bilirkişileri tarafından belirlenen ve ekonomik açıdan krize neden olan en büyük iktisadi unsurlardır (Baydaş, Bakan ve Özyılmaz, 2004: 340). Temel etkenler arasında yer alan diğer bir faktör ise sosyo-kültürel açıdır. Yeryüzünde bulunan insan grupları birbirilerine bazı değer, inanç ve kültüre dayalı bağlarla bağlı olmaktadır. Bu unsurlar topluluğu birlik içerisinde tutabilen mühim değerlerdir (Tekin, 2015: 123). Cemiyetteki sabit değer yargılarının ve adetlerin değiştirilmesine yönelik atılan adımlar, çoğunlukla yenilikçi olmayan bir grup bireylerde isyana, karşı koyma hareketlarına ve yıkıcı durumlara, yani bazen krize yol açabilmektedir. Fakat yıllar boyunca derine kök salmış değerlerin değiştirilmesi oldukça uzun zaman talep ettiği için bu durumun krize sürüklenmesi nadiren rastlanan bir durum olmaktadır.

Ekonomi alanında artmakta olan küreselleşme engeller ve maliyet merkezlerini de beraberinde getirmektedir. Bütün bunlarsa, kendince uluslararası sınırları kapsamaktadır. Örgüt veya herhangi bir birlik kendi hareket alanını küresel çerçevede, yani uluslararası arenada tanımlamak mecburiyetindedir. Örnek olarak, Çin tarafından üretilen mahsul ve ürünlerin mali değerinin ve ücretinin diğer ülkelerle kıyaslandığında daha düşük olması durumu krizin meydana gelmesindeki uluslararası etken gibi görülmektedir (Genç, 2004: 342). Ulusal pazarlardaki fiyat durumları, mal dağıtımı, aynı zamanda hükümetler arasında oluşabilecek politik krizler, özel alanlarda

yapılan anlaşmalar ve yaptırımların düzgün şekilde izlenmemesi gibi durumlar da ulusal krize yol açan ana nedenlerdir. Krize sebep olan diğer temel nedenlerden biri de politik etkilerdir (Tekin, 2015: 123). Hükümet siyasetindeki değişiklikler veya daha geniş çerçevede dünya kapsamındaki genel politik yeniliklere uyum sağlanmadığı veya sağlanamadığı takdirde bu durum toplumu veya cemiyeti buhrana sürükleyebilmektedir. Hukuka ve siyasete dayalı düzenlemeler, siyasi risk olasılıkları, yeni yasaların kabul edilmemesi gibi durumlar bölgede veya kurumda kriz çıkaran politik faktörlerdir ve sadece üst yönetime uyum sağlamak, kural ve koşulları kabul etmekle önlenebilmektedir (Genç, 2004: 341).

Bildiğimiz üzere, modern dünyanın en önemli ihtiyaçları teknoloji üzerine dayalıdır. Günümüz dünyasının talebine göre, her bir topluluk veya birlik kendi varoluşunu devam ettirebilmesi için teknolojik yeniliklere ayak uydurmak zorundadır. Örneğin, iş alanlarındaki hızlı değişim ve bundan doğan bazı sorunlar, emekçi sınıfın faaliyetlerinin kısıtlanması ve kendini yetersiz görme gibi psikolojik durumların oluşması, teknolojik yetersizlik karşısında yaşanabilecek stres, işçilerin devamlı olarak kendilerini geliştirerek teknolojiye ayak uydurma zorunlulukları, hızlı değişim, bu değişimi takip etmek için talep edilen ekipman ve kurguların finansal zorlukları gibi durumlar gerek küçük, gerekse de büyük topluluklarda, hatta dünya çapında, teknolojinin sebep olacağı kriz etkenleri olabilmektedir (Şahin, 2005: 13). Ek olarak, teknolojik faktörle yaşanan krizler aniden oluşabilmesi ve bireye derinden zarar verebilmesi ile diğer etkenlerle kıyaslandığında daha büyük tehlike arz etmektedir (Karaca, 2003: 8). Toplum veya cemiyetin kendi iradesi ve yönetimi dışında yaranan krizler ise doğal çevre etkenleri olarak bilinmektedir. Bu yolla meydana gelen krizler örgüt veya birlikleri derinden etkileyen, kontrol edilmesi neredeyse imkansız olan, sadece bazı tedbirler kapsamında zararı bir miktar aza indirilebilecek, fakat yine de yıkıcı etkiye sahip olan buhran durumlarıdır.

1.1.3. Kriz Yönetimi ve Krizlerin Olası Sonuçları

Kriz, adından da belli olduğu gibi herhangi bir toplum veya cemiyette oluşan ve bir kısım grubun kaybederken, bir diğerinin kazandığı buhran ve karmaşa durumudur. Bu olumsuz durumu fırsata çevirmek ve doğru kullanmak profesyonel ve

doğru belirlenmiş yönetim sistemini talep etmektedir. ‘Kriz’ sözcüğünün Çince’deki anlamı ‘tehdit’ ve ‘fırsat’ sözlerinin birleşmesinden doğan ve iki sembolden ibaret olan ‘wei-ji’ kelimesi olarak bilinmektedir (Şahin, 2005: 2). Asırlar boyunca en eski toplulukların kendilerine kültür edindikleri bu bilgiden yola çıkarak buhran durumunun “kendi lehlerine çevirmek için fırsat” şeklinde algılandığını söyleyebiliriz (Şahin, 2005: 3). Bunun için en gerekli adım her türlü kriz anına karşı her zaman hazırlıklı şekilde tetikte durmak ve doğru işlenmiş kriz yönetim planını hayata geçirmektedir. Önceden belirlenmiş yönetim şekli buhran döneminin daha kolay, hızlı ve en az zararla atlatılması sağlayarak, toplumun kendi içerisinde de olası kaosların yaşanmasını önleyecektir (Ataman, 2009: 85).

Herhangi bir alanda meydana gelen buhran durumunun yönetimi çok zordur ve yıllara dayalı tecrübe talep etmektedir. Yürütülen siyaset maksimum derecede az kayıpla mevcut durumun sona erdirilmesini temin etmeli, bazense krizi fırsata çevirme yeteneğine sahip olmalıdır (Okumuş, 2003: 204). Kriz yönetim usulünün aniden yaratılan bir plan olmamakla beraber, kriz alanına uygun, bilirkişiler tarafından yapılan uzun araştırmalar sonrası kurulan sabit sistemden ibaret olması gerekmektedir. Bazı araştırmacılar kriz yönetim gidişatının beş temel aşamaya dayandığını belirtmektedirler. Belirtilen aşamalar beş tanedir. Birinci aşama, krizle alakalı ilk belirtilerin ve sinyallerin elde edilmesidir. Bu aşamada kriz yavaş yavaş kendini göstermeye ve küçük sinyaller vererek yaklaştığını göstermektedir. Buhrana ait özelliklerin doğru algılanması ve ilk değerlendirme bu evrede yapılmaktadır. İkinci aşama; buhrana hazırlanma, ondan korunma ve onu def etme çabalarıdır. Bu süreçte saptanan krize uygun tedbir planının kurulması için veya önceden kurulan güvenlik sistemi doğrultusunda ilk olarak korunma, sonra ise buhranın yayılmasını önlemek için gerekli adımlar atılır (Can, 1997: 302). Üçüncü aşama, krizden geriye kalan veya kalabilecek zarar ve ziyanların minimuma indirilmesi çabalarını içermektedir. Bu etapta adından da belli olduğu üzere, krizi en az olabilecek zararlarla uğurlamak, maddi veya manevi ziyanları azaltmak hedeflenmektedir. Dördüncü aşama, iyileşme ve kendine gelme dönemidir. Kriz sürecinin atlatılmasından sonra topluluk veya birliğin tekrar kendi faaliyetini devam ettirmesi gerekmektedir. Bu aşamada buhranın etkileri daha net şekilde görülmekte ve sistem onarım talep etmektedir. Bu yönde bazı reformların ve gerekli tedbirlerin uygulanması iyileşme ve özüne dönme süreci için en

zaruri önlemlerdir. Son aşama ise, krizden ders çıkarma ve krizin değerlendirilmesidir (Okumuş, 2003: 207). Kriz yönetiminde son süreç olarak bilinen bu aşamada tekrardan buhranların oluşması durumunda daha pratik çözüm yollarına başvurulması ve krizi fırsata çevirme gibi durumlar araştırılarak değerlendirilmelidir.

Kriz yönetiminde başlıca aktör krizi yöneten lider veya bilirkişidir. Kriz sinyalleri örgüt veya birlik tarafından algılandığı andan itibaren yönetici, duruma yanıt verecek en kaliteli planı devreye sokmaktadır. Fakat plan uygulanmadan önce krizi yöneten bilirkişi kendince birkaç soruya yanıt vermek mecburiyetindedir (Baydaş, Bakan ve Özyılmaz, 2004: 210-15). Krizi yönetmeye başlamadan önce cevap aranması gereken başlıca sorular şu şekildedir: Buhranın ulaştığı kritiklik seviyesi ve oranı nedir?, Olası veya olabilecek en kötü olanak veya ihtimaller nelerdir?, Durum karmaşasına yol açan ana faktör ve temel etkenler nelerdir?, Kurulu sabit plandan başka alternatif olarak önerilebilen çareler neler olabilir?, Yaşanan bu durum en çok hangi kitleyi etkisi altına alabilmektedir?, Toplum veya birliği oluşturan bireyler en çok hangi yetkiliyi kınayıp sorumlu tutabilir?, Mevcut durumdan kimler suistimal edebilir? vb. (Demirtaş, 2000: 365). Bu tür temel sorular ve onların en odaklı cevapları krizin daha doğru şekilde ele alınmasında ve düzgün yönetilmesinde önemli yardımcılarıdır.

Krizi genellikle kelime anlamına dayanarak negatif ve olumsuz bir vaka veya olay gibi değerlendirerek önyargı ile yaklaşabiliriz. Fakat kriz kendi beraberinde olumsuz ve yıkıcı tesirler, negatif sonuçlar getirebilmekle birlikte, bazen olumlu yönde de ilerleyebilmektedir ve bu durum asla göz ardı edilmemesi gereken bir ayrıntıdır. Tabi ki, bu durum sadece doğru taktiklere dayanan ve doğru yön verilen kriz yönetimi sistemi ile alakalıdır (Demirtaş, 2000: 367). Öncelikle, buhranın en korkutucu ve büyük olasılıkla kaçınılması zor olan olumsuz etkilerine değinelim. Buhran süreci boyunca oluşan olumsuzluklar a) seri bir şekilde karar verme zorunluluğunu, b) karar vermede merkezileşmeye olan meyil, c) toplum içerisindeki fikir ayrılıklarının ve çatışma durumlarının artması ve s. şeklinde sıralanabilmektedir (Baydaş, Bakan ve Özyılmaz, 2004: 217). İlk olarak, kriz anında seri bir şekilde karar verme durumu bilgi yetersizliğinden ve acele yapılan araştırmalar sonucunda hem kriz yönetimi sürecini, hem de krizden sonraki durumu etkileyerek negatif neticeler meydana

getirebilmektedir. Kriz anında çoğunluk kararların verilmesinde merkezileşmeye meyil apaçık sezilmektedir.

Krizin neden olduğu karmaşa ve kaos ortamı kısmen alt tabakaya ait yöneticilere güvenin azalmasına ve dolayısıyla, merkeze eğilimin artmasına neden olmaktadır. Güçlü ve tek bir aktör tarafından yönetilen durum aslında tek taraflı ve zayıf adımların atılması ve çözüm odaklı olmayan kararların alınmasına, yani daha tecrübesiz bir yönetim şekline sürüklenmektedir (Ataman, 2009: 90). Son olarak, cemiyet içerisindeki kriz durumu nedeniyle meydana gelen bilgi yetersizliği iletişimde bozukluğa ve bireyler arasında husumet, kavga, gerilim gibi durumlara, moral ve motivasyon kaybına da yol açabilmektedir. Bütün bunların yanı sıra, yukarıda da belirttiğimiz gibi, kriz doğru ve seri bir şekilde yönetildiği takdirde mevcut durum fırsata çevrilebilmektedir. Oluşabilecek olası olumlu neticeleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz: a) topluluk veya birlikteki zayıf noktaların belirlenmesi, b) alışılmış yönetim sisteminin değişmesi, c) daha güncel strateji araçlarının oluşturulması, ç) toplumsal birlik ve beraberlik ruhunun oluşturulması, daha aktif ve yetenekli bireylerin keşfedilmesi (Ataman, 2009: 97).

Cemiyet veya birlik üyeleri her şeyin yolunda gittiği dönemlerde herhangi bir denetim yapılması gerekliliği duymazlar, fakat kriz anında tecrübe ve pratiğin kendi beraberinde getirdiği bilgi yeterliliğine sahip olarak yönetimdeki zayıf nüansları kolaylıkla belirleyebilir ve ortadan kaldırabilirler. Bir diğer olumlu etkiyse, geçmişe dayalı ve bugünle bağdaşmayan yönetim vasıtalarının değiştirilmesi olanağıdır. Modernleşmekte olan dünyamızda teknolojiye dayalı bazı gelişmiş araçların krizi hemen sezebilmekte, akıllı yanıtlar vererek krize karşı gelme konusunda en büyük yardımcılardan biri olduğunu göz önünde bulundurduğumuz takdirde bu etkenin olumlu yanını kolaylıkla algılayabiliriz (Şahin, 2005: 111). Son olarak, başarılı şekilde sonuçlanan kriz yönetimi sonrası bazı yetenek grupları yükselişe geçerek üst birimlerin dikkatini çekebilir. Bu ise hem birey, hem de örgüt veya birlik için potansiyel kriz sürecinin daha az zararlı ve tehlikesiz bir şekilde atlatılmasında önemli rol oynayabilir.

1.2.AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KRİZ YÖNETİMİ

1.2.1.Avrupa Birliği'nin İç Kriz Yönetimi

Kapitalizmle sosyalizm arasında İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlayan ve yıllar boyunca devam eden Soğuk Savaş 1990'lı yılların başında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla sona ermiş ve bunun ardından yıllardır Topluluk şeklinde beraberliklerini sürdüren Avrupa ülkeleri Maastricht sözleşmesinin imzalanmasıyla Birlik haline geçmiş ve iktisadi konumundan öteye geçerek daha farklı işleyişle güvenlik ve ulusal politika yönetimine geçmişlerdir (Erdoğan, 2020: 594). Aslına baktığımızda, Birliğin oluşum süreci de krizle ilerlemiş ve ilk başlarda bazı ülkeler tarafından sürecin onaylanması konusunda bazı zorluklar yaşanmıştır. Bu kriz sorun yaratan bazı ülkelere belirli ayrıcalıkların tanınması ile kısmen de olsa atlatılmıştır. Fakat Avrupa Birliği'nin (AB) sorunları ve krizleri sadece bununla kalmamış, kurulduğu andan itibaren çeşitli zorluklarla, gerek iç, gerekse de dış krizlerle uğraşmak zorunda kalmıştır (Özdemir, 2012: 388). Birlik dahilinde yaşlı nüfusun oranındaki hızlı artış, demokrasi yönetimindeki kayda değer açık, terörizm, sosyal alanlardaki dışlanma etkeni, ardı arası kesilmeyen mülteci akını, büyüme faizlerindeki düşüklük gibi sorunlar yaşlı kıta sakinleri için yıllar boyunca süren iç kriz haline gelmiştir.

AB'nin yaşadığı en büyük iç krizlerden biriyse, hukuki açıdan Birlik anlaşmalarının imzalanması ile alakalıydı. 1990'lı yıllarda yaşanan AB skeptisizmi, yani şüpheciliği kendini yıllar boyunca imzalanması gereken anlaşmalarda da göstermiş, hatta 2004 yılında imzalanması planlanan 'Anayasal Sözleşme'nin askıya alınmasına neden olmuştur (Erdoğan, 2020: 596). Bu olay Birlik dahilinde güven sorununa işaret ederek entegrasyona engel olarak bilinmekteydi ve 2007 yılı Lizbon Anlaşmasına kadar devam etmiştir. Lizbon toplantısından sonra bu sorun biraz durulsa da, aslında Birlik dahilindeki güven sorununun halen çözülemediğini görebilmekteyiz (Schimmelfennig, 2014: 323).

Yukarıda da belirtildiği gibi, AB oluşum yıllarından itibaren çeşitli alanlarda krizlerle karşı karşıya kalmıştır. Bu krizlerden biri de 2008 yılında yaşanan Euro Krizi'dir. İktisadi alanda Birliği derinden sarsan bu olay, üye ülkelerin birbirilerine destek sağlamaması ile daha da derinleşerek, üyeleri, özellikle, ekonomisi zayıf olan

Doğu Avrupa ülkelerini bayağı sarsmıştır (Lawrence, 2013: 193). Zayıf ülkeler için yalnızlık ve dışlanmışlık gibi durumlar AB'ye olan itimadın tekrar azalmasına neden olmuştur. Fakat bu durum için geç de olsa, adım atılmış, krize karşı ekonomik reformlar gerçekleştirilmiş ve bir daha aynı durumun yaşanmaması adına bazı tedbirler alınmıştır (Grauwe, 2016: 250).

Euro krizinin etkileri daha geçmezken, Birlik yeni bir kriz olan 'Göçmen Krizi' ile yüz yüze gelmiştir. Coğrafi olarak Birliğe yakın konumda yer alan ülkelerdeki politik sorunlar, milyonlarca mültecinin AB üyesi ülkelere göç etmesine sebep olmuştur. Birlik dahilinde iktisadi, siyasi ve sosyal sorunlar, ardı arkası kesilmeyen mülteci akınlarına ve göçmenlere karşı sert ve olumsuz bir algının oluşmasına yol açmıştır (Erdoğan, 2020: 599). Bu ise AB sınırlarında huzurun kaçmasına, toplumsal şikayetlerin yaşanmasına, bazı siyasi partilerin ve toplulukların oluşmasına, sosyo-kültürel vb. sorunlara neden olmaktaydı. 2015 yılında kanunsuz göçün had safhaya ulaşmasıyla bazı tedbirler alınarak, işleme koyulmuştur. Sınırdaki güvenliğin artırılması, kanunsuzluklara karşı önlemlerin sertleştirilmesi ve Türkiye ile işbirliğine girilmesi alınan tedbir kapsamı içerisinde yer almaktadır (Koeck, 2017: 29).

Göçmen Krizini henüz aşılamamışken AB sınırlarında kriz niteliğinde olan yeni bir sorun, yani İngiltere devletinin 40 yıldan fazla süren üyeliğine son vermek istemesi meselesi gelişmekteydi. En başından beri Schengen ve Euro alanlarında entegrasyona katılmayan Birleşik Krallık 2016 yılında gerçekleştirilen halk referandumu ile Birlik üyeliğine son vermiştir (Kroll ve Leuffen, 2016: 1315). Dönemin iktidar mensupları AB üyeliğini bazı yenilikler ve reformlar çerçevesinde desteklese de, halkın oyu baz alınarak 'Brexit' olarak tanınan süreç gerçekleşmiştir. Halkın bu kararının altında aslında 2000'li yıllarda başlayan ve halen tam olarak çözüme kavuşmayan krizlerin yattığını söyleyebiliriz. Bu olayın gerçekleşmesiyle, Birlik yeni bir kriz dönemine adım atmıştır (Erdoğan, 2020: 601). İngiltere gibi bel kemiği fonksiyonuna sahip olan bir ülkenin entegrasyonunu sonlandırması bazı üye ülkelerde, özellikle, önceden beri AB'ye karşı şüpheyle yanaşan Avusturya ve Danimarka gibi devletlerde de aynı adımı atma isteğinin uyanmasına neden oldu. Birliğin itibarını sarsan bu krizin etkileri halen devam etmektedir.

Ardı ardına gelen krizler sonucunda AB’de yabancılara karşı düşmanlık, ayrılıkçı meyiller, akımlar ve Birliğe karşı skeptisizm meyilleri de artmaya başladı. Krizden doğan krizlerle artık Birlik birlik olmaktan çıkmış ve her ülke kendi menfaat ve çıkarları için uğraşmaya başlamıştır. Son zamanlarda AB gündeminde yer alan sorunlardan bir tanesi de bazı üye ülkeler dahilinde artmakta olan ayrılıkçı eğilimlerdir. Örneğin, İspanya devleti içerisinde bulunan Katalan kısmında yapılan halk oylamasından sonra Katalan yönetimin kendi özgürlüğünü ilan etmesi niyetinin ardından çoğu AB ülkelerinde mevcut ayrılıkçı meyiller daha farklı şekilde değerlendirilmiş ve mesele gitgide farklı bir boyut kazanmıştır (Erdoğan, 2020: 603).

Bütün bu krizlere rağmen, Birlik kendi entegrasyonunu ve varlığını halen devam ettirmektedir ve bir süre daha devam ettirecek algısını yaratmaktadır. Buna sebep ise, üye devletlerin Birlikten aldıkları kazançlar ve dünya düzeyindeki belirli konumlarıdır ve bu neden üyelerin AB’den ayrılma veya onu dağıtma gibi düşüncelerine mani olmaktadır. Fakat aşıkâr şekilde görüldüğü gibi, bazı krizlerin yaraları henüz iyileşmemiş ve gelecek potansiyel krizler de Birliğin kapısını çalmak için beklemektedir. Bütün bunlar ileride içinden çıkılması zor sorunlar yaratabilir. Birliğin ayakta kalabilmesi için ülkelerin bireysel değil de yumruk şeklinde birleşerek adım atmaları, eski krizlerden ders çıkararak mevcut eksikliklerin belirlenmesi ve bunların aradan kaldırılması, pratiğe dayalı kriz yönetim yöntemleri kullanmaları gerekmektedir. Aksi taktirde, AB olası güçlü bir krizi daha kaldıramayabilir.

1.2.2.Avrupa Birliği’nin Dış Kriz Yönetimi

AB kendi varlığını ve gücünü korumak amaçlı sadece Birlik sınırları dahilinde yaşanan krizler ve sorunlarla değil, aynı zamanda coğrafi anlamda AB çerçevesini kapsamayan fakat onunla herhangi bir bağı veya alakası olan bölgelerdeki krizlerle de yakından ilgilienerek bazı durumlarda müdahale dahi etmektedir. Farklı farklı kıtalarda ve coğrafyalarda yaşanan bu tür krizlere örnek olarak 2003 yılında gerçekleşen Irak müdahalesini, Orta Afrika Cumhuriyeti’nde ve Mali’deki sorunları, Ukrayna Krizini, Dağlık Karabağ meselesini, Filistin problemini vb. verebiliriz.

Bildiğimiz üzere, Irak meselesi 2003 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nin (ABD) Irak’a askeri güçlerle girmesi ve işgaliyle sonuçlanan bir kriz olmuştur. Bu

krizin bir ucu da tabi ki, AB'ye dokunmaktaydı. Fakat kriz boyunca Birliğin meseleye yaklaşımı olması gerektiği gibi birlik içerisinde değil de ülkeye göre değişme şeklinde sergilenmiştir (Smith, 2003: 4). Örneğin, yaşlı kıtanın yaşlı sakinleri olarak bilinen Fransa ve Almanya devletleri yapılan müdahalenin ulusal hukuka ve toplum haklarına aykırı olduğunu belirterek, ABD'nin kendi askerlerini Irak'tan hemen çekmesi gerektiği düşüncesini savunmuşlardır. Bu keskin tavrın karşısındaysa, Birliğin diğer üyelerinden İngiltere, Hollanda ve İspanya gibi devletler vardı. Bu ülkeler ABD'nin bu girişimini olumlu olarak yorumlayarak, bu adımı ülkeyi 'Özgürleştirme Operasyonu' şeklinde desteklemişlerdir. Belirtilen iki tarafa ek olarak, tarafsız tutum sergileyen üyeler de bulunmaktaydı. Bu gruba Finlandiya, İrlanda, Portekiz ve İsveç dahil olmaktadır. (McCormick, 2014: 323). Birlik içerisinde bu tür dağılım ve fikir ayrılıklarının oluşması AB'nin temelini aslında birlik beraberlik açısından sağlam olmadığını ve dolayısıyla, kriz yönetimindeki sorunlarını da ortaya çıkarmaktadır (Erdoğan, 2020: 595).

AB'yi ilgilendiren önemli krizlerden biri de Orta Afrika Cumhuriyeti'nde gerçekleşmiştir. Bu devlet kendi bağımsızlığını elde ettikten sonra Ülke içinde savaşlar yaşamış ve yardım etmesi için AB'ye müracaat etmiştir. Ülkede yaşanan sorunlar esas itibarıyla iki dönemden oluşmaktadır. İlk dönem 2004 ile 2007 yılları arasında gerçekleşmiş ve nihayetinde, 2007 yılında AB aracılığıyla 'Barış Sözleşmesi'nin imzalanmasıyla durulmuştur (Tanrıverdi ve Şekercioğlu, 2021: 613). Birinci dönem boyunca Birlik, Orta Afrika Cumhuriyeti'ne sadece maddi destek sağlamış ve bu ekonomik yardımla bölgede krizi kısa süreli de olsa durdurmuştur. İkinci süreç ise 2012 yılında ülkede tekrar protesto ve benzer eğilimlerin başlamasıyla ciddi hal almıştır. Bu dönemde Lizbon sözleşmesinin etkisiyle Birlik, ülke üzerinde kendi siyasi etkisini arttırmış ve bölgede misyonlarını Fransa ile beraber uygulamaya başlamıştır (Tanrıverdi ve Şekercioğlu, 2021: 617). Devletin iki yıl boyunca AB'den hem finansal, hem de yönetimde destek almasına rağmen, 2014 yılından itibaren, iç savaş yeniden alevlenmiş ve önüne geçilmez bir hal almıştır. Birlik tekrar adımlar atarak, defalarca, 2014, 2015, 2016 ve 2020 yıllarda delegasyon ve misyonlar göndermiş fakat sorun halen tam olarak çözülememiştir.

Yine Afrika Kıtasına ait bir ülke olan Mali'de Birliği de yakından ilgilendiren siyasi bir kriz gerçekleşmiştir. Bir asra yakın bir süre Fransa esareti altında olan bu

Afrika ülkesi 20.yüzyılın ortalarında kendi bağımsızlığını ilan etmiştir (BBC, 2013). Yıllar boyunca demokrasi yönetimi yolunda ilerlese de, amacına ulaşamayan Mali'de siyasetteki açıklardan kaynaklı olarak 2011 yılında başlayan protestolar sonucunda iktidarda değişiklik yapılmış, fakat durum yine çözüme ulaşamamıştır. Durumun çıkılmaz haliyle devlet önce Fransa'nın müdahalesini talep etmiş, daha sonra AB de mevcut krizi önlemek için gerekli tedbirlere baş vurmuştur. (Tanrıverdi ve Şekercioğlu, 2021: 606). Bu önlemler arasında en önemlisi, Lizbon sözleşmesinin ardından ülkeyle AB arasında karşılıklı ilişkilerin ve işbirliğinin oluşturulması yönünde 2013 ve 2015 yıllarında 'Uluslararası Barış ve Uzlaşma Sözleşmeleri' imzalanmıştır. Bununla Birlik, işbirliği içerisinde olduğu ülkeye, yani Mali devletine gelecekte karşılaşılabileceği her tür siyasi gerginlik durumunda gerekli ve haklı yardımların temin edilmesi, ihtiyaç halinde desteğin ve gereken yardımların yapılması gibi sözler vermiştir.

AB'nin karşılaştığı ve belki de en uzun süre içinde bulunduğu krizlerden biri de Dağlık Karabağ meselesi olmuştur. Dağlık Karabağ sorunu Ermenistan ile Azerbaycan arasında, Ermenistan'ın Azerbaycan'a ait olan Karabağ bölgesini işgal etmesi, binlerce insanın katledilmesi ve kendi topraklarından amansızca sürülmesi ile başlamış ve yıllarca devam etmiş tarihi bir meseledir. Kısaca anlatmak gerekirse, bu meselenin tarihi 1988 yılına dayanmaktadır. 1990'lı yıllarda Ermenilerin Azeri halkına karşı süren ardı arkası kesilmeyen amansız katliamının sonu Dağlık Karabağ'ın işgali ile sonuçlanmıştır (Aras, 2017: 99). Azerbaycan devletinin haklı bir şekilde kendi tarihi topraklarını talep etmesi iki ülke arasında uzun süren krize sebep olmuştur. AB, Komşuluk Politikası yürüttüğü bu iki ülke arasında anlaşmaya varılması için bazı tedbirler ortaya koymuştur. 2009 yılında Birlik tarafından, Komşuluk siyaseti çerçevesinde 'Doğu Ortaklığı ve İşbirliği' adı altında içerisinde Azerbaycan ve Ermenistan'ın da bulunduğu ülkelerle karşılıklı siyasi ve ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesi için önemli adımlar atılmış, Dağlık Karabağ ile ilgili AB'nin rolünün daha da güçlendirilmesi öngörülmüştür. Bu sürecin ardından, dört yıl sonra yeni bir ortaklık deklarasyonu imzalanmış, tarafların barış çerçevesinde ilerleyerek ortak bir kanıya gelmeleri tavsiye edilmiştir (Aras, 2017: 101). Sözde yapılan uyarılar, ülkeler arasında karşılıklı ilişkilerin onarılmasına yönelik çağrılar ve Minsk Grubu'nun desteği iki tarafı memnun edecek çözüme ulaştıramamıştır. Fakat AB her defasında

Azerbaycan'ın toprak bütünlüğüne saygı duyduğunu ve Dağlık Karabağ bölgesinde yaratılan devleti resmi olarak tanımadığını bildirmiştir (Pokalova, 2015: 80). AB, kendi için coğrafi anlamda da büyük ehemmiyeti olan bu krizi önlemek konusunda diğer sorunlara kıyasla pasif bir yönetim sergilemiş ve krizin sonu 2020 yılında Ermenistan saldırısı sonucunda İkinci Dağlık Karabağ Savaşı'nın başlaması ve tarihi toprakların tekrar Azerbaycan devleti ile birleştirilmesiyle sonuçlanmıştır.

Önemli krizlerden biri olarak bilinen ve halen devam etmekte olan Filistin sorunu Avrupa Topluluğu (AT) döneminden, yani 1970'lerden beri kıtayı tedirgin etmektedir. Bu krizin önlenmesi adına gerek Topluluk, gerekse de Birlik yıllarca deklarasyonlar yayınlamış, defalarca finansal ve insani yardımlarda bulunmuş, fakat bu krizi sona erdirememiştir (Kaya, 2014: 76). Bu krizle ilgili Birliğin temsilcilerinden olan Catherine Ashton düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir: “Bu zaman kadar Filistin’e yapılan tüm yardımlar, öncelikle, ülkede insani krizleri sonlandırmaya, sağlam demokrasiye dayalı yeni sistem kurmaya ve sonucunda İsrail’le karşılıklı dostluk ve kardeşlik ilişkilerinin temelini atılmasına yönelik olmuştur” (Aras ve Günar, 2016: 18). Filistinliler ile İsrail arasında yaşanan son gerginliklerle, AB tarafından atılan adımların beklenen sonucu vermediğini görmekteyiz.

1.2.3.Birlik Tarafından Benimsenen Kriz Yönetimi

AB'nin en önemli hedef ve amaçlarından biri, güvenli ve istikrarlı bir hukukun üstünlüğüne dayanan ve çok taraflılıkla desteklenen uluslararası düzenin kurulması ve sürdürülmesi olmuştur. Bu amacın hayata geçirilmesi maksadıyla Birlik, sivil ve askeri yardımlara dayanan kriz yönetimi yöntemine baş vurmuştur (Karakır ve Karacasulu, 2016: 531). 2003-2015 yılları arasında AB, kriz yönetimi alanında dünya çapında toplam 32 misyon gerçekleştirmiş bulunmaktadır. Bunlardan 10 sivil ve 5 askeri misyonlar artık tamamlanmış, geride kalan 11 sivil, 6 askeri, yani 17 yardım operasyonu devam etmektedir (Karakır ve Karacasulu, 2016: 528).

Yukarıdaki bölümlerde de belirttiğimiz gibi, AB yıllar boyunca gerek iç, gerekse de dış krizlerle ilgilenmiş ve bu sorunların üstesinden gelmek için bazı kriz yönetim tedbirleri olarak misyonlar hayata geçirmiştir. Bu bölümde ise kullanılan kriz yönetim metot ve operasyonlarına değinmeye çalışacağız. Öncelikle, kısa olarak,

Birliğin iç krizler zamanı krize müdahalesinden bahsedelim. Aslına baktığımızda, AB'nin yaşadığı gerek siyasi, gerekse de ekonomik alanlara dayalı iç krizlerin meydana gelmesindeki nedenleri sezebiliriz. Bu nedenlere Birlik temellerinin sağlam olmamasını, ülkeler arasında bağ sorununu, hükümetler arası fikir ayrılığını, devletlerin Birliğin çıkarından çok kendi ülkelerini önde tutmalarını örnek verebiliriz. Temelin sağlam olmaması iç krizlerin yönetiminde de kendini yansıtmaktadır. Birliğin yüz yüze geldiği onlarca iç kriz, örneğin, avro krizi, göçmen sorunu, bazı ülkelerin Birliği terk etme isteği, Brexit vb. Birliğin hakikaten 'birlik' olmamasından kaynaklı yaşanmıştır ve yaşanmaya devam etmektedir. Dış kriz yönetimi ile kıyaslandığında dahili kriz idaresi AB için daha zor ilerlemektedir. Buna sebepse, krizi defetmek yolunda atılan adımları her bir üye devletin kendi çıkarlarına uygun şekillendirmek istemesidir. İç krizlerde AB'nin uyguladığı en önemli yöntem veya metotların; zirve toplantıları, yapılan anlaşmalar, imzalanan sözleşmeler, kanunlar, belli karar ve yükümlülükler olduğunu söyleyebiliriz. Eğer bu adımlar işe yaramazsa, ülkeler çoğu zaman olduğu gibi bireysel olarak kendi politikalarını yürütmeye devam etmektedir. Belirtilen durum Birlik sınırları içerisinde son zamanlarda daha fazla yaşanmaktadır.

Bildiğimiz üzere, Birliğin ikinci derecedeki sorunları, yani dış krizleri de bulunmaktadır. AB'nin ulusal krizlerde kullandığı metotları, attığı adımları inceleyebilmemiz için diğer başlıkta belirttiğimiz dış krizlere ve AB'nin onlara yaklaşımına değinebiliriz. Mesela, ilk olarak Mali sorunu sürecinde Birliğin krize yaklaşımını ve onu çözme kapasitesini değerlendirelim. Münakaşa sürecinde Birlik hem sivil, hem de askeri yardımla ülkeye giriş yapmış ve tarafları orta yol bulmaya ve barışa teşvik ederek, arabuluculuk yapmaya çalışmıştır. Birlik temsilcileri tarafından oluşturulan 'Destek Ekibi' bilirkişileri Mali'ye göndererek ve bu yolla gerekli maddi ve manevi yardımlar sağlayarak, karşılıklı diyalogların kurulması için büyük çabalar sarf etmiştir (Tanrıverdi ve Şekercioğlu, 2021: 606). 2012 yılında gerginlik zirve yapmış ve yerini ülke dahilinde oluşan çatışmalara vermiştir. Bu süreçte Birlik ülkeleri, özellikle, Fransa ülkede politik iradenin öne sürülmesinde öncü rolünü oynamaktadır. 2013 yılındaysa, Mali'de ve genel olarak Afrika Kıtası'nda daimi barışı, istikrarı ve güvenliği temin etmek amacıyla Avrupa Birliği Eğitim Operasyonu yaratılmış ve gerektiği sürece Mali'deki askeri birimlere eğitim ve öğretim desteği verilmiştir (EEAS, 2020). Ülkenin bağımsızlığını ve arazi

bütünlüğünün korunmasını, terör gruplaşmalarının amansız niyetlerinin önüne geçilmesi amacını önemseyen Destek Ekibi, 18.000 Malili askere eğitim imkanı sağlamıştır. Fakat Birlik, herhangi bir şekilde askeri harekatlara katılmamıştır. 2017 yılında ise, Birlik tarafından askeri alanda özel ‘Yönetim ve Planlama’ operasyonu yapılmış ve çatışmaların önlenmesi için güvenlik tedbirleri arttırılmıştır (EEAS, 2020). Son olarak, Birliğin bölgede verdiği desteğin çoğunlukla, eğitim kapsamında devam ettiğini ve ülke bağımsızlığı ile beraber, AB’nin kendi vatandaşlarını herhangi bir tehdide karşı koruma amaçlı kurulmuş kriz yönetim metodu olduğunu söyleyebiliriz (European Council and the Council of the European Union, 2017).

AB’nin en çok ilgilendiği ve halen sürmekte olan dış krizlerinden biri de Filistin meselesi olarak bilinmektedir. Filistin meselesinde en son gelişmelere değinirsek, AB’nin bölgede iki önemli yardım operasyonu olan ‘Sınırdaki Destek Misyonu’ ve ‘AB Polis Misyonu’nun altını çizmemiz gerekecektir (Kaya, 2014: 80). İsrail devletinin Gazze’deki sınır şeridini terk etme kararı 2005 yılında tam olarak gerçekleşmiş ve bunun üzerine aynı yılın Kasım ayında ABD ve AB ortaklığı çerçevesinde iki ülke arasında ‘Hareket ve Ulaşım’ sözleşmesi imzalanmıştır. Bu sözleşmeye göre, AB bölgede üçüncü güç olarak kabul edilmiş ve ‘Sınırdaki Destek’ operasyonu için Birlik temsilcileri bölgeye davet edilmiştir. Birlik, bu adımla kendi Komşuluk Politikası çerçevesinde, iki ülke arasında silah kullanmayarak sivil şekilde kriz yönetim operasyonu oluşturmayı ve Refah geçidinde milyonlarca insanın serbest dolaşımının temin edilmesini hedeflemiştir (Aras ve Günar, 2016: 22). İki yıl boyunca faaliyetini devam ettiren misyon, 2007 yılında bazı çekişmeler ve siyasi sorunlar nedeniyle durdurulmuştur. Bu olaydan dört yıl sonra AB’ye misyonun tekrar açılması için müracaat edilmiş ve bununla 2011 yılında Barış Geçidinin Mısır kapısı açılmış, 3 yıl sonra ise AB bölgede barışa hizmet eden operasyonuna tekrar devam etmeye başlamıştır (Aras ve Günar, 2016: 21). Bu, ‘refah geçidi’ olarak bilenen barış misyonu iki ülke arasındaki bölgede güvenliğin sağlanması, Gazze yolunda Filistinlilerin hareket kolaylığının temin edilmesi, İsrail için de mühim ehemmiyeti olan alanın Birlik yetkilileri tarafından denetlenmesi ve s. gibi olumlu neticeler ile sonuçlanmış ve bölgedeki krizin yönetilmesine büyük katkı sağlamıştır (Kaya, 2010: 93).

AB, yukarıda belirttiğimiz krizler gibi daha onlarca krizle ilgilenmekte, hatta onların bir kısmını yönetmektedir. Bazen kendi sınırları ve vatandaşları tehlikeye düşmesin diye, bazen de uluslararası toplum, insan ve bağımsızlık hakları için savaşıp AB farklı farklı misyonlar ve operasyonlarla gerek iç, gerekse de dış krizlerde kendini gösterebilmiştir. Yukarıda değindiğimiz iki krizden başka diğer krizlerde de ‘Askeri’, ‘Eğitim’, ‘Geliştirme’, ‘Polis’, ‘Denetim ve İzleme’, ‘Askeri Danışma’, ‘Sınır Destek’, ‘Hukukun Üstünlüğü’ gibi onlarca misyon ve operasyon uygulayan AB, kimi zaman başarılı, kimi zamansa başarısız olsa da, adım attığı kriz bölgelerinde varlığını her zaman göstermiştir. Birlik için önem taşıyan dış krizlerden biri de Kırım’ın ilhakıyla oluşan Ukrayna Krizi’dir. İlerleyen bölümlerde Ukrayna Krizi’ne daha kapsamlı şekilde değineceğiz.

1.3.AVRUPA BİRLİĞİ VE KOMŞULUK POLİTİKASI

1.3.1.Avrupa Komşuluk Politikası ve Temel İlkeleri

AB’nin bazı zayıflıkları olsa bile, dünya tarihinde ekonomiye dayalı gelmiş geçmiş en sağlam entegre mekanizmalarından olduğunu söyleyebiliriz. Avrupa kıtasının çoğunun kendine üye olduğu bu birlik, sadece kendi üyeleri arasında değil, komşu ülkelerle de siyasi, ekonomik ve medeni ilişkiler içerisinde olmakta ve bu süreci yıllardır devam ettirmektedir. Birlik kurulduğundan bu yana bazı Doğu Avrupa ülkeleri AB ile ekonomik ve politik alanlarda yakınlaşmaya can atarak belirtilen alanlarda anlaşma ve sözleşmeler imzalamış ve zamanla bütün koşul ve kurallara uyan bazı ülkelere de Birliğe katılma şansı vermiştir. 2004 ve 2007 yıllarında AB tarafından hayata geçirilen entegrasyon ve genişleme süreci sonucunda Kıtanın Güney Doğu ve Doğu bölgelerine ait 12 ülkesi AB üyeliğine hak kazanmıştır. Geride kalan ve AB tarafından üyelik kriterlerine uygun görülmeyen 3 ülke, yani Moldova, Belarus ve Ukrayna ise Birlik ile sadece komşuluk ilişkilerine girmişlerdir (Hürsoy ve Kutlu, 2018: 170). Bu ilişkiler yıllar boyunca Avrupa kıtasına ait olmayan bazı ülkelerle de kurulmaya başlamıştır.

Avrupa Komisyonu tarafından yayınlanan, 2003 yılına ait Wider Europe belgesinde taraf komşular arasındaki ilişkilerin temel hususları ve yönleri

belirlendikten sonra, AB'nin komşu ülkelerle yakınlaşma sürecine ait anlaşması olan Komşuluk Politikası Strateji Belgesi kabul edilmiştir. 2004 yılında ilan edilen 'Geniş Avrupa' senedi ile AB'nin komşuluk ilişkileri süreci başlamıştır (Commission of the European Communities, 2004). Yaşlı kıtanın sınırlarını aşan Komşuluk Politikası, Güney ve Doğu olmak üzere iki boyutta değerlendirilmektedir. Güney Kafkasya ülkelerinin de bu entegrasyona katılması ile genişleyen komşuluk siyaseti Mısır, Ürdün, Libya, Fas, Lübnan, İsrail, Suriye, Filistin, Cezayir, Azerbaycan, Moldova, Ermenistan, Ukrayna, Belarus ve Tunus ülkelerinden ibaret olan geniş bir coğrafyayı kapsamaktadır (European Commission, 2013).

AB yüksek temsilcisi Javier Solana'nın 2002 yılı Ağustos ayında Konsey'e yazdığı mektubun ardından Mart 2003'te kabul edilen Komşuluk Politikasının temelinde en mühim amaç olarak siyasi ve ekonomik istikrarın sağlanması, komşularla karşılıklı işbirliğinin kurulması ve genişletilmesi bulunmaktadır (Öztekin, 2019: 27). Siyasi kalkınma ile AB, komşu ülkelerde ilk önce sağlam demokratik temellerin inşasını hedefleyerek gerek iç, gerekse dış politikalarında demokratikleşme sürecinin hayata geçirilmesi ile yakından ilgilenmektedir. İktisadi istikrarsa, demokratikleşme ve genel kalkınma yolunda önemli bir adım olduğu için Komşuluk siyasetinin özünü içinde barındırmaktadır. Bu politikaya ilişkin tarihi sürece baktığımızda AB-Akdeniz ilişkilerinin kurulmasına dair kilometre taşlarının daha 1990'lı yıllarda atıldığını görebiliriz. 1992 ve 1995 yıllarında iki taraf arasında Lizbon, Essen ve Cannes görüşmelerinin gerçekleştiğini ve Kasım ayında Barselona sürecinin başladığını ve bu süreçle Akdeniz ülkeleri ile görüşme ve diyalogların yapıldığını tarihi belgelere dayanarak kolaylıkla söyleyebiliriz (Berber, 2009: 62). Barselona süreci, ileride kurulması planlanan Komşuluk Politikası için temel adımlardan biri olarak bilinmekteydi. Bu süreçte ortaya konan; 1) İktisadi ve finansal konular, 2) Siyasi işbirliği ve ortaklığa dayalı güvenlik konuları ve 3) Sosyo-kültürel entegrasyon meseleleri 2003 yılı belgesi ile biçimlendirilerek Komşuluk Politikası adı altında netleştirilmiştir (Berber, 2009: 63).

Komşuluk Politikasına dahil olan bütün komşu ülkelerin en büyük hedefi ekonomik, kültürel ve siyasi alanlarda gelişmekte olan Birlik imkanlarından faydalanmak ve hedeflediği konuma varmaktır. AB Avrupa Komşuluk Politikasını (AKP) kapsayan bütün ülkeleri üç temel ilke dahilinde teşvik etmektedir: 1)

sosyalleştirme, 2) koşulluluk, 3) demokrasiye doğru teşvik. Sosyalleştirme, kavramsal anlamda herhangi bir medeniyeti ve onu kapsayan her şeyi öğrenmek için ahlaka dayalı tutumları, değerleri, kültür dilini, inançları ve s. toplumsal olarak edinmeyi hedeflemek anlamına gelmektedir (Emerson ve Noutcheva, 2005: 5). AB kendi yürüttüğü Komşuluk Politikası çerçevesinde sosyalleştirme işlemini hayata geçiren öğretici taraf olmakla beraber, bu siyasetin liderliği kapsamında AB standartlarına uygun sosyo-kültürel normların ve yönetim sisteminin komşu coğrafyada yayılmasına, belirli modelin kabul edilerek uygulanmasına dostane bir şekilde ikna etmektedir. Aslına baktığımızda, AKP'nin sosyalleşmeye dayalı entegrasyon ilkesi adaptasyon süreci ve kültürel çabalar bağlamında üyelik durumu ile benzerlik teşkil etmektedir. Bazı yazarların, özellikle, Kelley'in fikrinde, AKP aslında genişleme siyasetinin benzer versiyonu olarak kabul edilebilir ve bu süreç sadece adaptasyon ile ilgili değil, bununla beraber öğrenme evresidir. Yani, Barselona Konferansı'ndan sonra barış ve refahı amaçlayan Birlik için kendi normlarını belirlediği coğrafyaya yayarak öğretici konumda olmak daha mantıklı gelmekteydi (Kavalski, 2003: 25).

Diğer ilke ise yukarıda da belirttiğimiz gibi 'koşulluluk' ilkesidir ve bu ilkenin temelini üç kategori şeklinde sıralayabiliriz: 1) Olağan sektörel siyasi koşulluluk; 2) Negatif koşulluluk ve 3) Pozitif koşulluluk. Teorik olarak olağan sektörel politik koşulluluk en temel uluslararası aktörlerin ve iri hacimli kurumların komşu ülkelere imkanlar sağladıkları ve mütemadiyen gerek makro iktisadi yardımlar, gerekse de reformlar, projeler, serbest ticaret siyasetlerinin hayata geçirilmesi gibi alanlarda destek verdikleri bir dönemdir (Emerson ve Noutcheva, 2005: 7). Diğer bir koşulluluk ilkesi olan negatif koşulluluk ise AKP coğrafyasına dahil olan ülkelerdeki bazı sorunlara yardımcı olarak politik yönetim, sistem veya rejim değişikliklerine ve darbe girişimlerine yönlendirmek yerine, mevcut hükümete karşı yaptırımların uygulanmasını kapsamaktadır. Bu yönde Libya en uygun örnek olabilir. Bir zamanlar söz konusu ülke, kitle imha silahlarının korunması ve terör gruplaşmalarının desteklenmesi neticesinde Birlik tarafından dışlanmış ve ülkeye tüm AB kapıları kapanmıştır.

Son olarak, pozitif koşulluluk ilkesini negatif ilkeyle karşılaştırdığımızda burada komşularla kurulan olumlu ve esnek işbirliği ve ortaklığı sezebilmekteyiz. Bu koşulluluğa göre, ülkelerarası tek taraflı ve tek yönlülüğe dayanan değil, karşılıklı ve

ortak bir şekilde yürütülen gerek ekonomik, gerekse siyasi ve medeni politikaların kurulması hedeflenmektedir (Hürsoy ve Kutlu, 2018: 174). Aynı zamanda, Komşuluk Politikası yürütülen ülkelerin gelişimi açısından hem teknik, hem de mali yardımlar yapılmasında, gerekli siyasi diyalogların kurulması ile ülkenin kendi içinde reformu yakalamasında tam destek amaçlamaktadır.

AKP'nin son temel ilkesi ise demokrasi teşviki ilkesidir. Genele baktığımızda, ulusal aktörlerin demokratikleşme yolunda destekledikleri doğrular birbirinden farklı olmaktadır. Örneğin, yukarıda belirttiğimiz gibi AB komşu ülkeler için daha esnek ve yumuşak güç etkenlerini kullanarak onları geliştirmeyi hedeflemektedir. Fakat diğer bir önemli güç aktörü olan ABD tesiri altına aldığı ülkeye karşı daha sert yollar, mesela, yönetim veya rejim değişikliği yollarına da başvurmaktadır. Literatüre baktığımızda demokrasi teşviki sürecinin 'aşağıdan-yukarı' ve 'yukarıdan-aşağı' olarak iki farklı şekilde gerçekleştiği bilinmektedir (Ballı ve Güreşçi, 2013: 518). Bunlardan ilki sivil toplumu destekleyerek, sivil toplumun güçlenmesine dayalı adım adım demokratikleşme sürecini ifade etmektedir. Yani bu süreçte ilk önce demokrasi yolunda toplum bilinci oluşur, daha sonra etap-etap otoriter yönetimin üzerinde baskı yaratılır ve yukarıya doğru ilerledikçe demokrasinin desteklenmesi aşamasına geçilebilir. Diğer kategori sayılan 'yukarıdan-aşağı' demokrasi teşviki yolunda gerekli adımlar liderler ve kurumlar tarafından atılır. Burada yeni bir sistem yerine, eski yönetim üzerinde reformlar yapılarak siyasi sistemin geliştirilmesi hedeflenmektedir (Ballı ve Güreşçi, 2013: 520).

AKP sürecinde AB tarafından hedeflenen esas amaç ilk iki ilkeyle, yani sosyalleştirme ve koşulluluk unsurlarıyla ilerleyerek bu ülkelerde demokrasi sisteminin kurulmasıdır. Yıllar boyunca bu sistemin kurulması için atılan adımlar kendisiyle beraber 'Europeanism' kavramının da oluşmasına neden olmuştur. Bu kavram aslında demokratik bir düzenin yaratılması için en mühim faktörlerden biri haline gelmiştir, diyebiliriz (Haukkala, 2008: 1607). Kısaca, AKP sadece Avrupa alanında değil, yaşlı kıtanın sınırlarından uzakta da gerek güvenlik, ekonomik, siyasi, ticari, medeni gibi alanlarda ülkelerin gelişerek Avrupa sistemine adapte olmasında, gerekse de kendi içsel ve merkezi yönetimleri dahilinde gelişimine olanak yaratmış ve geliştirmekte olan bu ülkelerin kalkınmasına neden olarak gelişim hızlarını arttırmıştır.

1.3.2.Avrupa Birliği'nin Komşuluk Politikasının Gelişim Dönemi ve Amaçları

Birlik tarafından kurulması planlanan Komşuluk Politikasına dair ilk adım 1997 yılında gerçekleşen Lüksemburg Zirvesi ile atılmıştır. Bu zirve toplantısında kıtanın 12 ülkesiyle görüşmeler yapılmış ve dönemin 'Gündem' isimli senedinde AB'nin kendi sınırları dahilinde olmayan ülkelerle komşuluk ilişkilerinin kurulmasının hem Birlik, hem de bu ülkelerin gelişimi için ne kadar önemli olduğu vurgulanmıştır. Ardından 2000'li yılların başlarında hazırlanan raporlarda ise artık planların hayata geçirilmesi için bazı tedbirler öngörülmüş ve daha çok ekonomi ve bu kapsamda ticari işbirliğine dayanan bağların kurularak geliştirilmesi için 'yakınlık siyaseti' adı altında projeler tasarlanmaya başlamıştır. Komisyon tarafından verilen raporda Birliğin üye olmayan ülkelere üç farklı kategoride yaklaştığını görebiliriz (Sönmez, 2010: 115). Mevcut AKP üçüncü kategoriye dahil olan ülkelerle yapılmaktadır. Buna sebep ise diğer kategorilere ait olan ülkelerin zamanla AB'ye üye olma şansı ve potansiyeli olan devletlerden oluştuğunu görmekteyiz. Zamanla bu ülkelerden çoğu Birliğe katılmış bulunmaktadır. Hazırlanan 'Geniş Avrupa' projesinde ise daha çok Akdeniz ülkelerine, Rusya ve diğer Doğu Avrupa ülkeleri ile işbirliğine önem verilmiştir. 2002 yılında yine aynı senenin Komisyon lideri Ramano Prodi barış ve güvenliğin temin edilmesi için düzenlenen konferansta 'yakınlık siyaseti' adı altında gerçekleştirdiği söyleşide Birliğin komşu ülkelerle daimi işbirliği içerisinde olma isteğini ve ihtiyacını belirterek, "AB üyelerine özel faaliyet gösteren kurumlardan başka her şeyin halka şeklinde paylaşılması" gerektiğinin altını çizmiştir (Hürsoy ve Kutlu, 2018: 172). 'Geniş Avrupa' projesi aslında genel olarak o dönem için üye olmayan fakat Birliğe katılma ihtimali olan devletleri de kapsamaktaydı. 2003 yılında Komisyon tarafından yapılan değerlendirme sonrasında 2004'de on yeni devletin AB sınırlarına dahil olması gerçeği ile Birliğin coğrafi sınırları da değişmiş oldu (Sönmez, 2010: 117). Bu nedenden dolayı, Komisyonun verdiği kararla kendinde üç bölgeyi, yani Akdeniz, Doğu Avrupa ve Batı Balkan devletlerini barındıran "eskisinden daha geniş Avrupa'ya doğru komşuluk Güney ve Doğu'daki ülkelerle ilişkilerde yeni pencere" adı altında yeni bir proje tasarlandı. Yeni projeye ait belgede coğrafi anlamda genişlemekte olan AB'nin yüzleşebileceği problemlerin altı

çizilerek, bu bağlamda nasıl bir siyaset yürütülmesi gerektiği de ayrıyeten vurgulanmıştır. Belgede en önemli konuysa, yukarıdaki paragraflarda da belirttiğimiz gibi, AKP'nin yürütülen bölgelerde iktisadi, siyasi ve bu alanlara dayalı sorunların çözülmesine, yönetimdeki eksiklerin giderilmesine yönelik olmasıydı. 2004 yılı Mart ayında yayınlanan genelgede yedi ülke için hedeflenen komşuluk stratejisi, koşul ve prensipleri ile ilgili gerekli kıssalar yayınlandı. Belirtilen yedi ülkeye Ürdün, Moldova, Fas, Ukrayna, Filistin, Tunus ve İsrail dahil olmaktaydı (Kahraman, 2005: 15). Mart genelgesinde, bilhassa, finansal yardımların sağlanması ve komşulara hangi tür desteklerin verilmesi ile ilgili meselelere değinilerek, her bir ülkeye özel hazırlanan raporlar çerçevesinde devletlerin siyasi, iktisadi, sosyal ve yönetsel yapılarına uygun planlar kuruluyordu (Kahraman, 2005: 16).

AKP oluşturulduğu andan itibaren temel amaçlara hizmet etmektedir. Bu amaçlar içerisinde yukarıda da altını çizdiğimiz gibi ekonomik, ticari, siyasi ve sosyo-kültürel alanlarda gelişim daha ağır basmaktadır. Emerson tarafından hem AKP, hem de AB genişlemesi 'Europeanism' olarak değerlendirilmektedir. Onun fikrine göre, AKP'ye ait edilen ikinci ve üçüncü kategori ülkelerinin AB üyeliği şansları az olduğu veya hiç olmadığı için 'Avrupalılaşıma' kavramından daha çok Avrupa standartların yaklaşma ve benzeme gibi amaçlar hedeflenmektedir (Emerson ve Noutcheva, 2005: 11). Emerson ve Noutcheva komşuluk siyasetinin hedeflerini aşağıdaki gibi sıralamaktadır:

- a. En son yapılan genişleme sonucunda komşu olmuş ülkelerle bu süreç boyunca oluşabilecek olumsuz tesirlerin hacmini azaltmak;
- b. Coğrafi anlamda Avrupa kıtasında yerleşmeyen devletlerde Avrupa değer ve olgularını yaratarak bölgeleri Avrupalılaştırmak;
- c. Yaşlı kıtaya has olan bazı politik kuruluş ve yönetim sistemlerini Avrupa sınırları dışına yaymak (Emerson ve Noutcheva, 2005: 12).

Bildiğimiz ve belirttiğimiz üzere komşuluk politikasına uygun olarak Birlik ve komşu devletler arasında kurumlar hariç, geride kalan her bir norm ve prensiplerin ortak kullanılması, ortak güvenliğe dair tasarlanan projenin her iki taraf için de uygulanması, yani kıta sınırlarının güvenliğine herhangi bir tehdidin oluşmaması AKP'nin en önemli amaçlarından biri olmuştur. Komşuluk Politikası'na üye olma talepleri ve bu siyasetin amaçları 2003 yılında Selanik'te gerçekleşen konferansta öne

sürülmüş ve yine aynı yılda Kopenhag’da gerçekleşen görüşmede Birlik Konseyi tarafından onaylanmıştır (Hatipoğlu, 2004: 97). Belirttiğimiz genelgede müşterek imal ve üretme hacminin artırılması, siyasi istikrar ve kanun, kuralların üstün olduğu müşterek bir alanın yaratılması, iktisadi ve ticari işbirliğinin hacminde büyüme, sosyal ve kültürel alanlarda yakınlaşma ve gelişim gibi konulara değinilmiş ve esas amaçlar olarak belirtilmiştir (Sönmez, 2010: 120).

Diğer ana amaçlar ise şu şekilde sıralanabilir: çoğunlukla iktisadi alanın ağır bastığı ve karşılıklı refah ve yardımlaşmaya dayanan sorunsuz bir bölge oluşturmak, münakaşa durumlarının önüne geçmek için karşılıklı sorumluluklar almak, taraflar arasında daimi ortaklık ve işbirliğinin sürdürülmesi vb. Bütün bunlara dayanarak, kolaylıkla söyleyebiliriz ki, iktisadi gelişim ve siyasi istikrar AB’nin komşuluk politikasının temel etkenleridir. Bu etkenlerle ve amaçlarla Birlik, dünya çapında ‘güçlü ve güvenli alan’ oluşturmak niyetinde olmuştur. Ek olarak, komşu devletlerde pazar işleyişinin oluşturulması, ticarete dayalı ikili ortaklıkların kurulması, münakaşa durumlarında siyasi desteğin verilmesi, temel insan hak ve hukukunun takip edilmesi, kültüre dayalı modernleşmenin arttırılması için gerekli adımların atılması, eğitim ve öğrenim alanlarında teşvikin yükseltilmesi ve gereken desteğin verilmesi, finansal ve mali konularda destek gibi olumlu yönde düşünülmüş reformlar, gelişmekte olan komşu devletlerin yaşam seviyesini arttırmaya yönelik AKP’nin esas amaçlar listesinin kapsamındadır (Attina, 2003: 190).

1.3.3.Komşuluk Politikası Çerçevesinde Avrupa Birliği-Ukrayna İlişkilerinin Değerlendirilmesi

Ukrayna devleti Sovyetler Birliği’nin dağılması ile diğer ülkeler gibi kendi bağımsızlığını ilan etmiş ve özgür bir ülke olarak Batı ile işbirliği ve karşılıklı ilişkiler kurmaya başlamıştır. Fakat öte yandan da çok eski bir tarihe dayalı olan Rusya bağlarını da görmezden gelmeyecek, ilişkilerini de kesmemeye dikkat etmiştir. Bu durum Ukrayna için bir fırsat ve her alan için güç kaynağı gibi bir görüntü sergilese de, aslında kendi yönünü belirlemesinde ve konumunu değerlendirmesinde oldukça olumsuz etkileri beraberinde getirmiştir.

Bağımsızlığın ardından ikilem karşısında kalan Ukrayna aslında bölgesel olarak da ikiye ayrılmıştı. Ülkenin doğu kısmı Rusya'ya yönelirken, batı kısmı ise Avrupa ve ABD'ye meyil etmekteydi. Aslına baktığımızda, 1990'lı yılların başında bile Ukrayna hükümeti dahilinde Batı'ya daha fazla oranda eğilim sezebiliriz. Fakat tarihi, sosyo-kültürel, ekonomik vb. alanlarda olan derin ve belirli bağıllık faktörü ve aynı zamanda, bu ülkeyi halen kendi devletlerinin bir parçası olarak gören Rus politikacıları ve liderleri Ukrayna'nın gelişme ve değişme isteğine karşı bir tutum sergileyerek engel olmaktaydı (Konak, 2019: 85). Bir taraftan Rusya ile, diğer taraftan AB ile ilişkilerini devam ettiren Ukrayna, bu bağlamda, Sovyetler Birliği dağılır dağılmaz eski üye ülkelerden Rusya ve Belarus tarafından kurulan 'Bağımsız Devletler Topluluğu'na (BDT) katılırken, diğer yandansa, 1990'lı yılların ortalarına doğru öncelikle, 'Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'na, daha sonra ise sırayla, 'Avrupa Konseyi', 'AB Para Fonu', 'AB Kalkınma Bankası', 'Orta Avrupa Girişimi' gibi bazı mühim Birlik kurum ve teşkilatlarıyla beraber karşılıklı ilişki ve projelere ilk adımlarını atmıştır (Yapıcı, 2011: 1480). Bu bilginin de altını çizmemiz gerekir ki, Ukrayna için hangi tarafın daha üstün olması, aslında o dönem hangi liderin iktidarda olması durumuna göre değişmekteydi.

Ukrayna vasıtasıyla sıcak denizlere inme gibi önemli bir avantaj elde etmeyi amaçlayan Rusya bu devleti enerji sektöründe ve iktisadi alanlarda kendine bağımlı bir duruma getirerek bu açıkları koz olarak ona karşı kullanmaktaydı (Emiraliyev, 2014: 12). Rusya'nın engelleri AB-Ukrayna arasında büyük bir engel teşkil etse de, Doğu Avrupa ülkesi olan Ukrayna Batı'ya yavaş yavaş entegre olmaktaydı. 2005 yılına kadar Komşuluk Politikası çerçevesinde ortaklıklarını devam ettiren Ukrayna, iktidara Victor Yushçenko'nun gelmesi ile daha büyük bir adım atarak üyelik için ilk başvurusunu yaptı (Akdemir, 2014: 69). Bu gelişmeden üç yıl öncesine kadar, AB genişlemesinden sorumlu olan kurum tarafından "Ukrayna'nın henüz 10 ile 20 yıl süresince böyle bir konumu olamaz" şeklinde sözler kullanılmıştır (Emiraliyev, 2014: 13). Daha sonra AB-Ukrayna arasında işbirlikleri ile ilgili birçok anlaşmalar imzalanmasına rağmen, taraflar komşuluk siyaseti kapsamında hareket etmekteydi ve üyelikle ilgili herhangi bir durum söz konusu olmamaktaydı. Alman gazetesi olan Frankfurter Allgemeine tarafından çıkan haberlere göre, üyelik meselesinde en büyük engel gibi Fransa görülmekteydi (Emiraliyev, 2014: 13).

Ukrayna'daki 2010 yılındaki seçimlerde kazanan lider Yanukovich'in iktidara gelmesi ile Birlik ve Ukrayna arasındaki ilişkiler hızlı ilerleme kazanmış, hatta aralarında genel ortaklıkla ilgili kapsamlı bir protokol da imzalanmıştı (Emiraliyev, 2014: 13). Ancak, bu durum fazla sürmemiş ve iktidara karşı bazı muhalifler tarafından devlet başkanı cumhurbaşkanlığı mevkiinden uzaklaştırılarak hapse atılmıştır (Yapıcı, 2011: 1485). 2013 yılında imzalanan ve dönemin cumhurbaşkanı tarafından onaylanmayan AB-Ukrayna arasındaki 'Ortaklık Sözleşmesi' dünyaya büyük ses getirmişti. Cumhurbaşkanı tarafından reddedilmesi ise bu duruma itiraz eden ülke vatandaşları tarafından düzenlenen protesto eylemleri ile sonuçlanmıştır. Bu eylemler, Cumhurbaşkanının Rusya hükümeti ile daha sıkı bağlantıların kurulmasına yönelik verdiği kararlar daha katı ihtilaf haline gelmiştir. Bu karara göre, Ukrayna sadece Rusya ile değil, Beyaz Rusya ve Kazakistan ile de 'Gümrük Birliği' sözleşmesi imzalayacaktı (Emiraliyev, 2014: 14). Fakat protestoların giderek kontrol edilmesi zor bir hal alması durumu değiştirdi ve netice itibari ile, devlet başkanı kararından dönerek bu anlaşmayı imzalamadı. Gerekçe olarak ise, AB ile ilişkilerin bozulmaması şeklinde bildirerek, Ukrayna-Rusya sözleşmesini ertelemişti (Konak, 2019: 89). 2014 yılına kadar ertelenen bu sözleşme, başkanın Ukrayna devletini bırakıp gitmesi, yüze yakın eylemcinin katledilmesi, Kırım bölgesine Rus askerlerinin girmesi ve netice itibariyle, bu bölgenin Rusya devleti idaresine geçmesiyle imzalanarak, aslında politik açıdan yürürlüğe girmiş oldu.

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇ KAPSAMINDA UKRAYNA-RUSYA İLİŞKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1.UKRAYNA-RUSYA İLİŞKİLERİNDE TARİHSEL ALTYAPI

2.1.1.Kiev Knezliği

Slav kökene sahip olan Ruslar ve Ukraynalılar etimolojik anlamda, yani dinsel ve kültürel değerlerin yakınlığı ile, aynı zamanda aynı dil ailesine mensup olmalarıyla birbirine benzeyen ve yakın olan iki farklı toplumdur (Sönmez, Bıçakçı ve Yıldırım, 2015: 658). İki ülke arasındaki temel ve en mühim sorunları inceleyebilmemiz adına her iki tarafın tarihi geçmişine, geçmişteki bağ ve alakalarına değinmemiz gerekmektedir. Tarihin derinliklerine göz attığımızda tarafları en çok birleştiren, hem de birbirlerinden uzaklaştıran temel faktörlerden birinin Kiev bölgesi olduğunu söyleyebiliriz (Magocsi, 2010: 54). Bu bölge, her iki taraf için de tarihi anavatan niteliğinde olduğundan, toplumlar ve devletler arasında yıllarca devam eden anlaşmazlıklara, ülkelerarası gerilime sebep olmuştur. Hem kimliksel, hem de coğrafi anlamda kendinde yüksek oranda ayrıcalık barındıran Kiev'in tarihi geçmişine ve Ruslarla olan ilişkilerine değinmek istersek, öncelikle Kiev Prenslığı gibi de tanınan Kiev Knezliği tarihine göz gezdirmemiz gerekecektir.

IX.-X. yüzyıllarda meydana gelen ve merkez şehri Kiev olan Drevny Rus Knezliği çoğunlukla tarihçiler tarafından ilk Ukrayna Devleti olduğu kabul edilirken, öte taraftan belirtilen devletin bir Rus devleti olduğu fikrini iddia edenler de bulunmaktadır (Yıldırım, 2010: 63). Bir zamanlar Slav halkı ve İskandinav toplumunun yaşadığı ve üç asır boyunca, yani XII. yüzyıla kadar varlığını devam ettiren bu Prenslık; Ukrayna, Rusya ve Belarus'un öncülü olarak görülmektedir. Bölgede yaşayan Ukrayna halkı, bazı kaynakçalarda 'Ruten' adı ile tanınmaktadır ve onların Ruslardan bazı dil ve medeni değerler açısından farklı niteliklere sahip olduğu da vurgulanmaktadır (Kurat, 1999: 127). Slavların anavatanlarının tam olarak belirlenmesi, aslında Ruslar ve Ukraynalılar için kimlik oluşumunun, kökeninin, şu anki devletlerinin tarihinin belirlenmesi anlamına gelmektedir. Slav halklarının kökeni

ise farklı tarihçiler tarafından çeşitli şekilde yorumlanmaktadır. Bazı arkeolojik buluntulara göre, Slavlar bugünkü Kuzey ve Merkezi Ukrayna topraklarında, bazılarına göre ise Belarus ve Polonya devletlerini kapsayacak şekilde Ukrayna sınırlarında yaşamışlardır (Magocsi, 2010: 40).

Bilinen bazı kaynaklara göre, IX. yüzyılın ikinci yarısında bu geniş topraklarda kendi hakimiyetini ilan eden Rurik, bölgede Rus devletinin yaratıcısı olarak tanınmaktadır. Rurik'den sonra ise aynı soydan gelen Oleg Kiev'e yerleşerek, 879 yılında Kiev Knezliği'ni kurmuş ve bununla da Büyük Rus tarihinde Kiev dönemini başlatmıştır (Soydan, 2019: 5). Daha sonraki yıllarda da Ruslar tarafından yönetilen prenslik, 1240 yılında Moğollar tarafından işgal edilmiş ve hakimiyetine son verilmiştir. Kiev Rus Knezliği, adından da belli olduğu gibi hem Rusların hem de Ukraynalıların yaşadığı bir bölge olmuştur. Hatta bazı tarihi kaynaklarda Slav ve Rus kelimeleri aynılaştırılmıştır, bu ise iki ülke toplumunun birbirlerine nasıl bağlı ve yakın olduğunu, taraflar arasında ilk ilişkilerin nasıl meydana geldiğini göstermektedir (Soydan, 2019: 6).

2.1.2. Rusya Çarlığı ve İmparatorluğu Döneminde Ukrayna-Rusya İlişkileri

Daha önce de belirttiğimiz gibi, her iki ülkenin tarihi 'Kieven Rus' adı altında tanınmaktadır. Slav kökeninden gelen Ruslar ve Ukraynalılar arasında günümüzde de dilsel ve kültürel yakınlık halen dahi devam etmektedir. Aralarındaki medeni yakınlık iki ülke arasında sorunlar yarattığı gibi, uzun yıllar boyunca karşılıklı entegrasyona da izin vermiştir. Genel Ukrayna ahalisinin %18'inin Ruslardan oluştuğunu göz önünde bulundurursak, toplumlar arasındaki tarihsel bağların ne derece derin olduğunu bir daha görebiliriz (Sönmez, Bıçakçı ve Yıldırım, 2015: 659). Bu derinliği anlayabilmek için Rusya'nın Çarlık ve İmparatorluk dönemlerine de değinmemiz ve Ukraynalılarla ilişkilerini değerlendirmemiz gerekecektir.

1547 yılında IV. İvan tarafından 'Çar' ünvanının kabul edilmesiyle başlayan Rusya Çarlığı döneminde de Ukrayna halkıyla ilişkiler devam etmiş, bağlar koparılmamıştır. Yine aynı asırdan itibaren, Ukraynalılar askeri amaçla kullanılmaya başlanmış ve Rus halkıyla birleşerek ordu haline gelmiş ve Çarlık Rusya'sı için

savaşmışlardır. Rus Ordusunun önemli bir kısmını teşkil eden Ukraynalı askerler, yani Kozaklar, birçok savaşta Rusya için mücadele etmiş ve Çarlık tarafından ‘şövalye’ derecesine layık görülmüşlerdir (Soydan, 2019: 13). Fakat bunun aksine Kozaklar, çoğunlukla Polonya’ya karşı savaştıkları için Polonya Krallığı tarafından sevilmeyen grup olmuş, hatta Varşova üzerine yürüyüş gerçekleştirmişlerdir. Bunun üzerine Ukrayna’nın himayesine geçmek maksadıyla Çarlıktan, yani dönemin Çarı Aleksey Mihayloviç Romanov’dan yardım talep etmişlerdir. I. Aleksey ise, Kozakların Polonya ile gerçekleşen savaşlarda verdiği askeri desteği unutmayarak, taleplerini kabul etmiştir (Hosking, 2011: 230-232). Ukrayna halkından oluşan bu Kozak grupları ile Rusya arasındaki bağ işbirliği kapsamında ilerlemiş, hatta 1654 yılında, Kozak tayfalarının yardımı ile Rus Çarlığı Ukrayna sınırlarına tekrar sahip olmuş ve Kiev Prenslığı dönemindeki topraklara yeniden yerleşmeye başlamıştır (Bilener, 2004: 315).

1667 yılında Kozaklarla ilişkilerini ve bağlarını daha da güçlendiren Ruslar, savaşlarında askeri güç olarak bu topluluğun yardımını daha çok almaya başlamışlardır. Bu bağlar, her iki taraf için de olumlu sonuçlar vermiş, Aleksey Mihayloviç Romanov’un ‘Bütün Büyük ve Küçük Rusya’nın, hatta Beyaz Rusya’nın 14. Çarı’ statüsünü kazanmasına, Kozaklara ise ‘Atamanlık’ derecesinin verilmesine neden olmuştur (Hosking, 2011: 233). Bu dönemde Rusya, Ukrayna sınırlarının doğu kısmını kendi toprakları ile birleştirirken, Kozaklar, ‘Zaporijya Soçi’, ‘Sloboda Ukrayna’ ve ‘Hatmanlık’ gibi bölgeleri kendi idaresi altına almışlardır. Bu bölgeler içerisinde ‘Hatmanlık’ olarak adlandırılan kısım politik açıdan büyük önem arz etmiştir ve bu topraklar Rus halkı tarafından ‘Malorossia’, yani Küçük Rusya olarak bilinmiştir (Karadeli, 2014: 3).

1667 yılından sonra Dinyeper’in her iki tarafındaki topraklarda kök salan Kozaklar, bu araziye ‘Ukrayna’ olarak adlandırmış ve Kiev’in eski kültüre dayalı yeniden inşa sürecini başlatmışlardır. 1721 yılında I. Petro’nun kendini ilk imparator ilan etmesiyle Rusya’da İmparatorluk dönemi başlamış oldu. İmparator I. Petro ile kendi altın çağını yaşayan Rusya, bu süreçte Ukrayna’yı yeniden kendi yönetimi altına almıştır. XVIII. yüzyılın sonlarına doğru kendini daha da geliştiren Rusya İmparatorluğu Ukrayna topraklarına ayrıcalıklı bir ilgi duymaktaydı ve bu ilgi yönetimdeki özerkliğin kademeli şekilde kaldırılması ile sonuçlanmıştır. İlk önce,

Sloboda, daha sonra ise Zaporijya olmak üzere Ukrayna bölgeleri sırasıyla, 1765 ve 1775 yıllarında, son olaraksa, Kırım Hanlığı 1785 senesinde tam olarak İmparatorluk Rusya'sının idari sistemine geçmiş ve Rusya'nın bir parçası haline gelmiştir. (Magocsi, 2010: 266). Yıllar geçtikçe İmparatorluk Rusya'sının Ukrayna üstündeki boyunduruğu daha da artmıştır. Bu durum, XIX. yüzyılın ikinci yarısında kendini göstermeye başlamıştır. Ruslar tarafından 'Malorossia' olarak adlandırılan bu toprakların sakinlerine artık 'Küçük Rus' adıyla hitap edilmeye başlanmıştı. 'Ruslaştırma' adı altında devam eden bu eğilimler, 1863 yılında Ukrayna resmi dilinin yasaklanmasına neden olmuştur (Magocsi, 2010: 367).

XIX. Yüzyıl, İmparatorluk için bazı reformlar ve gelişimler açısından da önemli bir dönem olmuştur. İmparator II. Aleksandr'ın hakimiyeti döneminde köylü sınıfının kölelik statüsüne son verilmesine dair senet imzalanmıştır. Batıya ayak uydurma çabaları içerisinde olan İmparatorluk birbirinin ardına yeni fermanlar yayınlamış, kendinin ve hakimiyeti altında olan diğer ülkelerin gelişimine kısmen de olsa yol açmıştır. Buna örnek olarak, 1860 senesinde ilk Devlet Bankasının kurulmasını, yine aynı dönemde üniversitelerin yetki ve imtiyazlarının artırılmasını, 1874 yılı fermanıyla 21 yaşına gelmiş erkeklerin zaruri askerlik hizmetine çağrılmaları gibi yeni kanunları gösterebiliriz (Kurat, 1999: 340). İmparatorluğun bir kısmı olan Ukrayna da bu reformlardan kendi payını almış, kendi özgürlüklerini geri alan köylülerin bir kısmı Ukrayna'ya taşınmış, bu ise ülkenin işçi açığını kapamayı başarmıştır. Reformlardan olumlu etkilenen Ukrayna, diğer taraftan da İmparatorluğun yürüttüğü dış politikanın zararlarını da görmeye başlamıştı. İmparatorlukla tartışma içerisinde olan İngiltere ve Fransa askeri güçlerinin Kırım topraklarına gelişi buna örnek olarak verilebilir (Ploky, 2017: 148). 1855 senesinde işgalci ülkelerin Sivastopol şehrini kuşatması ve daha sonra buradan Kırım topraklarına varabilmek için ilk demiryolu hattının kurulması İmparatorluk Rusya'sını tedirgin etmeye başlamıştır. Bu durumu önlemek amacıyla Alaska bölgesini ABD'ye satmaya karar veren Rusya, sadece bu yolla hücumun karşısını almayı başarmıştır. Kurulan demiryolu hattı Ukrayna'ya büyük faydalar getirmiş, İmparatorluk kapsamında yapılan genel ticaret oranının %75'ini karşılamaya başlamıştır (Ploky, 2017: 150).

1917 yılında gerçekleşen ve İmparatorluğun dağılmasıyla sonuçlanan Şubat Devrimi sonrası Ukrayna'da 'Merkezi Rada' yaratılmış ve Rusya'dan geriye kalan

devlet özerk şeklinde idare edilmeye başlamıştır. Fakat zayıflayan Rada artık devleti yönetemediği için tekrar Rusya ile ilişkilere girmiş ve onun kısmen de olsa himayesinde Ukrayna Halk Cumhuriyeti'ni kurmuştur (Plokhy, 2017: 171-173). Kırım topraklarında ise aynı yılın 25 Aralık tarihinde Kırım Halk Cumhuriyeti ilan edilmiştir. Yeni yaratılan Cumhuriyet karışık milletleri kapsamış, genel halkın %30'unu Kırımlı Tatarlar, geride kalan kısmını ise Ukraynalılar, Yahudiler ve Bulgarlar oluşturmuştur. Fakat bu devletin de ömrü kısa olmuş ve Bolşevik yönetimine geçmiştir (Plokhy, 2017: 188).

2.1.3.Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Döneminde Ukrayna-Rusya İlişkileri

1920 yılı Aralık ayında, sözde bağımsız olan Ukrayna devleti, ittifak sözleşmesiyle kurulmakta olan Sovyet Rusya'sının yönetimine geçmiştir. Yani teoride bağımsız olsa bile, hem iktisadi, hem de askeri açıdan Rusya'nın parçası olan Ukrayna, artık Sovyet Ukrayna'sı gibi tanınmış ve 1922 yılı Şubat ayı itibariyle, resmen kendi siyasi ve diplomatik yönetimini de durdurmuş bulunmaktaydı. 1922 yılı Aralık ayında; Rusya, Beyaz Rusya ve Ukrayna'nın birleşimi ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) yaratılmıştır. SSCB'ni kapsayan altı federe ve üç cumhuriyet, her alanda Komünist Partisi tarafından idare edilmeye başlamıştır (Magocsi, 2010: 525). Tam olarak Rusya'nın yönetimine geçen Ukrayna toplumu bazı değişikliklere maruz kalmıştır. Bu süreçlerden biri de 1928 yılından itibaren hayata geçirilen 'Stalinist Devrim' şeklinde tanınan Stalinizm sürecidir. Dönemin Sovyetler başkanı Stalin'in hayata geçirdiği ve Stalinizm'in bir parçası olan 'Kolektivizasyon' süreci Sovyet Ukrayna'sını hem toplumsal, hem de iktisadi alanlarda oldukça etkilemiştir (Soydan, 2019: 21).

XX. yüzyılın 20'li yıllarında meydana gelen kıtlık döneminin kalıntılarını yok etmek amacıyla 1929 senesinde özel proje hayata geçirilmiştir. 1929 yılı projesine göre, halka ait olan tüm mülk ve topraklar hükümete geçmiş, çiftçi mahsulünü satamaz hale gelmiştir. Mevcut durum tüm halkı derinden etkilemiş ve protestolara, isyanlara neden olmuştur. Direnişler ve protestoların sonucu ise milyonlarca insanın hayatını kaybetmesi olmuştur. 1932-1933 yıllarında gerçekleşen bu olumsuz olaylarda altı

milyona yakın Ukraynalının hayatına son verilmiştir (Onay, 2007: 183). Bu projenin esas maksadı sonucundan da belli olduğu gibi, Sovyetler dahilinde sayı itibarıyla ikinci en büyük etnik topluluğu oluşturan Ukraynalıların nüfusunu azaltmak ve etki dairesini zayıflatmaktan ibaret olmuştur. Bu yönde bazı kültürel baskı yöntemleri de hayata geçirilmiş, hatta 1938 yılında Sovyetlere dahil olan ülkelerde Rusça eğitim alma zorunluluğu getirilmiştir. Bütün bunlar, Sovyetlere bağlı ülkelerin, özellikle de Ukrayna'nın medeni değerlerinin yok edilmesini hedeflemekteydi (Bilener, 2004: 316).

Bahsedilen bütün bu baskılar Stalin'in vefatına kadar sürmüş, 1953 yılında bu liderin hayatını kaybetmesiyle önemli derecede azalmıştır. Bu dönem itibarıyla, Moskova'nın Ukrayna'ya karşı olan önyargısı yıkılmış, ülkenin milli örf ve adetlerine değer vermeye başlanmış, Ukrayna resmi dili halk arasında daha yaygın şekilde kullanılmaya başlamıştır (Soydan, 2019: 23). Birliğin yeni önderinin aslen Ukraynalı olması, bu devletin tekrar kendine gelmesine yardımcı olmuştur. Nikita Kruşçev tarafından hazırlanan 'yerlileştirme' siyasetiyle artık ülke yönetimi yerli halk arasından seçilen siyasetçilere verilmiştir. Bu projeden payını alan Ukrayna'ya, aynı zamanda Sovyetlere bağlı olan Kırım yarımadasının özerk konumda verilmesi olayı da Kruşçev tarafından 1954 yılında gerçekleştirilmiştir (Bilener, 2004: 318). Bütün bunlara ek olarak Kruşçev, 1960'lı yıllardan itibaren Ukrayna topraklarında Ortodoks Kiliseleri'nin sayısını eski döneme kıyasla yarıya indirmiştir (Ploky, 2017: 246).

Nikita Kruşçev'in liderliği 1972 yılında sona ermiş ve yerine yönetime Leonid Brejnev gelmiştir. Brejnev, Ukrayna Komünist Partisi yönetimine kendi yakın adamlarından ve katı Rus taraftarlarından olan Vladimir Şçerbitski'yi getirmiştir. Kruşçev'in hayata geçirdiği 'yerlileştirme' politikasına son veren Şçerbitski onun yerine 'Ruslaştırma' siyasetini uygulamaya başlamış, bu ise Ukrayna halkının sıkıştırılmasına, toplu hapis ve sürgün cezalarına maruz kalmasına neden olmuştur (Soydan, 2019: 24). 1985 yılında SSCB'de yönetime gelen Mihail Gorbaçov'un döneminde de Ukrayna'nın üzerinde olan kara bulutlar çekilmemiş, 1986 yılında dünyanın en büyük nükleer patlaması olan Çernobil felaketi gerçekleşmiş ve Ukrayna'nın elektrik teçhizatında ciddi sorun yaşanmıştır. Bu patlama ile iki taraf arasındaki ilişkiler de gerilmiş ve yeni sorunlara sebep olmuştur (Ploky, 2017: 253).

Gerçekleşen bu felaketten sonra SSCB, Ukrayna'ya yönelik gereken tedbirleri almamış, gerekli önemi vermemiş, bu ise sonuç olarak Ukrayna'yı Birlik'ten soğutmuş ve onda Sovyetler gücüne karşı şüphe yaratmıştır. Ülkede, Ukrayna ve onun kaynaklarını kendi çıkarlarına kullanan SSCB algısı oluşmuş ve bu, toplumda eskiden beri mevcut olan güvensizliği daha da arttırmıştır. Bütün bunlar 1989 yılında, Ukraynalı muhaliflerin birleşerek Halk Harekatı oluşturmaya ve protestolara neden olmuştur (Bilener, 2004: 320). Aynı yıllar içerisinde Birliğe olan güven sorunu sadece Ukrayna'da değil, diğer bağlı ülkelerde de artmış, ayaklanmalar gitgide daha da şiddetli hal almıştır. Yaşanan protesto ve devrimler SSCB'nin artık eski kudretinin kalmadığının ve sonunun yaklaştığının habercisiydi.

Ukrayna Sovyet Meclisi'nde Ukraynalı sandalyelerin sayı itibarıyla artışı Ukrayna Bağımsızlığı yolunda elde edilen büyük başarılarından biri olmuştur. 1990 yılı Temmuz ayında, Ukrayna Sovyet Meclisi'nde oy çokluğuyla Ukrayna'nın egemenliğine karar verilmiş, fakat bu kararda Sovyetlerden ayrılma konusuna değinilmemiş, sadece temel ilkeler vurgulanmıştır (Armaoğlu, 1991: 220). Aylarca devam eden belirsizlik döneminden sonra, 24 Ağustos 1991'de Ukrayna Meclisi bağımsızlık ilan etmiş ve Ukrayna Komünist Partisi ve yönetimine son verilmiştir. Halk arasında yapılan bağımsızlık referandumunda toplumun yaklaşık tamamı bağımsızlıktan yana oy kullanmış ve aynı gün gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerde Leonid Kravçuk lider seçilmiştir. Bu gelişmelerle Ukrayna yeni bir döneme adım atmıştır (Bilener, 2004: 321).

Yukarıdaki incelemiş olduğumuz kısımda Ukrayna-Rusya ilişkilerinin yüzyıllara dayandığını ve derin köklere sahip olduğunu görebilmekteyiz. Tarih boyunca yolları kesişen bu iki ülkeyi toplumlararası ortak kültürel, dilsel ve etimolojik özellikler daha da yakınlaştırmış ve asırlarca birbirlerinden ayrılamayan iki taraf haline gelmelerine neden olmuştur. Bu bağlar tarafları gerek olumlu, gerekse de olumsuz yönden etkilemiş, hatta bazen faciaların yaşanmasına yol açmıştır. Bütün bunları detaylarıyla diğer kısımlarda daha da yakından inceleyerek değerlendireceğiz.

2.2.UKRAYNA KRİZİ VE KIRIM'IN İLHAKINA GİDEN YOL

2.2.1.1990'lı Yıllarda Ukrayna-Rusya İlişkileri

1991 yılında SSCB'nin dağılmasıyla, Avrasya bölgesinin büyük bir kısmını kapsayan coğrafyada değişiklikler başlamış, bağlı ülkeler kendi bağımsızlıklarını yeniden ilan ederek uluslararası arenada yerlerini almaya başlamışlardır. Yıllar boyunca, SSCB tarafından yönetilen bu ülkeler için bağımsızlığın ardından gelen ilk 10 yıl epey sancılı geçmiş, gerek iç, gerekse de dış politikalarını doğrultmak için ülkeler büyük çabalar sarf etmişlerdir. Belirtilen 15 ülkeden biri olan Ukrayna, kendi bağımsızlığını kazansa da, Rusya Federasyonu'nun daima ilgi odağında olmuştur. Taraflar arasında çözülmesi gereken bazı önemli konular, örneğin, ülkeler arası sınır paylaşımı, Ukrayna nükleer silahları, Sivastopol üssünün ve Karadeniz donanmasının paylaşımı ve kullanımı, Kırım'ın statüsünün belirlenmesi gibi meseleler, Rusya için önemli bir jeopolitik konuma sahip Ukrayna ile ilişkilerin devam etmesine sebep olmuştur (Alim, 2020:80). Bağımsızlığın ilk yıllarında da Ukrayna üzerindeki etkisini azaltmayan Rusya, bu baskısını Ukrayna Hükümeti'nde bulunan Rusya tarafları aracılığıyla gerçekleştirmekteydi.

Bağımsızlık her ülkede olduğu gibi Ukrayna'ya da bazı yükler ve sorumluluklar getirmiştir. Ülke bağımsızlığının ve devlet sınırlarının uluslararası toplum tarafından tanınması, toprak bütünlüğünün korunması, maddi sorunlar ve Rusya'ya olan enerji borçları Ukrayna devletini tedirgin eden ve çözülmesi acil olan problemler arasında yer almaktaydı (Ağakişiyeva, 2018: 39). Tam da bu dönemlerde, yani 1990'lı yılların başlarında, eski SSCB'yi kapsayan ve Birliğe bağlı ülkelerin de üye olduğu Bağımsız Devletler Topluluğu'nun (BDT) yaratılması meselesi gündeme gelmiştir. Yaratılması planlanan BDT değeri, Rusya ve Ukrayna tarafından farklı açılardan yorumlanmıştır. Rusya, bu topluluğu eski itibarı ve gücü adına yorumlayarak, onu Ukrayna ve diğer eski SSCB ülkeleri ile ilişki içerisinde olmanın ve bağları koparmamanın anahtarı olarak nitelendirirken, Ukrayna ise, bu teşkilatı SSCB prangalarından kurtulma ve bağımsızlığın göstergesi olarak kabul etmekteydi (Özdal, 2016: 60).

İlk başlarda BDT'ye katılmak istemeyen Ukrayna, buna sebep olarak şu nedenleri göstermiştir: jeopolitik konum ve ekonomik durum, ve Ukrayna halkının tutumu. İlk sebebi açıklamamız gerekirse; bildiğimiz üzere Ukrayna, Avrupa kıtasında ve oldukça verimli bir coğrafyada yer almaktadır. Bunlara ek olarak, bu devlet geçmiş SSCB ülkeleri arasında Rusya'dan sonra ikinci en büyük ekonomiye ve nüfuza sahiptir. Ukrayna'nın bu artıları onu kendi ekonomik gelişimini temin edeceğine inandırmaktaydı. Diğer neden ise burada halk unsurunun, yani milliyetçiliğin aşırı güçlü olması ve toplumun kendi ülkelerinin bağımsızlığını desteklemesiydi (Ağakişiyeva, 2018: 40). Belirtilen bütün itirazlara rağmen, üç ülke lideri; Leonid Kravçuk, Boris Yeltsin ve dönemin Belarus Cumhurbaşkanı Stanislav Şuşkeviç bir araya gelerek, 8 Aralık 1991 tarihinde SSCB'nin tam olarak dağıldığını ve BDT'nin yaratıldığını ilan ettiler. Bununla; Rusya tarafı, Ukrayna'nın bağımsızlığını kabul ederek tanıdığını ve devlet sınırlarına karşı saygı duyacağını bildirmiştir (Minsk, 1991).

BDT'nin kurulmasının ardından gelişen Ukrayna-Rusya ilişkilerine göz atarsak, bu dönemin üç kademede ilerlediğini görebiliriz. İlk dönem eski Sovyet mekanizmalarının silahsızlanması sürecidir, bu süreç Rusya Federasyonu'nun kendi Savunma Bakanlığı'nı kurana kadar, yani 1992 yılına kadar devam etmiştir. İlk dönemin ana konusu, Rusya için genel merkez yönetiminin güçlendirilmesi ve BDT'nin konumu, Ukrayna içinse, kendi bağımsızlığını Rusya'ya aşlamaktan ibaret olmuştur (Danieri, 1999: 30). İkinci aşama, 1992-1994 yılları arasında sürmüş ve 1994 yılı Ukrayna Cumhurbaşkanlığı seçimlerine kadar devam etmiştir. Belirtilen yıllar aralığında, her iki ülke de iktisadi buhran ve toplumsal direnişle sarsıldı. Cumhurbaşkanı seçimlerinin ardından iktidara gelen Leonid Kuçma'ya göre Ukrayna ile Rusya arasındaki karşılıklı işbirliğinin geliştirilmesi devlete zarar değil, fayda sağlayacak ve egemenliğini daha da güçlendirecektir (The New York Times, 1994). Son aşama ise, 1995 yılından başlamış ve 1990'lı yılların sonuna kadar devam etmiştir. Bu dönemde; devletlerin esas maksadı, tarafların bağımsız ülkeler gibi karşılıklı siyasi, ekonomik ve medeni ilişkiler içerisinde olması ve karşılıklı bağların kurulması olmuştur.

1994 yılı Budapeşte konferansında Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı'nın beş üyesinden üçü; yani Rusya, ABD ve İngiltere tarafından Ukrayna'nın milli sınırları

ve egemenliğine dair teminat verilmiştir. Aynı zamanda, Budapeşte memorandumu ile Ukrayna eski SSCB döneminde sahip olduğu nükleer cephaneleri, balistik füzeleri, nükleer silah başlıkların %15'inden vazgeçmeye ikna edildi. Karşılığında ise, bu devletler Ukrayna'nın karşılaşılabileceği olası siyasi veya iktisadi sorunlar karşısında ona destek vereceklerinin teminatını vermişlerdi (Umland, 2016:49). Üç büyük devletin imzaladığı sözleşme ile taraflar ortak karara gelebildiler ve 1 Haziran 1996 tarihinde Ukrayna devleti elinde kalan son nükleer cephaneleri de Rusya'ya göndermiş bulundu. Taraflar arası ortaklık 1997 yılında Rusya Başkanı Yeltsin'in Ukrayna'ya resmi seferi ile sonuçlandı. Bu seferin sonucu olarak, iki devlet arasında Ortaklık ve Karşılıklı İşbirliği anlaşması ile beraber, 14 hükümetler arası sözleşme imzalandı. Bunların içerisinde en önemlisi ve mühimi Karadeniz Donanması'nın taraflar arasında paylaşılması, finansal ve yasal konularla alakalıydı. Fakat Rusya Devleti'nin parlamentosu Duma, iki ülke liderinin imzaladığı bu Dostluk Anlaşması'nı onaylamayı reddetti (Primak, 2014).

1997 yılının Nisan ayında taraflar arasında Başbakanların toplantısı gerçekleşti. Bu toplantıda, Pavlo Lazarenko ve Viktor Çernomırdin arasında gerçekleşen görüşme ve tartışmalardan sonra ortak hazırlanan senede imza atıldı. Bu senette, tarafların Karadeniz Donanması'nı yarı yarıya olmak kaydıyla bölüşmesi ve yeni olan gemilerin Rusya'ya verilmesi belirtilmiştir (Büyükakıncı, 2004: 34). Bunlara ek olarak, Rus tarafının Sivastopol ve onun çevresini yıllık 97.75 milyon dolar karşılığında 20 yıllık bir süre için kiralayacağı ve Ukrayna tarafına nükleer silahları iletmek için 200 milyon değerinde nakil kredisi açacağına da değinilmiştir (Sachs, 1997: 15). Ukrayna'nın filosunu Rusya'ya ait Karadeniz Donanması'yla aynı tatbikatlarda bulunmasına izin vermesi karşılığında ise, Boris Yeltsin Duma'nın Sivastopol için istediği özel statü talebini reddetti. Bu kapsamda Rusya tarafı, Sivastopol ve Kırım topraklarının Ukrayna hakimiyeti altında olduğunu onaylamış oluyordu (Felgenhauer, 1999: 21).

Resmi olarak Moskova Ukrayna'daki bağımsızlık sürecini “geçici bir durum” olarak nitelendirmektedir ve bütün bunlar artık 1990'lı yılların sonuna doğru taraflar arasında karşılıklı ilginin azalmasına neden olmuştur. 1999 yılında gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Rusya'nın ilgisiz davranması da taraflar arasında

yaşanan durgunluk döneminin ispatı olarak değerlendirilebilir (Büyükkakıncı, 2004:40).

2.2.2.XXI. Yüzyılın Başlarında Ukrayna ve Rusya

2000 yılı Mart ayında gerçekleşen Rusya Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde devletin Başkanı olan Vladimir Putin, toplam oyların %52.94'ünü alarak, yeni lider olarak kendi siyasi faaliyetini devam ettirdi. İktidara gelen Putin'in ilk işlerinden biri de tabi ki, Ukrayna ile ilişkiler oldu. Önceki senelerde pek de iç açıcı olmayan iki devlet ilişkilerinin Rusya lehine geliştirilmesi için adımlar atan Putin, planını ekonomik, ticari, enerji ve kredi gibi alanlarda kurmuştu (Ağakışiyeva, 2018: 57). Putin döneminin Rusya için en kayda değer olaylarından biri iki ülke arasındaki sınırların belirlenmesi oldu.

2003 yılında Ukrayna devleti ve Rusya Federasyonu arasında bulunan deniz sınırlarının belirlenmesi ilk aşamada buhranla sonuçlandı. Buhrana neden olan esas konuya, Azak denizi ile Karadeniz'i birleştiren Kerç boğazında bulunan Tuzla adasının Rusya ile birleştirilmesi hamlesiydi. Bu olayı olumsuz değerlendiren Ukrayna, durumu devlet sınırlarına tehdit ve savaşa sürükleyebilen bir adım gibi nitelendirmiştir. Bunun yaşanmasını istemeyen her iki tarafın lideri masaya oturmuş ve aynı yılın Aralık ayında meseleye dair anlaşma imzalamışlardır (Guo, 2007:158). 2004 yılı Nisan ayında, Kerç boğazı ve Azak denizinin kullanımına dair Taraftarlık Sözleşmesi imzalanmış, Azak denizinin her iki ülkeye ait bir havza olduğu ve Kerç boğazının su alanının taraflar arasında ortak kullanımına dair karar onaylanmıştır. Buna ek olarak, sözleşme maddesine göre, üçüncü ülkelere ait herhangi bir savaş gemisi bu suları kullanamayacaktı (Özdal, 2015: 192).

XXI. yüzyılın ilk yıllarında Ukrayna ve Rusya ilişkilerindeki önemli gelişmelerden biri de Ukrayna'da gerçekleşen 'Turuncu Devrim' olmuştur. Bu devrim, 2004 yılı Ekim ayında yapılan Ukrayna Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra başlamıştır. Şöyle ki, yapılan seçimlerde iki önemli aday bulunmaktaydı. Bunlardan biri Batı'ya entegre olunmayı destekleyen Viktor Yuşenko, diğeri ise Rus taraftarı ve yanlısı Viktor Yanukoviç'ti. Ukrayna halkının seçimini kesinlikle desteklediğini söyleyen Moskova, aslında Yanukoviç'i savunarak onun iktidara gelmesini

istemekteydi. Genel seçim sonuçlarına göre, Yuşenko toplam oyların %46.6'sını topladığı halde, Yanukoviç'in %49.4 oy aldığı belirtildi (Presidential Election, 2005). Bu ise ülkede devrime yol açmış, söyleşi ve protestolarda Yuşenko ve taraflarının turuncu bayrak kullanmasıyla 'Turuncu Devrim' adını almıştır. Devrim, yeniden seçimlerin yapılması ile sonuçlanmış ve Viktor Yuşenko toplam oyların %51.9'unu toplayarak iktidara gelmiştir. Yeni Cumhurbaşkanı Batı taraftarı olsa bile, Rusya, Yuşenko'nun galibiyetini tanıdığını bildirmiştir (Presidential Election, 2005).

Yuşenko döneminin ilk yıllarından başlayarak taraflar arasında bazı konularda gerginlikler yaşanmıştır. Ukrayna'nın Rusya'ya olan enerji borcu, tarafların masaya yatırdığı ilk konulardan olmuştur. Konuyla ilgili Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, "Eğer Ukrayna, Rusya'dan uzaklaşırsa, enerji fiyatları ile ilgili yüksek artış olasılığını da göz önünde bulundurmak zorunda kalacaktır" ifadesini kullanmıştır (Ağakişiyeva, 2018: 61). Taraflar arasında yaşanan diğer bir sorun ise, Ukrayna'nın 2006 yılında Kırım'da bulunan Sivastopol üssünün kira tutarını iki katına çıkarmak istemesi ile alakalıydı. Buna yanıt olarak, Kırım Özerk Cumhuriyeti'nde Rusçanın ikinci resmi dil ilan edilmesi ve konuyla ilgili referandum oylamasının yapılması ilgili mesele gündeme gelmiştir. Belirtilen dönemde Yanukoviç'in Ukrayna Devlet Başbakanı seçilmesi, ülkenin Rusya ile olan ilişkilerinde olumlu adımlar atılacağı beklentisini yaratmıştır. Fakat iki ülke arasındaki fikir ayrılıkları ve anlaşmazlıklar, tarafların ortaklık ve işbirliği içerisinde olmasının zorluğunu göstermekteydi (Özdal, 2015: 199).

Ukrayna-Rusya arasında yaşanan diğer bir gerginlik, 2008 yılında Ukrayna devletinin Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne (NATO) üye olmak istemesinden kaynaklı olarak yaşanmıştır. Ukrayna tarafı bu adımı bağımsızlık ve egemenliğin göstergesi olarak algılamakta, Rusya tarafı AB'nin Doğu'ya doğru ilerlemesine katkı bir şekilde karşı çıkmaktaydı. Gürcistan gibi Rusya etkisinden kurtulmak isteyen Ukrayna, üyelik için başvurmuş, fakat aynı yılın Nisan ayında NATO'nun Bükreş Konferansı'nda bu talebe bakılmamıştır (Taylor, 2014). Daha sonra ise, 2010 yılında gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde rakibinin Yanukoviç'e mağlup olmasıyla Ukrayna'nın NATO üyeliği rafa kaldırılmıştır.

Yanukoviç'in iktidara gelmesi ve Ukrayna-Rusya arasında Harkov sözleşmesinin imzalanmasıyla Ukrayna'nın Rusya Federasyonu'na teslim olması ile

ilgili dedikodular dolaşmaya başlamıştır (Özdal, 2015: 272). Fakat Yanukoviç dönemi dikkatle izlenildiğinde, onun her ne kadar Rusya taraftarı olduğunu görölse de bazı konularda farklı yol izlediği söylenebilir. Bu durumu, onun bazı karar ve tercihleriyle destekleyebiliriz. Örneğin, Yanukoviç Rusya devletinin uzun zamandır elde etmeye çalıştığı Ukrayna doğalgaz boru hatları üzerindeki Gazprom'un hisse sahibi olma isteğini kabul etmemiş, taraflar arasında enerji alanlarında birçok gerginlikler yaşanmıştır (Ağakışiyeva, 2018: 64). Ek olarak, Rusya'nın Ukrayna ile Gümrük Birliği anlaşması ile ilgili baskılarını yatıştırmış ve bu yönde Ukrayna aleyhine herhangi bir karar alınmamıştır. Bütün bunlar, Yanukoviç'in aslında tam olarak katı bir Rus yanlısı olmadığını göstermekteydi.

2.2.3.Ukrayna Krizi ve Kırım'ın İlhakı (2014)

Diğer kısımlarda da belirttiğimiz gibi Ukrayna, hem Batı, hem de Rusya için çok mühim bir jeopolitik konuma sahiptir. Eski bir Rus deyişine göre, “Moskova, Rusya'nın kalbi, St-Petersburg, başı, Kiev ise anasıdır.” (Büyükkakıncı, 2004: 2). Bu deyişle, Ukrayna'nın Rusya için geçmişe dayanan önem ve anlamını görebiliriz. Ukrayna'nın Rusya için önemi büyük olsa da, 1954 yılından itibaren Ukrayna'nın egemenliği altında olan Kırım topraklarının Rusya açısından değer ve anlamı çok başka bir boyuttadır. Kırım halkının çok ulusluluğu Hanlık, İmparatorluk, Sovyetler Birliği gibi tarihi aşamalardan geçen bu bölgenin derin ve karışık tarih ve kültüre sahip olması, bu yarımadaı Rusya için eşsiz kılan sebepler arasında yer almaktadır. Bu yüksek değer Rusya'nın Kırım yarımadasını 2014 yılında ilhak etmesiyle sonuçlanmıştır.

2013 yılında Ukrayna tarafı kendi dış siyasetini değiştirerek, artık Batı yönlü olduğunu ve AB ile karşılıklı işbirliği içerisinde olmak istediğini belirtmiştir. Ukrayna'nın bu adımı Rusya tarafını kızdırmış ve yeni uygulanması planlanan bu dış politikaya Moskova'dan veto yanıtı gecikmemiştir (Ercan, 2015: 107). Rusya Federasyonu'nun bu meseleye karşı katı olma sebebi tarihsel, kültürel ve ekonomik alanlarda büyük önem taşıyan Ukrayna'nın Rusya tesirinden çıkma korkusu ve AB ile NATO'nun gitgide kendi sınırlarını doğuya, yani Rusya sınırlarına kadar genişletmesi olmuştur (Baharçiçek ve Ağır, 2015: 37). Verilen veto kararı Ukrayna tarafını hayli

endişelendirmiş ve dönemin Cumhurbaşkanı Yanukoviç'i AB ile işbirliği kararından vazgeçirmiştir. Ortaklık ve işbirliği sözleşmesinin imzalanmaması, Kiev'de protesto ve itiraz dalgalarına, muhalif grupların ayaklanmasına, yani Ukrayna Krizi'ne neden olmuştur (İmanbeyli, 2014: 4). Kriz giderek büyüyerek, muhaliflerin kamu binalarını ele geçirmesi ve Cumhurbaşkanı Yanukoviç'in Ukrayna sınırlarını terk ederek Rusya'ya kaçmasıyla neticelenmiştir.

Yanukoviç, Ukrayna Parlamentosu kararı ile azledildikten sonra oluşan tablo Batı'nın galibiyeti olarak yorumlansa da, aslında hiçbir şey görüldüğü gibi olmamıştır. Mevcut durum, yani Ukrayna'nın Batı'ya doğru kayması Moskova'yı oldukça tedirgin etmiştir. Ukrayna krizini ve Kiev'deki mevcut karmaşayı kullanan Rusya tarafı, 17 Şubat 2014 tarihinde, kendi endişelerini göz önünde bulundurarak, sayı itibarıyla Rusların çoğunluk teşkil ettiği Kırım yarımadasına kendi askeri güçlerini yerleştirmiştir (Ercan, 2015: 106). Rus Ordusunun özel güçleri olan çevik polisi, yani 'Spetsnaz' olarak adlandırılan silahlı kuvvetleri Kırım Parlamentosu ve Kırım Bakanlar Konseyi binalarına girerek her yere Rus bayraklarını asmışlardır. Aynı gün, Rusya Birlik Partisi önderi olan Sergey Aksyonov Kırım yönetimi Başbakanı olarak atanmıştır. Sergey Aksyonov, 1 Mart 2014 tarihinde, halka kendinin bu hükümetin askeri güçlerinin sorumlusu olduğunu duyurmuş ve mevcut karmaşadan kurtulmak için Putin'i yardıma çağırmıştır (Andrew, 2015: 4).

Putin ve taraftarları ilk başlarda Kırım'ı ilhak etmek niyetinde olmadıklarını 4 Mart tarihinde bildirmiş ve bölgenin statüsünün sadece Kırım halkı tarafından belirlenebileceğinin altını çizmiştir. Bu duyurudan 2 gün sonra, yani 6 Mart tarihinde, Kırım Parlamentosu tarafından, 16 Mart tarihinde Kırım'ın idari konumu ile ilgili halk oylaması yapılacağı açıklanmıştır (Yıldırım, 2020: 404). Bu referandumda halka iki seçenek sunulmaktaydı; biri 1992 yılı 5 Mayıs tarihli kararın yeniden aktif hale getirilmesi ile Kırım'ın kendi kaderini belirlemek kaydıyla tekrar Ukrayna sınırlarının bir parçası olmasını desteklemek, diğeri ise Kırım'ın Rusya'ya ilhakını desteklemektir (Yıldırım, 2020: 404). 16 Mart tarihinde 'egemenlik' ya da 'Rusya yönetimine dahil olmak' adı altında iki seçenekli halk referandumu yapılmıştır. Toplam nüfusun %83'ünün katıldığı halk oylamasında, %97 oranında kişi oyunu 'Rusya yönetimine dahil olmak' yönünde kullanırken, çok az bir kısım 'egemenlik'ten yana olmuştur. (Baharçiçek ve Ağır, 2015: 36).

Referandumun ardından, 18 Mart tarihinde tarafların yüksek temsilcileri aracılığıyla, Kırım Cumhuriyeti'nin Rusya Federal Devleti'ne Katılım sözleşmesi imzalanmış ve bu senet, 21 Mart tarihinde Federal Meclis tarafından tasdik edilmiştir. Rusya Hükümeti, Mart sonlarına doğru Oleg Savelyev rehberliği altında kurulan 'Kırım İşleri Bakanlığı'nı, tarafların entegrasyon oranını kontrol amaçlı Kırım'a göndermiştir. (Andrew, 2015: 5). Kısaca, Rusya tarafı yaklaşık bir aya yakın süre içerisinde Kırım topraklarını kendi sınırlarına ilhak etmeyi başarmış, Ukrayna'nın Batı ile olan ilişkileri Kırım yarımadasını kaybetmesine mal olmuştur.

2.3.KIRIM'IN İLHAKI SONRASI UKRAYNA-RUSYA İLİŞKİLERİ

2.3.1.Ukrayna'nın İlhak Sonrası Attığı Diplomatik Adımlar

Kırım'ın ilhakının ardından zor durumda kalan Ukrayna, Rusya ile diplomatik ilişkilere girebilmek için bazı adımlar atmaya başladı. Bu yönde yapılan ilk iş yeniden Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin gerçekleştirilmesi oldu. 7 Haziran 2014 tarihinden itibaren Ukrayna devletinin Cumhurbaşkanlığı vazifesini üstlenen Petro Poroşenko, Rusya tarafını müzakere masasına oturmaya ikna etti (Ağakişiyeva, 2018: 102). Zor günler geçiren Ukrayna, bu dönemlerde Batı'dan çok az miktarda maddi ve manevi destek alsa bile, ülkenin Doğu kısmında gerçekleşen çatışmalara karşı koyamamaktaydı. Ülkenin doğalgaz ve diğer enerji ihtiyaçları, devam etmekte olan savaşın Donbas gibi önemli sanayi bölgesine zarar vurabilme ihtimali, Rus yanlısı muhalif grupların baskısı gibi zor durumlar, Poroşenko'yu Moskova ile Minsk masasına oturmaya mecbur etti (Askeroğlu, 2014).

Taraflar iki kez Belarus'un Minsk şehrinde gerçekleşen diplomatik görüşmede bir araya geldi. Bu toplantılar taraflar arasında ateşkesin imzalanmasıyla sonuçlansa da, onları tam olarak ortak bir noktaya getiremedi (Ağakişiyeva, 2018: 104). Ukrayna krizini sakinleştirmek ve iki ülke arasındaki ilişkileri yoluna koymak için diğer bir adım Putin cephesinden geldi. Putin, 2014 yılı Eylül ayında Poroşenko ile telefon konuşması gerçekleştirdi ve taraflar arasındaki ilişkilerle ilgili meslektaşıyla yakın fikirde olduğunu belirtti ve ona Ukrayna krizi ile ilgili hazırladığı yedi maddelik istikrar kazandırma planından bahsetti. Belirtilen istikrar kazandırma planı ülkenin

doğu kısmında devam eden devlet ile ayrılıkçı gruplar arasındaki çatışmanın durdurulmasına yönelmiştir (Aydoğan ve Vanlı, 2014). Bu yedi maddeyi kısaca şu şekilde özetleyebiliriz; ilk olarak, Ukrayna askerleri ve ayrılıkçılar arasındaki çatışmanın durdurulmasının önemi vurgulandı. İkinci olarak, askeri kuvvetlerin mümkün olduğunca halkın yaşadığı bölgelerden uzaklaştırılması gerektiğinin altı çizildi. Sonraki adımda, ülkede ulusal gözlem grubunun oluşturulması amaçlanmaktaydı. Dördüncü maddede ise, halkın yaşadığı bölgelerde hava operasyonlarının durdurulması teklifi ileri sürülmüştür. Diğer iki madde, tarafların aldıkları esirleri herhangi bir koşul ileri sürmeden serbest bırakmayı ve bölgelerde insani yardım koridorlarının kurulmasını kapsamaktaydı. Son maddeye göre ise, devletin halkı kışa hazırlamak maksadıyla, bölgede tahrip olan binaları yeniden inşa etme veya tamir etme gibi planlamalar yapılmalıydı (Aydoğan ve Vanlı, 2014).

Dönemin Ukrayna Başbakanı Arseniy Yatsenyuk, Vladimir Putin tarafından ileri sürülen bu istikrar kazandırma planının aslında “Rus yanlısı olan ayrılıkçı grupların kurtarılması” olduğunu belirtmiş ve Rusya lideri tarafından ortaya konan herhangi bir plana güvenmemeleri gerektiğini vurgulamıştır. Ukrayna Başbakanı’nın düşüncesine göre, Putin’in sözde attığı bu dostane adım aslında AB’nin taktirini kazanmak ve Birliğin gelecekte Rusya’ya karşı olası yaptırımlarını önlemektir. Arseniy Yatsenyuk, Putin’in esas amacının aslında “Ukrayna’yı yok ederek, eski Sovyetler Birliği’ni tekrar kurmak” olduğunu dile getirmiştir (Aydoğan ve Vanlı, 2014).

Minsk’te gerçekleşen ilk toplantıda taraflar arasında ilk anlaşma, Rusya yanlısı olan muhaliflerin yüksek kayıp verdiği Ağustos 2014’te imzalandı. I. Minsk Anlaşmasına göre, Rusya devleti Ukrayna’nın toprak bütünlüğünü ve sınırlarını kabul ediyordu. Rusya’nın böyle bir yol izlemesinin esas maksadının, Rus taraftarı olan muhaliflerin toparlanması için vakit kazanmak olduğu bilinmekteydi (Koçak, 2015: 21). 2015 yılı Ocak ayında ayrılıkçı birlik, yönetimi ele almak için Donetsk havalimanında askeri operasyonlar düzenlemiş ve bununla da I. Minsk anlaşmasıyla elde edilen ateşkesi bozmuştur (The Guardian, 2015). Aynı yılın Şubat ayında, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı’nın (AGİT) desteği ile taraflar arasında yeniden ateşkes ilan edilmesi için II. Minsk toplantısı düzenlendi. İki Minsk toplantısı arasındaki süreçte ayrılıkçı gruplar bulundukları bölgelerde daha da güçlenmiş ve kendi alanlarını genişletmişlerdir. Taraflar arasındaki gerilim, I. Minsk ve II. Minsk sözleşmeleri

arasındaki süreçte kısmen de olsa, durulsa da, son anlaşmadan sonra daha da kötüleşmiştir (Koçak, 2015: 22).

Ukrayna krizi döneminde atılan diğer bir diplomatik adım ise, 2016 yılında gerçekleşen ve Paraşenko, Fransa Cumhurbaşkanı Fransua Holland, Almanya Başbakanı Angela Merkel ve Vladimir Putin'in katıldığı, Almanya tarafının ev sahipliği yaptığı zirve toplantısı olmuştur. Normandiya Dörtlüsü'nün katıldığı bu toplantıda taraflar, herhangi yeni bir senet imzaamamış, fakat Ukrayna'nın doğu kısmında devam eden atışmaların sona erdirilmesine yönelik yol haritasına dair ortak bir fikirde anlaştıklarını açıklamışlardır (Ağakışiyeva, 2018: 108).

Ukrayna'da devam eden sorunun çözümüne yönelik diğer bir diplomasi girişiminin 2018 yılı Şubat ayında gerçekleşmesi planlanmıştır. Dönemin Ukrayna Dışişleri Bakanı Pavlo Klimkin'in sözlerine göre, bu görüşmede çatışmaya yönelik çözüm yolları değerlendirilmeli, esirlerin serbest bırakılması ve ateşkesle ilgili meseleler tartışılmalıydı. Fakat Alman temsilcilerin Münih'te gerçekleşecek olan konferansa zamanında yetişememesi sebebiyle bu görüşmenin ertelenmesi mecburiyetinde kalmıştır (UNIAN, 2018).

2.3.2.Ukrayna Örneğinde Rus Hibrit Savaşı

Çok eski bir tarihe sahip olan 'Hibrit Savaş' devam etmekte olan herhangi bir savaş sürecinde kullanılan bazı araçları, örneğin, siber, psikolojik, ekonomik, vekalet savaşlarını, gizli operasyon ve sabotaj eylemlerini kapsayarak, savaşın doğasını değiştirmeyen, fakat etkili rolü olan savaş türüdür (Costea, 2020: 15). Kendi baskısını Ukrayna üzerinde daima hissettiren Rusya, Kırım'ın ilhakının ardından 2014-2018 yılları arasında rakibine Hibrit Savaş açmış ve bunu bazı araçlarla hayata geçirmiştir.

Belirtilen savaşın en önemli araçlarından biri 'vekalet savaşı'dır. Bu savaşın fonksiyonu, devam etmekte olan savaşa üçüncü taraf gibi dahil olarak, onun gidişatını kendi lehine çevirmektedir. Rusya'nın 2014 yılında Ukrayna'da başlattığı vekalet savaşında, Ukrayna'nın doğusunda kontrol edilmesi zor olan ayrılıkçı gruplara Ruslar tarafından gerekli destek verilmekteydi. Rusya, Rus taraftarı olan bu ayrılıkçı grupların memnuniyetsizlik durumlarını kendi çıkarları için kullanarak, bu yolla toprakları kontrol altında tutmayı ve kendi sınırlarını Ukrayna merkezine doğru

genişletmeyi hedeflemektedir. Rusya'nın desteğinden faydalanan muhalif, Rus yanlısı halk birkaç ay içerisinde faaliyet alanlarını genişleterek sadece doğu bölgeyle kalmayarak, güneye doğru inmeye başlamıştır. Artık Mart 2015'den itibaren, Mariupol, Luhansk, Odesa, Donetsk ve Kharkov da muhalif eylemlere katılmaya başlamıştır (Costea, 2020: 17).

Ukrayna'nın parçalanarak federalleşme dönemine girmesi ve Ukrayna halkının devlete karşı güveninin sarsılması için protestoları sonuna kadar destekleyen Rusya, Ukrayna tarafından ayrılıkçılara yardım etmekle suçlandı. Kiev'in bu suçlamalarını kabul etmeyen Moskova, protestolarla herhangi bir ilgisinin olmadığını belirtmiştir (Goşu, 2016: 64). Ağustos 2014'de on Rus paraşütçü, Ukrayna tarafından esir alınmıştır. Esirlerin verdiği ifade ve onlara ait Rus kimlik künyeleri Rusya'ya ait askeri kuvvetlerin Ukrayna sınırlarında olduğunu ispatlamıştır. Rusya tarafının buna cevabı ise “askerlerimiz sınırı yanlışlıkla geçti” şeklinde olmuş ve Moskova, aylardır devam eden iddiayı kısmen de olsa kabullenmiştir (Costea, 2020: 20).

Mevcut dönemde Rusya'nın Ukrayna'ya karşı yürüttüğü diğer bir Hibrit Savaş ise ekonomik kapsamdaydı. Ekonomik savaş olarak adlandırılan bu süreçte Moskova, Kiev tarafına iktisadi yaptırımlar uygulayarak ülkenin ekonomisini çökertmeyi hedeflemiştir. 2014-2018 yılları arasında Rusya Ukrayna'ya ekonomik yaptırımlar uygulamıştır. Örneğin; Rusya, 3 Mart 2014 tarihinde, Ukrayna devletinde hüküm sürmekte olan siyasi dengesizliğin hayvancılık sektörünün kontrol edilmesine mani olacağı gerekçesiyle buradan yapılan domuz ithalatını kısa bir süre için yasaklayacağını belirtmiştir (Vorotnikov, 2014). Bir diğer örnek ise, 20 Mart 2014 tarihinde verilen karara esasen uygulanan doğal gazı ilişkin fiyat artışı oldu. Rusya'nın Gazprom şirketi eski borçlarını ödeyemeyen Ukrayna'ya yönelik olarak her metreküp için fiyatı 268 dolardan 485 dolara kadar arttırdı (BBC News, 2014). 28 Temmuz 2014 tarihinde ise, bir ekonomik yaptırım daha uygulayarak, zararlı olduğu gerekçesiyle, Ukrayna'dan süt alımını durdurdu (Eagle, 2014). Başka bir yaptırım ise, 25 Aralık 2018 tarihinde gerçekleşti, ve bu yaptırım, Başbakan Dmitry Medvedev tarafından kendi Twitter sayfasında paylaşıldı. Karar, 200 Ukraynalıya yaptırımın uygulanması yönündeydi. Bütün bu ekonomik yaptırımlara gerekçe ise, Ukrayna ve AB arasında imzalaması planlanan Ortaklık Anlaşması olmuştur. Rusya Hükümeti, 2013 yılından beri karşı tarafı Vilnius zirvesinde imzalanması planlanan bu anlaşmadan vazgeçmesi

ile ilgili uyarmış, aksi taktirde ekonomik yaptırımlarla yüz yüze kalacağını uyarısını vermiştir (Costea, 2020: 48).

Uygulanan bütün yaptırımlar Ukrayna ekonomisine ağır darbe vurmuştur, fakat Batı'nın bu devletin yardımına koşması, Ukrayna ekonomisinin tekrar istikrara kavuşmasını sağlamıştır. Ülkenin zor günlerini ekonomik açıdan atlatması için ABD, AB, IMF ve Dünya Bankası (DB) ülkeye yüklü miktarda para yardımı gerçekleştirdi. 2014-2018 yılları boyunca Ukrayna, sadece AB'den 3.8 milyar euro maddi yardım alırken ABD, 3.5 milyar dolarlık kredi ve 1.5 milyar dolar değerinde askeri yardımda bulunmuştur (European Parliament, 2018). Belirtilen dönemdeki yardımlar bununla kalmamış, IMF tarafından 8.4 milyar dolar, Dünya Bankası tarafından ise 5 milyar dolarlık bir yardım alan Ukrayna, Batı'nın verdiği destek sayesinde bu ekonomik savaşın üstesinden gelmiş ve aynı zamanda bu yardımlar sayesinde Donbas'taki mücadelesini devam ettirebilmiştir (Costea, 2020: 49).

Rusya'nın devam ettirdiği Hibrit Savaşın diğer bir kategorisi de psikolojik savaştır. Moskova istihbaratının belirtilen yıllar içerisinde Kiev yönetimine psikolojik savaş açmasının arkasında bazı amaçlar bulunmaktaydı. Rusya'nın Ukrayna'ya karşı yürüttüğü savaşın esas amaçları içerisinde; Ukrayna'nın doğu bölgesinde devam eden çatışmaları desteklemek ve meşrulaştırmak, halk arasındaki gerilimi yükseltmek, Ukraynalı subayların askeri birimlerden kaçmasını teşvik etmek, ülkeyi sarabilecek kapsamlı protestoları teşvik etmek, kendi çıkarlarına uygun yalan haberler hazırlamak ve yaymak, ülkenin ve devlet adamlarının itibarını zedelemek vb. yer almaktaydı (Costea, 2020: 39). 2014-2018 yılları arasında Rus propagandasından en çok etkilenen bölgeler Ukrayna'nın doğusu ve Kırım yarımadası olmuştur. Bunun sebebi ise bu arazilerde çoğunlukla Rus televizyon kanallarının izlenmesiydi.

2.3.3.2022 Yılı Ukrayna-Rusya Savaşı

Asırlara dayanan Ukrayna-Rusya gerilimde yeni noktaya, 2022 yılı Şubat ayında gelindi. Rusya, 24 Şubat 2022 tarihinde saat 05:50'de Donbas topraklarına askeri birimlerini gönderdi ve bununla taraflar arasında yeni ve daha büyük bir savaş başlamış oldu. Rusya Devlet Başkanı Putin'in, Ukrayna sınırlarında bulunan ve bugüne kadar tanımadığı Donetsk ve Luhansk Cumhuriyetleri'nin bağımsızlık ve

egemenliğini resmen tanıdığını ilan etmesiyle, Ukrayna devleti ile arasındaki barış görüşmelerini durdurdu (Hürriyet Gazetesi, 2022). Moskova'nın bu hamlesindeki en önemli sebep, Gürcistan'daki sorunla benzerdir. Rusya, Gürcistan sınırında yer alan Güney Osetya ve Abhazya'nın bağımsızlığını tanıyarak, Batı'ya doğru yönelmekte olan Tiflis yönetimine varlığını hissettirmeyi hedeflemiştir. Rusya'nın Ukrayna meselesinde attığı bu adımın arkasındaki amacı ise ülkenin doğusunda askeri varlığa sahip olmaktır (Hürriyet Gazetesi, 2022).

Rusya tarafı Ukrayna devleti ile olan sınırlarına kendi ordusunu toplamış bulunmaktadır. Bu hamle Ukrayna kadar, Batı'yı da tedirgin etmiş ve "Rusya'nın amacı Ukrayna'yı işgal etmektir" düşüncesini akıllara getirmiştir. Moskova yönetimi ilk başta bu iddiayı kabul etmese de, daha sonra NATO doğuya doğru açılımını devam ettirirse, askeri müdahaleyi gözden geçirebileceğini belirtmiştir (Sözcü Gazetesi, 2022). NATO'nun attığı adım ise, Ukrayna'yı korumaya yönelik askeri ve silah yardımı olmuştur. Bu durum, ilişkileri daha da gerginleştirmektedir ve barışı sağlamak amaçlı üçüncü ülkelerin çabaları ve diplomatik görüşmeler sonuç vermemektedir. Öte yandan, Ukrayna'nın doğusundaki ayrılıkçı gruplar da kendi faaliyetlerini devam ettirerek devlete yönelik olumsuz etkilerini devam ettirmektedirler (Sözcü Gazetesi, 2022).

Ukrayna'ya sadece askeri müdahalede bulunduğunu halka duyuran Putin, Ukrayna'dan gelen herhangi bir darbe sonucu aynı şekilde karşılık vereceğini belirtmiş ve Rusya'nın amacının insanları korumak olduğunu vurgulayarak, bu operasyona mecbur olduğunun altını çizmiştir. İki ülkenin ortak kararına göre, sivililerin hayatını kurtarmak amaçlı bazı adımlar atılmıştır. Rusya Savunma Bakanlığı, savaşın 13'üncü gününde Kiev ile beraber daha dört şehirde ve bazı kentlerde insani koridorların kurulduğunu duyurdu (Sözcü Gazetesi, 2022).

Şu anda bu savaş, maalesef hız kesmeden devam etmektedir. Rusya, çoğunluk Batılı ülkeler tarafından ekonomik ağırlıklı yaptırımlara maruz kalmaktadır. Devam eden savaşta her iki tarafta da sayı henüz tam olarak belirlenemeyecek kadar insan hayatını kaybetmiştir. Şu an savaş Ukrayna'nın doğularına daha da yoğunlaşmış vaziyettedir. Rusya Hükümeti, 30 Mayıs 2022 tarihinde Ukrayna için yüksek ehemmiyet taşıyan sanayi bölgeleri, Lysychansk ve Severodonetsk kentlerini kuşattıklarını açıkladı. Ukrayna tarafından ise belirtilen açıklamaya cevap gecikmedi.

Lugansk Bölge Valisi Sergiy Gaiday, kendi sosyal medya hesabından duyuru yaparak, Rus askerlerinin Severodonetsk'in merkezine doğru ilerlediklerini, çatışmaların devam ettiğini ve durumun kritik olduğunu üzgünlükle dile getirdi (Hürriyet Gazetesi, 2022).

Rusya neredeyse bütün dünyayı karsına alarak savaşı devam ettirmektedir. Bu ülkeye ABD ve Avrupa'dan gelen yaptırımlara ek olarak, Avrupa kaynaklı yeni bir yaptırımda uygulanmış oldu. Avrupa Yayın Birliği tarafından gelen açıklamada, Rusya'nın 14 Mayıs 2022 yılında düzenlenecek olan Eurovision şarkı yarışmasına katılması ile yarışmanın itibarının zedeleyebileceği belirtilmiştir (Timeturk, 2022). 14 Mayıs 2022 tarihinde İtalya'nın Torino kentinde gerçekleşen ve Rusya'nın katılmadığı 66. Eurovision şarkı yarışmasından eve birincilikle dönen isim Ukrayna oldu. Galibiyetin ardından Ukrayna Devlet Başkanı Vladimir Zelenski galibiyeti överek sevincini dile getirdi ve 2023 yılında gerçekleşecek olan yarışmanın "özgür ve yeniden inşa edilmiş" bir Mariupul'de düzenleneceği sözünü de vermiş oldu (NTV Haber, 2022).

Bütün Dünya, Ukrayna Devlet Başkanı Vladimir Zelenski ve Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin arasında ortak bir yolun bulunmasını ve herkese zarar veren bu savaş defterinin bir daha açılmamak üzere kapanacağını ümit etmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KIRIM'IN İLHAKINA YÖNELİK YAKLAŞIMI

3.1.AVRUPA BİRLİĞİ VE UKRAYNA

3.1.1.Ukrayna'nın Avrupa Birliği İçin Anlam ve Önemi

Avrupa'nın doğal kaynaklar, gaz ve petrol açısından zengin olmadığını ve Birlik ülkelerinin yaklaşık %70 oranındaki enerji ihtiyacının diğer ülkelerden ithal edildiğini söyleyebiliriz. Yenilenebilir enerji tüketim alanları genişletilse bile, yine de doğalgaz ve petrole olan talep aynı oranda devam etmektedir. AB'ye ait enerji kaynaklarının giderek tükenmesi, onun kendi sınırları dışında olan ülkelere bağımlılığını artırmıştır. Bahsedilen ülkeler arasında Rusya da yer almaktadır. SSCB'nin dağılmasından sonra kendi bağımsızlıklarını ilan eden ülkelerle sağlam ilişkiler kurmaya yönelik AB, Rusya'ya olan enerji bağımlılığını üçüncü ülkeler aracılığıyla azaltmaya çalışmak istemiştir. Coğrafi açıdan önemli bir konumda yer alan Ukrayna, Birliğin Rusya ile arasında görmek istediği ülkeler içerisinde yer almaktadır (Dural ve Emiraliyev, 2015: 106).

Bildiğimiz üzere Ukrayna devleti Rusya için gerek jeopolitik, gerekse ekonomik açıdan çok önemli bir yere sahiptir. Bu önem ve değere önceki bölümde değinmiş bulunmaktayız. Rusya kadar olmasa bile, AB için de Ukrayna devleti her açıdan önemli bir yere ve konuma sahiptir. İlk önce coğrafi konumunun altını çizebiliriz, yani Ukrayna AB'nin Doğu sınırlarını genişleterek Rusya'ya bir adım daha yakınlaşmasında çok önemli bir kapıdır. Yine coğrafi statüyü baz alarak söyleyebiliriz ki, Avrupa ülkelerinin doğalgaza olan ihtiyacının %50'si, yani önemli bir kısmı Rusya'dan ithal edilerek Ukrayna sınırlarından geçmektedir (Dumlupınar, 2017: 9). Bununla beraber, yaklaşık 44 milyona yakın bir nüfusa sahip olan Ukrayna devleti, taraflar için önemli bir pazar kaynağıdır. Bütün bunları tek bir kelimeyle eşitlersek, AB için Ukrayna, Rusya ile ilişkilerde 'tampon devlet' rolü ile önem ve değer kazanmıştır (Dumlupınar, 2017: 10).

Ukrayna'nın AB için önemini biraz daha açarsak ve kronolojik olarak ilerlersek, nükleer silahlarla ilgili güvenlik sorununa da değinmemiz gerekecektir.

Şöyle ki, eski Sovyet ülkesi olan Ukrayna, kendi sınırları dahilinde Sovyetler döneminden kalma yüklü miktarda nükleer silah barındırmaktaydı. Bu silahların kontrol altına alınması maksadıyla AB, Ukrayna'nın NATO'ya ait olan ve 'Partnership for Peace Programme' adı altında oluşturulan programına katılmasına destek vermiştir (Bingöl, 2014: 23). Birlik bağımsızlığını yeni elde eden Ukrayna ile ilişkilere ilk başlarda pek de sıcak bakmamış ve bu ülkeyi halen Rusya'nın bir parçası olarak değerlendirmiştir. Batı'nın konuyla ilgili düşüncesindeki ilk değişim 23 Mayıs 1992 tarihinde imzalanan Lizbon Anlaşması'yla gerçekleşmiştir. Bu anlaşma ile Ukrayna tarafı, 'START 1' sözleşmesine katıldığını bildirerek diğer ülkelerle beraber 'Tehlikeli Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması'na' imza atmıştır (Vahl, 2003: 3). Bu adımı ile bağımsızlık ve egemenliğinin mesajını veren Ukrayna, artık ne ABD, ne de Rusya tarafında olmadığını, yani tarafsızlığını, artık bağımsız bir ülke olarak diğer ülkelerle de karşılıklı ilişkiler kurabileceğini açık şekilde beyan etmiştir (Büyükkakıncı, 2004: 14). Bu adımdan sonra Ukrayna, yavaş yavaş Batı'ya doğru entegre olmaya, NATO ve AB ile yakınlaşmaya başlamıştır.

Tampon bir ülke konumunda olan Ukrayna, bu dönem süresince Birliğin gözünde kendi değerini giderek yükseltmekteydi, fakat AB bu devleti üye bir ülke gibi değil, yürüttüğü komşuluk politikası kapsamına dahil olan bir ülke gibi görmeyi hedeflemişti. AB, bu hedef yolunda ilk adımını 1993 yılında Kopenhag Zirve toplantısında atmış ve Doğu sınırlarını komşuluk politikası çerçevesinde genişletmek istediğini, bu yolla üyeliği bulunmayan devletlerle de siyasi ve iktisadi ilişkiler kurabileceğini açıklamıştır. Birlik, bu yolla Ukrayna ve onun gibi önemli jeopolitik konuma sahip Doğu ülkeleri ile daima işbirliği içerisinde olabilecek, onların Birlik standartlarına erişmelerine destek verebilecekti (Akdemir, 2014: 64). Böylece; gelişmiş, kendi açıklarını gidermiş bir ülke olan Ukrayna, Batı ve Rusya arasında ekonomik, siyasi, medeni, yani bütün alanlarda transit ülke rolünü oynayacaktı.

Ukrayna'nın AB için anlam ve önemi ile beraber, AB'nin bu devlet için ne ifade ettiğine değinmek gerekirse, öncelikle Ukrayna açısından avantajlar ve dezavantajlar bakımından Birlik ve Rusya'yı değerlendirmemiz gerekecektir. Her iki taraf da kendi alanlarında Ukrayna için farklı anlamlar ifade etmektedir. Örneğin, pazar açısından baktığımızda, Rusya tarafı eski Sovyet ülkeleriyle kurduğu ticari ağda Ukrayna'ya daha fazla olanaklar sunmaktadır, fakat Batı pazarında Ukrayna'nın

rekabet kabiliyeti ve standartları Avrupalı ülkelere kıyasta daha düşük olduğu için bu durum ekonomiyi bayağı zayıflatabilmektedir (The European Union Committee, 2015: 30). Aynı zamanda, ülkenin enerji ihtiyacı ve Rusya'ya bağımlılığı, Rusya'nın Ukrayna'ya doğalgaz ihracatında fiyatlarda sunduğu yüksek oranlı indirim tarifleri de bağımsızlığını yeni elde eden bu ülkenin gözünde AB'nin değerinin Rusya ile kıyasla daha düşük olmasına sebep olmaktaydı. Diğer yandan; Birliğin reform amaçlı sunduğu kredi vaatleri, siyasi ve ekonomik alanlarda Avrupa standartlarına yükselme şansı, kültürel gelişim vb. teklifler de Ukrayna için büyük önem taşısa bile, Rusya'nın vaatleriyle boy ölçüşecek seviyede değildi (Dumlupınar, 2017: 11).

3.1.2. Turuncu Devrim'in Ardından Gelişen Avrupa Birliği-Ukrayna İlişkileri

Bağımsızlığını yeni kazanan Ukrayna devleti, ilk yıllar idari açıdan zor günler geçirmekteydi. Diğer bölümlerde de bahsettiğimiz gibi ülke, Rus yanlısı ve Batı taraftarları olmak üzere iki cepheye bölünmüştü. 2004 yılında gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Rus taraftarı Yanukoviç'in daha çok oy toplaması diğer tarafı ayağa kaldırmış ve yukarıda da belirttiğimiz gibi, 'Turuncu Devrim' adı ile tarihe geçen protesto eylemi gerçekleşmiştir (Üste, Aydın ve Rasgen, 2020: 74). Bu devrim; devlet yönetiminde yüksek standartlara ve gelişime kapı açsa da, diğer taraftan ülkenin yıllar boyunca devam edecek iç savaşlarına, hatta Kırım'ın kaybına neden olabilecek o acı sürecin de başlangıcı olmuştur.

'Turuncu Devrim' diğer yandan AB ile ilişkileri olumlu şekilde etkilemiş, olay sonrası Batı taraftarı Yuşenko'nun iktidara gelmesi ile AB-Ukrayna ilişkileri ivme kazanmıştır. Şöyle ki, taraflar arasındaki ilişkilerde siyasi ve iktisadi alanlarda yasal bir kalıp oluşturulmuş, hatta 2008 yılında yeni bir Ortaklık Sözleşmesi imzalanmıştır. Taraflar arasında serbest ticareti ve vizesiz seyahat rejimini amaçlayan bu anlaşmada, Birlik ve Ukrayna arasındaki işbirliğinin ortaklığa çevrilmesi temel hedef gibi değerlendirilmiştir (Üste, Aydın ve Rasgen, 2020: 75). 'Turuncu Devrim'in' hemen ardından 2005 yılının Aralık ayında, AB ile Ukrayna arasında Kiev Zirve toplantısı gerçekleşmiş, hatta Brüksel devletin sahip olduğu pazar ekonomisini olumlu olarak değerlendirmiş ve Birliğin, Ukraynalı ihracatçılara kendi ticaret alanlarında kapsamlı

olanaklar sunabileceğini de bildirmiştir (Borkowski, 2007: 57). Kiev Zirve toplantısından sonra, Ukrayna için yeni kapılar açılmış, ülkeye nihayet, 2008 yılının Mayıs ayında 1993 yılından beri başvurduğu ‘Dünya Ticaret Örgütü’ne’ (DTÖ) üyelik şansı verilmiştir (Akdemir, 2014: 69).

Öte yandan, taraflar arasındaki bağlar, AB’nin teşebbüsüyle 2009 yılının Mayıs ayında gerçekleştirilen ‘Doğu Ortaklığı’ Zirve toplantısıyla daha da sağlamlaşmaktaydı (Karluk, 2014: 139). Konsey tarafından kabul edilen ve yeni önerilerle zenginleştirilmiş Ortaklık senedinde, Birlik Doğu komşularıyla, bilhassa, Ukrayna’yla işbirliği ve ortaklık bağlarını güçlendirmeyi, komşu devletlerdeki refah ve istikrarı desteklemeyi, taraflar arası iletişim ve etkileşimi derinleştirmeyi amaçlamıştır. Yine aynı yılın Aralık ayında gerçekleşen AB-Ukrayna Zirve toplantısında taraflar, özellikle, Birliğin Ukrayna ile ilişkilerde geldiği noktayı değerlendirerek mevcut durumdan hoşnut olduklarını dile getirmiştir. Hatta taraflar arasında İşbirliği Gündemi kurulmuş, AB ve Ukrayna’nın gelecekteki dış politika ve güvenlik alanlarında daha sıkı bir ortaklık kurabileceklerinin de altını çizmişlerdir (Akdemir, 2014: 70).

Devrim sonrası iktidarın hedeflediği esas amaçlardan biri de NATO’nun bir parçası olmaktı. Fakat kısa bir süre sonra hedef ve amaçlar hayal edildiği gibi ilerlememiş, ülke dahilinde fikir ayrılıkları, iktidarın Parlamento ile uyumlu çalışmaması, siyasi ve iktisadi alanlarda düzenlemelerin yerine getirilmemesi vb. gibi durumlar yaşanmıştır. Bu da; hem AB kaynaklı etkenlerin, hem de iç etkenlerin tesiri ile ülkenin gelişiminin başarıya ulaşamamasına neden olmuştur (Sarıbay, 2019: 119). Bu belirsizlik döneminin yaşanmasındaki esas sebep ise, AB’nin Ukrayna’ya üye bir ülke gibi değil, sadece komşuluk politikası çerçevesinden yaklaşmasıydı. Bu nedenle, devrimden sonra taraflar arasında yükselen ilişki grafiği, birkaç yıl sonra düşmeye başlamış ve daha çok ortaklık bağlarına dayanan ikincil politika seyri izlemiştir.

2010 yılında gerçekleşen Ukrayna Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde en fazla oy alarak rakiplerini yenen Viktor Yanukoviç, Rus yanlısı olduğu için siyasi yönetiminde Birlik ile arasına mesafe koymuştur. Yeni liderin bu adımı otomatik olarak, daha önceden planlanan ve 2013 yılında imzalanması umulan Ortaklık Anlaşması’nı da reddetmesine neden olmuştur. Cumhurbaşkanının bu siyaseti halk arasında, AB taraftarı olan grupların baş kaldırmasına ve uzun süre devam edecek protestoların

oluşmasına yol açmıştır. Aksi yönde ilerlemeyi tercih eden Yanukoviç, 2013 yılının Aralık ayında, meslektaşları Putin ile Ukrayna-Rusya ilişkilerini geliştirmek amaçlı resmi görüş ve toplantılar düzenledi (Akdemir, 2014: 71). AB, Ukraynalı liderin bu siyasetine cevap olarak Birliğin halen dahi Ukrayna ile Ortaklık Sözleşmesi'ni imzalamaya hazır olduğunu, Merkez Kiev ve Merkez Moskova'nın ortaklık anlaşmasının AB ile ilişkilerde sorun teşkil etmediğini bildirmiştir.

3.1.3. Avrupa Birliği Ülkelerinin Ukrayna'ya Yönelik Dış Politikaları

Diğer kısımlarda da belirttiğimiz gibi Ukrayna, AB ve ona üye olan ülkeler için sınır ve enerji güvenliği açısından mühim bir köprü konumunda değerlendirilmektedir. Rusya'yı kendilerine tehdit olarak gören AB ülkeleri için Ukrayna'nın siyasi yönetiminde Batı taraftarı bir iktidarın olması hem Rusya'ya karşı büyük bir koz, hem de Batı coğrafyasındaki ülkelerin güvenliği için önemli bir artı gibi kabul edilmektedir (Olçar, 2007: 260). Birliğin ve Birlik ülkelerinin Ukrayna'ya yönelik dış politikaları zaman zaman değişmiş, farklı kalıplara oturmuştur. Bağımsızlığın ilk yıllarına göz attığımızda, bu dönemde üye devletlerin Ukrayna'ya pek de sıcak bakmadıklarını, İngiltere'nin ise sadece Sovyetlerden kalma nükleer silahların yok edilmesine yönelik Ukrayna'ya ilgi gösterdiğini görmekteyiz. Diğer dönemde ise, tehlike teşkil eden silahlar imha edildikten sonra, artık İngiltere'nin de Ukrayna'ya olan ilgi ve alakasının azaldığını, yürüttüğü politikadan kolaylıkla anlayabiliriz (Olçar, 2007: 263).

XX. yüzyılın sonlarına doğru taraflar arasındaki ilişkiler kısmen daha güçlendirilmiş, hatta 1998 yılında Birlik ülkeleri ve Ukrayna arasında 'Dostluk ve İşbirliği Sözleşmesi' imzalanmıştır. AB'nin yürüttüğü Komşuluk Politikası ile Batılı ülkeler Ukrayna'ya daha fazla ilgi göstermeye başlamışlardır. Şöyle ki, 2004 yılında AKP'nin komşuluk politikası senedinde Moldova ve Rusya ile beraber Ukrayna devletinin de adı geçmekteydi (Karaca, 2008: 95). Fakat bu yakınlık AKP'den farklı tarafa geçmemiştir, yani Birlik ülkeleri Ukrayna ile ilişkilerini sadece Komşuluk Politikası çerçevesinde tutmayı kararlaştırmış ve bu devletin üyeliğine hiçbir zaman olumlu bakmamışlardır. Bu ilişkiye Ukrayna tarafından bakacak olursak, yukarıdaki paragraflarda da belirttiğimiz gibi, Birlik ülkelerinin tam tersine Ukrayna, bu bağları güçlendirmek ve ilişkileri üyeliğe doğru taşımak istemekteydi. Ukrayna tarafının bu

dileğindeki ilk adım, Leonid Kuçma döneminde atılmış, fakat Birliğin üyelik şartlarına uyması için gereken gelişim ve reformlar ülkede tam olarak sağlanamamıştır (Bişkin, 2010: 81).

AB kurulduğu tarihten bu yana bazı eksiklikleri ve zayıflıkları kendinde barındırmaktadır. Buna örnek olarak, ülkelerin ortak bir dış politika yürütmesindeki zorlukları gösterebiliriz. Birlik ülkeleri Ukrayna'ya karşı siyasetinde de aynı şekilde sabit bir duruş, ortak bir yaklaşım sergileyememiştir. AB'nin dış politikasında, zaman zaman ABD ve NATO'nun da etkileri görülmüştür. Genel olarak baktığımızda, üye devletler içerisinde Ukrayna'nın AB üyeliğine sıcak bakanlar, kati olarak karşı çıkan ve ihtiyatlı davranmayı öneren ülke grupları mevcut bulunmuştur (Bişkin, 2010: 82). Bu devletin AB'ye üyeliğini destekleyen ülkeler çoğunlukla Doğu Avrupa ülkeleridir. Bu coğrafyada, özellikle Polonya devleti kendi sınır komşusu olan Ukrayna'nın Birliğe entegresine oldukça olumlu yönden bakmaktadır. Polonya ile beraber Ukrayna'yı bu katılımda destekleyen diğer devletler ise Slovakya ve Macaristan'dır. Fransa ve Belçika gibi önemli aktörler ise bu adımı katiyen kabul etmemekte ve AB'nin doğu sınırının artık genişletilemeyeceğini belirterek, mevcut haritanın değişmez olarak kalmasını desteklemektedirler (Bişkin, 2010: 83).

Üçüncü grup olarak adlandırabileceğimiz İngiltere, Almanya, İskandinav ülkeleri ve Avusturya ise, bu konuda ihtiyatlı davranma taraftarı olan ülkeler arasında yer almaktadır. Bu gruplaşmalardan da görüldüğü üzere, Birliğin diğer konularda olduğu gibi Ukrayna'ya yönelik siyasetinde de bir belirsizlik her zaman mevcut olmuştur. Bu duruma misal olarak, 2003 yılında konuyla ilgili Alman Hükümeti'nde yaşanan fikir ayrılıklarını gösterebiliriz. Almanya'nın yedinci Başbakanı olan Şansölye Schröder Ukrayna'nın Birliğe üye olma durumunun olası olduğunu ifade etmiş, dönemin Almanya Dışişleri Bakanı olan Joschka Fischer ise böyle bir durumun henüz söz konusu olmadığını dile getirmiştir (Okçuoğlu, 2009: 305). Almanya Ukrayna'nın AB üyeliğine dair meselesinde en belirsiz ve arada kalan taraf olmuştur, diyebiliriz. Buna sebep ise bir taraftan Almanya ile Ukrayna arasında güçlü ticaret ilişkilerinin ve işbirliği bağlarının mevcut olması, diğer taraftan ise, Almanya ve Rusya arasında mühim enerji anlaşmalarının imzalanma aşamasında olmasıydı (Okçuoğlu, 2009: 307).

Kısaca, AB'nin Ukrayna'ya yönelik dış politikasını oluşturan farklı etkenler vardır. Birlik bir taraftan, Rusya gibi büyük ve güçlü bir rakibi karşısına almak istememekteydi ve dolayısıyla, Ukrayna ile ilişkileri sadece komşuluk entegrasyonu gibi sürdürmek niyetinde olmuştur. Buna ilaveten, AB'nin enerji sektöründe Rusya'ya olan bağımlılığı onu üyelikle ilgili geri adım atmaya mecbur etmekteydi. Başka bir etken ise, Birliğin ABD-Rusya ilişkilerinde arabuluculuk fonksiyonunu kaybetmek istememesiydi. Bütün bu sebepler yıllar boyunca AB'nin Ukrayna siyasetinde aynı dış politikayı izlemesine neden olmuş, bu yolla uzun süre kendi sınır güvenliğini korumayı başarmıştır.

3.2.AVRUPA BİRLİĞİ VE KIRIM'IN İLHAKI

3.2.1.Avrupa Birliği'nin Kırım'ın İlhakına Yönelik Tutumu

2014 yılında yaşanan Ukrayna Krizi ve ardından gerçekleşmiş olan Kırım'ın İlhakı süreci, sadece Ukrayna'yı değil, Batı'yı da derinden etkilemiştir. Kısaca, görünürde karşı karşıya gelen taraflar Ukrayna ve Rusya gibi görünse de, aslında cephenin batı kanadında ABD ve AB de durmaktaydı. Batı için önemli bir jeopolitik konuma sahip olan ülkenin sınırlarının Batı'nın en büyük rakibi tarafından bozulması ve topraklarının işgali, Birlik ülkeleri ve ABD'yi oldukça tedirgin etmiştir. Kriz döneminde konuyla ilgili kolları sıvayan Batı, diplomatik görüşme ve konuşmalar yapmaya başlamış, özellikle ABD tarafı Yanukoviç hükümetine diplomatik baskı uygulayarak, AB arabuluculuğunu kabul ettirmeye çalışmıştır. Mesele üzerine, Birliğin Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Catherine Ashton Ukrayna'ya giderek muhalefet parti liderleriyle görüşmüştür (Öztürk, 2014: 8).

ABD'nin baskısına ve yaptırım uyarılarına karşı gelemeyen iktidar, Almanya Başbakanı Angela Merkel'in ısrarı üzerine AB'nin arabuluculuk önerisini kabul etmiştir. Almanya, Polonya ve Fransa Dış İşleri Bakanları ve Birlik Temsilcisi Ashton, Ukrayna muhalefeti ve iktidarı arasında uzlaşma sağlamayı başarmıştır. Fakat bu olay akabinde Putin, Ukrayna Krizi'nde arabuluculuğu kendi üzerine almak ve olayların seyrini daha yakından izlemek amaçlı Rusya devletinin Ombudsmanı Vladimir Lukin'i Kiev'e yolcu etmiştir (Öztürk, 2014: 9). Yapılan arabuluculuk faaliyetlerine

rağmen, durum kendi karışıklığını korumaktaydı. Yanukoviç'in Harkiv'e kaçması, Parlamento tarafından görevinden alınması, eski Başbakan Yulia Timoşenko'nun tahliye edilmesinin ardından konuyla ilgili Batı'dan açıklama gecikmedi. Almanya Dışişleri Bakanlığı'nın Timoşenko'nun hapisten çıkarılmasından doğan memnuniyetleri dile getirmesi aslında, onun eski Rus yanlısı Cumhurbaşkanı'nın yerine getirilmesi gerektiği fikrini desteklediklerinin göstergesiydi (Öztürk, 2014: 10).

Ukrayna Krizi sürecinde Kırım Yarımadası'nın Rusya tarafından fiilen ilhak edilmesinin ardından AB, ilk başlarda bu işgale fazla sert bir tepki vermemiş, yalnızca Ruslar için Birlik sınırlarına seyahatte vize şartlarını ağırlaştırmak ve Soçi'de gerçekleştirilmesi planlanan G-8 Zirve toplantısının iptal edilmesi gibi ağır olmayan yaptırımlarla yetinme kararı almıştır (Bayraklı, 2014: 3). Birliğin Ukrayna'da devam eden bu kriz sürecinde ilk etapta hafif yaptırımlar uygulamasının bazı sebepleri bulunmaktaydı. İlk neden olarak, dış siyasette Birliğin mekanizmalarının üye ülkelerin ortak karar ve oyuyla işlediğini göz önünde bulundurduğumuzda, ortak bir kaniya gelme sürecinin epey zaman aldığı ve hızlı hareket edemedikleri bilinmektedir.

Diğer bir neden olarak ise, tarihi geçmiş ele alınabilir, yani eski Sovyet Birliği'ne üye olan ve nüfusunda Rus azınlıklarının bulunduğu Litvanya, Polonya gibi şimdiki AB ülkeleri Ukrayna Krizi ve Kırım'ın ilhakı konuları üzerine Rusya tarafına ağır iktisadi yaptırım kararlarının alınması taraftarı olmuşlardır. Yeni Avrupa ülkelerinin aksine, İngiltere, Almanya gibi Birliğin lider konumlu eski Avrupa devletleri ise Rusya'ya ağır yaptırımlar uygulamak yerine, diplomasi üzerinden sorunların çözülmesi gerektiğini savunmaktaydılar (Schmitz, 2014). Buna sebep olarak ise, bu devletler ile Rusya arasında olan enerji ticareti, Rusya'nın enerji kaynaklarına olan bağımlılığı gibi unsurlar gösterilebilir. Ek olarak, yüksek sayıda Rus milyonerin kendi yatırımlarını Avrupa bankalarında tutması da Birlik ülkelerini ortak bir kaniya gelmeye zorlamakta ve Ukrayna Krizi'nin ilk başlarında Rusya'ya karşı sert tepki verilmesine engel olmaktaydı. Vladimir Putin ise, Birlik dahilindeki bu fikir ayrılıklarını görmekte ve adımlarını buna uygun şekilde atmaktaydı (Münchau, 2014).

Birlik içerisindeki karışıklığı ispat eden diğer bir olay ise, 6 Mart tarihinde Birliğe üye ülkelerin başkanlarından oluşan bir zirve toplantısında gerçekleşti. Birçok Doğu Avrupa ülkesi ve ilaveten, İsveç ve İngiltere bu toplantıda artık Rusya'ya gerekli yaptırımların uygulanmasının zamanının geldiği ile ilgili fikirlerini açıklamışlardır.

Fakat Almanya'nın liderliği altında diğer devletler diplomasi üzerine yoğunlaşmış ve yaptırım fikrini desteklememişlerdir (Robinson, 2014). Kısaca özetlemek gerekirse, Ukrayna için büyük endişe barındıran bu soruna karşı, iktisadi temeller üzerine inşa edilen AB, kendi güvenlik kaygılarına uygun şekilde hareket etmiş, bazı yaptırımlar uygulamış, fakat Kırım'ın ilhakı ve Ukrayna'nın uğradığı zararlarla ilgili sonuç değişmemiştir.

3.2.2.Avrupa Birliği'nin Kırım'ın İlhak Sonrası Rusya'ya Karşı Uyguladığı Yaptırımlar

Diğer kısımlarda da değindiğimiz gibi AB, Ukrayna'da yaşanan olumsuz olayları tam olarak önleyemese de, elinden geldiği kadar yaptırımlar uygulayarak Rusya'yı bu siyasetinden döndürmeye çalışmıştır. İlk yaptırımlarını henüz Topluluk döneminde, yani 1965 yılında Rodezya'ya, şimdiki ismiyle Zimbabve'ye uygulamaya başlayan Avrupa ölkeleri, Ukrayna Krizi'nin zirveye ulaştığı dönemde kısmen de olsa birlik olup, doğu sınırlarındaki komşuları için kolları sıvamıştır. Ukrayna'da uygulanması gereken yaptırımlar Fischer tarafından şu şekilde değerlendirilmektedir (Fischer, 2015: 6). Öncelikle, uygulanması planlanan yaptırımlarda şeffaflık ve güçlölüğe önem verilmelidir. Nitekim, maksadın rejimlerdeki değişikliğe karşı, yani sadece mevcut çatışmanın önlenmesine dair olduğunun altı çizilmelidir. İkinci olarak, Kremlin'in yakın tarihlerde Sivastopol ve Kırım topraklarını terk etmesi durumunda, Moskova'nın bu adımına cevap olarak uygulanan yaptırımlar yumuşatılmalıdır. Son olarak, AB bütün sorun ve zorluklara rağmen, kendi imajını zedelememek ve toplum gözünde 'saldırgan' görüntüsü oluşturmamak adına, Rus halkıyla her daim iletişimde kalmalı, hatta daha sıkı ilişkiler içerisinde olmalıdır (Fischer, 2015: 7).

Belirttiğimiz gibi, krizin ilk başlarında yaptırım uygulamayan Birlik, 2014 yılının Mart ayından, yani Kırım yarımadasının Rusya devletine resmi olarak dahil edilmesinin ardından, ilk yaptırım kararını da almış oldu. Bu kararda Ukraynalı ve Rus 21 yetkili bireyin servetine el koyulması gerektiği vurgulanmış; ilaveten, yine aynı yıl ve aynı ayda gerçekteşen Konsey'de kabul edilen karar ile Ukrayna devletinin arazi bütönlüğu ve egemenliğine zarar veren protestocuların seyahatlerine kısıtlamalar getirilerek mal varlıklarını dondurma gibi yollar da izlenmiştir (Council Regulation,

2014: 8). Mart ayının diğer bir yaptırımı ise vize işlemleri ile alakalı olmuştur. Birlik sınırlarına giriş yapmak isteyen Kırım halkına Rusya'daki AB elçilikleri tarafından herhangi bir işlemin yapılmasını ve vize çıkarılmasını yasaklanmıştır. Buna gerekçe olarak ise, AB tarafından Kırım halkının Ukrayna vatandaşı olarak kabul edildiği ve işlemlerin sadece Ukrayna devletindeki büyükelçiliklerde yapılabileceği gösterilmiştir. Dolayısıyla, Kırım halkının Avrupa'ya ait bütün vizeleri alabilmesi için Ukrayna pasaportu ile bu ülkedeki resmi birimlere başvurması gerekmektedir (Aras, 2017: 40).

Birlik ülkeleri arasından Almanya, Rusya'ya karşı ekonomik yaptırımların uygulanması fikrine hep karşı koyan taraf olmuştur. Buna sebep ise Rusya tarafı, Almanya devletine enerji, yani petrol ve doğalgaz ihraç ederken, Almanya tarafı ise Rusya'ya tren, otomobil, ilaç ve makine ürünleri tedarik etmekteydi. Ek olarak, Rusya Federasyonu'nda 6.000 civarında Alman şirketi faaliyet göstermekteydi (Aras, 2017: 38). Kısacası, uygulanabilecek her ekonomik yaptırımda sadece Rusya değil, Almanya devleti de büyük zarar görebilirdi. Bir süre iktisadi yaptırım kararlarından kaçan Almanya için bardağı taşıran son damla, 2014 yılının Temmuz ayında yaşandı. Hollanda semalarından kalkış yapan Malezya Hava Yolları uçağı Rus taraftarı gruplar tarafından Ukrayna topraklarına düşürüldü. 210'u AB vatandaşı olmak üzere, 298 yolcunun hayatını kaybettiği bu acı olayla, Rusya'ya karşı ekonomik yaptırım meselesi tekrar gündem konusu olmuştur (Raik, Helwig ve Jokela, 2014: 3).

Yine aynı yılın Eylül ayında Birlik Konseyi'nde verilen karar metnine esasen, Rusya'ya üye devletlerin sermaye pazarlarına erişimi konusunda sınırlamalar getirilmiştir. Ek olarak, Birliğe üye ülkeler ve onların şirketleri, karşı tarafın beş büyük ve itibarlı bankasına bundan böyle borç verilmemesini, belirtilen sınırlandırılmaların Rusya'nın savunma ve enerji şirketlerine de uygulanmasını kararlaştırdılar. Kısıtlamalar bunlarla bitmemiş, 24 Rus vatandaşına AB üyesi ülkelere seyahat yasağı getirilirken, bu kişilerin bütün maddi kaynakları dondurulmuş, herhangi bir AB ülkesinden Rusya'ya teknolojik ve askeri kullanıma yarar malların ihracı da yasaklanmıştır (Aras, 2017: 41). Bütün bu yaptırımlara karşı dönemin Rusya Enerji Bakanı Alexander Novak, 2014 yılının Ekim ayı ile 2015 yılının Mart ayları arasında yapılacak olan doğalgaz sevkiyatında hem Ukrayna, hem de Avrupa kanadında

herhangi bir kesinti ve sorunun yaşanmayacağını bildirerek, tarafların ortak bir kanıya geldiğini dile getirmiştir (Semercioğlu, 2016: 197).

AB yürüttüğü yaptırım politikasında sadece Rusya'yı hedef almamış, Kırım yarımadası için de bazı kısıtlama ve sınırlandırmalar getirmiştir. Şöyle ki, Kırım ve Sivastopol sınırlarında üretilen malların üzerinde Ukrayna sertifikası ve devlet nişanı bulunmadığı takdirde, bu malların AB sınırlarına ithal edilmesi yasaklanmıştır. Ek olarak, Kırım'a AB üye ülkeleri üzerinden herhangi bir yatırımın yapılması engellenmiştir. Birlik, sınırları üzerinden bu bölgeye taşımacılık ve teknolojik ürünlerin girişi ve bu malların kullanımı da yasaklanmıştır (Council Regulation, 2014: 11). Birliğin uyguladığı bütün bu yaptırımlarla ilgili Putin'in cevabı ise, AB'ye karşı herhangi bir kin beslenilmediği yönünde olmuş ve aynı zamanda tarafların ortak bir kanıda buluşabileceklerinin de altını çizmiştir. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, eskisi gibi bir Soğuk Savaş'ın içerisinde bulunmak istemediğini dile getirmiş, bu yaptırımlardan sadece Rusya'nın değil, Avrupa'nın da bir hayli zarar gördüğünü vurgulayarak, karşı tarafı anlaşmaya davet etmiştir (TRT Haber, 2016).

3.3.KIRIM'IN İLHAKININ TARAFLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

3.3.1.Krizin Avrupa Birliği Üzerindeki Etkileri

Ukrayna Krizi ve bu krizden doğan Kırım yarımadasının Ruslar tarafından işgal edilmesi meselesi bildiğimiz ve diğer kısımlarda belirttiğimiz üzere, sadece Ukrayna ve Rusya için değil, aynı zamanda diğer bölge ülkeleri, ABD ve AB için de kritik önem taşımaktaydı. Dolayısıyla, bu kriz ve ilhak sadece karşı karşıya gelen tarafların üzerinde değil, diğer aktörler üzerinde de bazı etkiler bırakmış oldu. Bu bölümde krizden en az Ukrayna ve Rusya kadar etkilenen AB'nin, problem sürecinde ve sonrasında hangi etkilere maruz kaldığını incelemeye çalışacağız.

Ukrayna, Birlik açısından yüksek derecede önem taşıyan bir ülke konumundadır. AB'nin enerjiye olan yüksek oranlı talebi ve bu talebi kendinin karşılayamaması durumu, onu mühim bir enerji tüketicisi haline getirmektedir. Ülkenin enerji naklinde geçiş güzergahında yer alması, Birliğe üye olan bazı devletlerle sınır komşusu olması, toplumunda sayı itibarıyla genç nüfusun çoğunluğu,

devletin iktisadi sistemi, ticaret alanındaki avantajları ve bereketli toprakları, bütün bunlar AB'ni Ukrayna'dan vazgeçmemesine neden olan etkenlerdir (Filiz, 2014: 32). Diğer taraftan oldukça güçlü ve neredeyse Dünya Savaşı çıkarabilecek iktidara sahip olan Rusya, aynı zamanda bölgeye doğalgaz ve petrol gibi önemli enerji çeşitleri temin etmektedir. Bu durumda arada kalan AB için karar vermesi ve politika yürütmesi oldukça zordur. Fakat ardı ardına gelişen ve diğer kısımlarda da belirttiğimiz bazı olaylar, en sonunda Birliği, Rusya'ya karşı ekonomik yaptırımlar uygulamaya mecbur etmiştir.

Uygulanan bu yaptırımlar diğer taraftan AB'ye de zarar vermekte ve dolayısıyla, üye ülkeleri de rahatsız etmekteydi. AB yaptırımlarına yaptırımla cevap veren Rusya'nın bu siyaseti, Birliğin bazı ülkelerinde ciddi zararlara neden olmuş ve AB yaptırım politikasının sorgulanmasına neden olmuştur. Birliğin en çok zarar gören ülkelerinden biri tabi ki, Almanya olmuştur. Rusya ile Almanya arasındaki derin iktisadi ilişki ve ortaklıklar; tarafların, özellikle de Almanya'nın belirtilen yaptırım politikasından yüksek meblağda zarar ettiğini söylememize izin verebilir (Kalın, 2018: 50). Ukrayna Krizi'nden sadece bir yıl önce, Almanya'nın Rusya'dan 40,5 milyar dolar değerinde enerji ithal ettiğini, ülkenin doğalgaza olan talebinin %40'ının, petrole olan talebininse %35'inin Rusya devletinden satın alınarak karşılandığını göz önünde bulundurduğumuzda, bu kısıtlama ve yaptırımların en çok AB ülkelerine zarar verdiğini kolaylıkla söyleyebiliriz (Bayraklı, 2014: 5).

Ortaya çıkabilecek zarar sadece Almanya'yı değil, diğer Birlik ülkelerini de tedirgin etmekteydi. Lüksemburg'un Dışişleri Bakanı vazifesini icra eden Jean Asselborn, konuyla ilgili endişelerinin altını çizerek, bu yaptırımların Avrupa iktisadiyatına etkisinden bahsetmiş, Kırım topraklarının yeniden Ukrayna ile birleştirilmesi meselesinde ısrarın yersiz olduğunu vurgulamış, aksi taktirde krizin büyüyerek daha fazla küreselleşebileceğini, hatta yeni bir Dünya Savaşına neden olabileceğini dile getirmiştir (Cabbarlı, 2016: 110).

Ukrayna Krizi'nin AB için diğer bir etkisi ise askeri konuda olmuştur. Şöyle ki Rusya tarafı, Baltık Denizi'nin doğusunda silahlı kuvvetlerinin sayısını arttırmış ve güçlendirmiştir. Bu adıma yanıt olarak ise, birçok AB ülkesi, bilhassa Doğu Avrupa devletleri, mevcut tehlike ve tehdide karşı kendi savunma mekanizmalarını, aynı zamanda teknolojik modernizasyonu güçlendirmek amaçlı bu alana olduğundan daha

fazla sermaye ayırmaya başlamışlardır. Böylelikle, AB ülkeleri Soğuk Savaş'tan sonra ilk kez askeriye ve savunmaya ayrılan sabit olan bütçelerini yüksek oranda arttırmışlardır (Hasselbach, 2015). Belirtilen durum akabinde, dönemin Birlik Komisyon Başkanı Jean Claude Juncker tarafından ilginç bir talep gelmiştir. Juncker, AB'nin gücünü Rusya'ya gösterebilmesi ve Ukrayna'daki bu belirsiz krize son verilebilmesi için gerekli olan tek şeyin Avrupa ordusu olduğunu belirtmiştir. Konuyla ilgili üye ülkeler arasında yine fikir ayrılıkları yaşanmış, Baltıklar, İngiltere ve Polonya böyle bir orduya karşı çıkarken, Almanya gelecek için bu meseleyi destekleyebileceğini vurgulamıştır (Nazemroaya, 2015).

Ukrayna'daki kriz durumu ile alakalı olarak, Birlik tarafından 2016 yılının Haziran ayında Kültürel Strateji belgesi yayınlanmış ve burada AB güvenliği için ne tür planların yapılabileceğine değinilmiştir. Aynı zamanda; belirtilen belgede, Rusya'nın bu adımı Ukrayna devletine karşı tecavüz şeklinde değerlendirilerek, Moskova'nın uluslararası hukuk ve insan haklarını çiğnediğinin altı çizilmiştir (Kalın, 2018: 52). Bu kriz sadece Almanya için değil, bütün Birlik için enerji güvenliği meselesini yeniden ortaya çıkarmıştır. AB'nin doğalgaza olan ihtiyacının büyük bir kısmının tedarikçisi olan Rusya, Birliği gerek siyasi, gerekse de ekonomik açıdan zor durumda bırakarak, olumsuz şekilde etkilemeyi başarmıştır (Tagliapietra ve Zachmann, 2015: 2).

AB, özellikle ticaret alanında, kendi yaptırımlarından ve karşı tarafın ekonomide yaşadığı düşüşten oldukça etkilenmiş ve ihracat yüzdelerinde yüksek oranda gerileme yaşamıştır. Kısıtlama ve yaptırımların AB'ni doğrudan etkilemesinde bazı sebepler bulunmaktadır. Bunlar; Batı'nın enerji ve savunma alanlarında uyguladığı sınırlandırmaların kendine doğru çevrilmesi, Rusya tarafının Birlik ve Norveç'ten gelecek olan gıda ürünlerinin ülkeye girişinin yasaklanmasından doğan etkiler, Rusya'nın ekonomisindeki durgunluktan kaynaklı ithalattaki ve milli döviz kurundaki düşüşün Batı'ya etkileri vb. şeklinde sıralanabilir (Christie, 2015).

3.3.2.Ulusal Baskı ve Yaptırımlar Karşısında Rusya

Kırım'ın ilhak edilmesi ile uluslararası siyasette kendine işgalci bir devlet statüsü kazandıran Rusya, attığı bu adımın olumsuz etkilerini zamanla kendi üzerinde hissetmeye başlamıştır. Bu etkiler farklı alanları kapsasa da, çoğunlukla ekonomik bir nitelik taşımıştır. Batı ülkeleri tarafından dışlanan bu devlete, krizin Batı kanadından bazı yaptırımlar uygulanarak, kısıtlamalar getirilmiştir. Bu kapsamda, ülkenin Avrupa teknolojisine erişimi yasaklanmış, ülkeye yatırım yapan yabancı kaynakların faaliyeti engellenmiş, Rusya ekonomisinin dayanaklarından biri olan petrolün fiyatında yaşanan düşüşle devlet iktisadiyatı bir hayli gerileme yaşamıştır. Ekonomik yaptırımların ardından ülke iktisadiyatında yıllık %3,4 oranında bir gerileme olmuş, milli para birimi olan ruble, diğer ulusal döviz kurlarına göre değer kaybetmiştir (Askeroğlu, 2015: 15).

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, yaptırımlar sadece Rusya'ya değil, ilhak edilen Kırım'a da yapılmış ve bu uygulamalardan da negatif anlamda nasibini alan yine Rusya olmuştur. İlhak ederek kendi topraklarına kattığı Kırım'a sahip çıkmak mecburiyetinde kalan Moskova, Kırım için yıllık 4,5 milyar dolarlık masrafa girmiş, aynı zamanda bu bölgeyle irtibatı koparmamak adına 4 milyar dolar hacminde harcama yaparak Kerç köprüsünü inşa ettirmek mecburiyetinde kalmıştır (Askeroğlu, 2015: 16). İlhak sonrası uygulanan bu kısıtlama ve yaptırımlara ek olarak, ilhak sürecinde de bazı sınırlandırılmalar, yani Rus yatırımcıların mal varlıklarının dondurulması, Avrupa Yatırım ve Kalkınma bankaları tarafından Rusya'ya ayrılmış olan sermayelerin dondurulması ve ülkeye bazı iktisadi kısıtlamaların getirilmesi şeklinde aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir (Dolya, 2016: 5).

Bütün bunlara ek olarak, Birlik tarafından, karşı tarafa silah satışı durdurulmuş ve bu yönde Rusya'ya ambargo uygulanmıştır. Alınan karara göre, Birliğe üye olan 28 ülkenin karşı tarafa silah ihracına resmi olarak ambargo koyulmuş, aynı zamanda bu ülkelerden Rusya'ya çeşitli teknoloji ürünlerinin satışı da durdurulmuştur. Moskova, ekonomik anlamda oldukça büyük oranlı zararlarla yüzleşse de ulusal piyasanın uyguladığı bu ambargo ve kısıtlamalara direnmiş ve geri adım atmamıştır (Al ve Ayvaci, 2017: 236). İlhak sürecinden 1 yıl öncesine kadar, yılın sonlarına doğru ülke ekonomisi %2 oranında büyümesine rağmen, ilhak senesinde büyüme yerini

gerilemeye bırakmış ve ülke ekonomisi %0,8 oranında küçülmüştür. Bu gerilemeye neden olan sebeplerden biri de bahsedilen yılın Temmuz ayındaki petrol fiyatlarının, yılın sonlarına doğru %50'ye kadar azalmasıdır. Sonuç itibarıyla, 2015 yılında ülke, ekonomik krizle yüzleşmiş, milli döviz kuru olan Ruble %50'den daha çok değer kaybına uğramıştır (Semercioğlu, 2016:198).

Rusya'nın karşı karşıya kaldığı kriz durumuyla ilgili, New York Times gazetesi kendi köşesinde şu sözlerle yer vermiştir: "Devlet Başkanı Putin için akıllı seçim Ukrayna topraklarını terk etmesidir, aksi taktirde yaptırımlar kaldırılmayacak ve dolayısıyla Rusya, bulunduğu kriz girdabından kurtulamayacaktır. Asıl soru ise, bu pervasız liderin rotayı değiştirmek için yeterince terbiye edilip edilmediğidir." (Lantier, 2014). Kırım'ın ilhakıyla ilgili Vladimir Putin'in düşünceleri ise şu şekilde olmuştur: "Stratejik önem ve konuma sahip olan Kırım yarımadası, tarih boyunca Rusya devletine ait olmuştur ve böyle de olmaya devam edecektir. Kırım egemenliğini sadece Rusya hükümeti idaresi altında sürdürebilir, herhangi bir dış politika ve etken bizi etkileyemeyecektir." (Kalin, 2018: 56).

Batı'nın bir parçası olan ABD, Kırım'ın ilhakının ardından Rusya'ya karşı baskıyı sadece siyasi politikasında uygulamış, fakat ekonomik yaptırımlarla ilgili olayı, çoğunlukla uzaktan izlemeyi tercih etmiştir. Süreç boyunca kendi siyasi yaptırım ve baskılarına devam eden ABD, ekonomik alanda AB'ye güvenerek onu hep desteklemiştir (Konak, 2019: 90). AB'nin ekonomik yaptırım politikasına maruz kalan Rusya, bu durum karşısında elbette, sessiz kalmamıştır. 2014 yılının Ağustos ayında Rusya, Birlik ve Norveç'ten herhangi bir gıda ürününün ülkeye getirilmesini ve satılmasını yasaklamış, yine aynı yılın Eylül ayında tekstil ürünlerinin de ithal edilmesine bazı kısıtlamalar getirmiştir (Semercioğlu, 2016:199).

Kırım'ın ilhakının Rusya için ekonomik etkileriyle beraber, siyasi açıdan da bazı tesirleri sezilmektedir. Şöyle ki, bu durumun ardından uluslararası siyasette dışlanan Rusya, artık dış politikasını tam olarak kesinleştirmiş ve 'Putin Doktrini' olarak adlandırdığı yaklaşımını başlatmıştır. Çok kutuplu dünya düzeninde kendi yerini sağlamlaştırmak isteyen Rusya tarafı, belirtilen doktrini birkaç maddeyle şöyle açıklamıştır (Mammadov, 2014: 73);

1. Rusya tarafı artık kendi dış siyasetinde Batı tarafını müttefik olarak görmemektedir, buna sebep ise 2007 yılında, taraflar arasında gerçekleşen Münih konuşmasına karşı gelinerek NATO'nun Rusya topraklarına doğru giderek genişlemesidir. 2. Devletimiz kendini Avro-Atlantik çerçevesi konumunda görmemektedir. 3. Rusya, artık kendi doktrini kapsamında hareket ederek, kendi inandığı gerçekler için savaşmalıdır, örneğin, Rus azınlıkların ve Rusça konuşan toplumun hak ve hukuklarının, aynı zamanda eski Sovyet ülkelerinin bağımsızlığını korumayı amaçlamaktadır. 4. Doktrine göre, Rusya için ulusal statüye sahip olan örgüt ve birlikler artık düşüşe geçmiştir (Mammadov, 2014: 74).

Kırım'ın ilhakı meselesi, diğer taraftan Türkiye-Rusya ilişkileri üzerinde de kendi etkisini göstermiştir. Şöyle ki, 2014 yılının Aralık ayında Türkiye'ye resmi ziyaret gerçekleştiren Vladimir Putin, AB devletlerinin Ukrayna Krizi nedeniyle Rusya'ya karşı uyguladığı kısıtlama ve zorluklar sebebiyle, planlanan 'Güney Akım' boru hattının naklinde Türkiye'nin geçiş güzergahı konumunda düşünüldüğünü açıklamıştır. Batı tarafında büyük yankı uyandıran bu açıklamanın ardından Türkiye, Batı tarafından krizin kazananı olarak değerlendirilmiştir. Belirtilen boru hattının, aynı zamanda Türkiye-Rusya ilişkilerine de mühim katkı sağladığını söyleyebiliriz (Roth, 2014).

3.3.3.Kırım'ın İlhakının Ardından Ukrayna'da Neler Değişti?

2014 yılında yaşanan krizle oldukça sarsılan Ukrayna, stratejik açıdan büyük ehemmiyet taşıyan Kırım topraklarının Rusya tarafından işgali ile büyük darbe almış, gerek siyasi, gerekse de ekonomik açıdan gerilemeler yaşamıştır. Yaşanan bu olay sonucu, toprak bütünlüğü bozulan Ukrayna'nın egemenliği tehlide maruz kalmış ve ülke dahilindeki ihtilafların uzun süre devam etmesine sebep olmuştur. Sonuç itibariyle, Ukrayna devleti maddi ve manevi ayrımı olmaksızın, hem siyasi, hem de iktisadi alanlarda buhranlar yaşayarak, taraflar arasında olumsuz yönde en çok etkilenen aktör olmuştur. Diğer kısımlarda da belirttiğimiz gibi Kırım yarımadası, Rusya'dan Avrupa'ya ihraç edilen enerjinin sevkıyatı konusunda 'köprü' konumunda olmaktadır. Devlet coğrafi anlamda Ukrayna'nın, bilhassa da Kırım'ın oynadığı bu önemli rol sayesinde, Batı'nın ilgisini çekmeyi başarmış ve Batılı ülkelerle siyasi, ekonomik ve medeni ilişkiler içerisine girmek gibi mühim bir ilerleme kaydetmiştir.

Doğu ile Batı'nın, en önemlisi de iki büyük rakibin tam ortasında yer almak tehlikeli olduğu kadar da karlı bir durumdur. Ukrayna'nın yıllar boyunca, Batı'nın ilgi odağında olması, AB'nin komşuluk politikasında yer alarak, Birlik ülkeleri ile işbirliği ve ortaklık çerçevesinde yol kat etmesine sebebiyet vermiş, ülkenin değer ve vizyonunu arttırmıştır. Kırım'ın kaybı ise otomatikman bu değer azalmasına neden olmuştur. Rusya'nın enerji kaynaklarının Avrupa'ya naklinde artık Ukrayna topraklarının değil, Rusya sınırlarına dahil olan Kırım yarımadasının kullanılması, enerji kaynaklarının Avrupa'ya dağıtımının etkin şekilde gerçekleştirilmesi, Rusların Akdeniz'e inmesi gibi durumlar Ukrayna devletinin geleceği için büyük kayıplar anlamına gelmiştir (Filiz, 2013:30).

Kırım'ın ilhakından sonra Moskova, AB ülkelerine yönelik daha farklı bir enerji siyaseti yürüterek, Ukrayna sınırlarından nakledilen doğalgaz hattını kapatmıştır. Rusya tarafından gelen bu hamle ile Ukrayna devleti, ikinci darbesini almıştır. Doğalgaz vanasının kapatılması adımı, bir taraftan Ukrayna için enerji krizi çanlarını çalarken, diğer yandan da Birliğe gözdağı vermiştir. Ülkede yaşanan ekonomik sorun, siyasi problemlere, dolayısıyla da iktidar değişikliklerine neden olmuştur. Ukrayna için bir sonraki darbe ise, hakimiyete gelen yeni iktidarın Rus yanlısı olmasıydı (Ercan, 2015: 104). Siyasi ve ekonomik açıdan yeterince yıpranan Ukrayna için, toplumsal memnuniyetsizlik faktörü de etkili olmaya başlamış, Birlik ve NATO ile işbirliği sonucu, halka verilen vaatlerin karşılanmaması Ukraynalılar içerisinde ümitsizlik gibi depresif hisleri tetiklerken, aynı zamanda Batı'ya karşı da güven sorunu yaratmıştır (Özçelik, 2018: 75).

Asırlar boyunca devletlerin karşılaştığı sorunları baz alırsak, siyasi ve ekonomik sorunların birbirini doğurduğunu kolaylıkla söyleyebiliriz. Ukrayna krizi sürecinde ve Kırım'ın ilhakının ardından ülke, belirtilen tecrübeyi yaşamıştır. Siyasi kriz olarak başlayıp ekonomik krizle devam eden bu buhran döneminde Ukrayna'nın şahit olduğu ülke içindeki ayaklanma ve karışıklıklar sonrası katı bir Rus taraftarı olan Yanukoviç hükümeti devrilmiş ve yeni bir seçime kadar idareyi ele alan grubun Batı yanlısı olması gerekçesi ileri sürülmüştür. Bu durumdan hiç hoşnut olmayan Rusya, yeni bir adım atarak, Ukrayna'ya ihraç edilen doğalgaz fiyatlarını arttırmış, netice itibarıyla iktisadi kriz giderek daha da içinden çıkılması zor bir hal almıştır (Aras, 2017: 37). Bütün bunlara ek olarak, Moskova Ukrayna'nın Rusya'ya olan borçlarını

hemen ödemesini talep etmiş, fakat mevcut durumda Ukrayna tarafı böyle bir ödemeyi gerçekleştirememiştir. Rusya buna yanıt olaraksa, bu ülkeye yaptığı doğalgaz sevkiyatında kesinti yapmış ve bu adımıyla aynı zamanda, Birliği de iktisadi bakımdan sıkıntıya sokmuştur (Al ve Ayvacı, 2017: 234).

Her alanda zarar gören Ukrayna'ya dünyanın dört bir yanından destek gelmiş, tam tamına 46 ülke, Rusya'ya karşı tutumlarını sergileyerek, egemenliği tehdit karşısında kalan bu ülkenin yanında olduklarını bildirmişlerdir. Başkent Kiev'de 23 Ağustos 2021 tarihinde gerçekleştirilen Kırım Platformu Zirvesi'nde AB ülkeleri, 30 NATO üyesi ve ABD de dahil olmak üzere toplanan devletler, Moskova'ya Kırım yarımadasını Ukrayna'ya geri vermesi için çağrıda bulunmuş ve sonuna kadar tatbikat, finans ve eğitim destekleri ile maddi, manevi Ukrayna'nın yanında olduklarının altını çizmişlerdir (Aktan, 2021). Kırım Platformu Zirvesi'nde Ukrayna Cumhurbaşkanı Vladimir Zelenski, yedi yıldan fazla bir süre önce Rusya tarafından Ukrayna'dan koparılan Kırım topraklarının geri alınmasını taahhüt ederek, Ukrayna'nın Kırım yarımadası ile beraber Avrupa'nın bir parçası olması için elinden geleni yapacağını dile getirmiş, bu yolda bütün siyasi, hukuki ve diplomasi yollarına başvuracağını vurgulamıştır (Aktan, 2021). Bu organizasyon Rusya'nın işgalci adımıyla sonra üzerindeki uluslararası baskıyı daha da arttırmayı hedefleyerek, diğer taraftan da Ukrayna'ya güç ve manevi destek vermiştir.

2022 yılının Şubat ayında taraflar arasındaki ilişkilerde gerilme yeniden ivme kazanmıştır. Rusya ve Ukrayna arasında tekrar alevlenen bu krizin nedeni, Rusya'nın Kasım ayından itibaren, Ukrayna devleti ile sınırlarındaki askeri güçlerini arttırması olmuştur. Batılı ülkelerin konuyla ilgili açıklaması ise, Rusya'nın bu adımı uzun süre önce atmaya başlamış olduğu yönünde olmuştur. Bu açıklamaya yanıt olarak, Vladimir Putin, silahlı kuvvetlerin ve askeri birimlerin kısa zaman içerisinde geri döneceğini açıklasa da, Kiev ve müttefikleri askerlerin sayısında düşüş olmadığını söyleyerek, Rusya'nın sözlerinin yalan olduğunu belirtmiştir (BBC News, 2022).

Kısa bir süre sonra Putin, basın aracılığıyla Luhansk ve Donetsk topraklarının Rus yanlısı protestocuların kontrolü altında bulunduğu bölgelerinin 'bağımsız ülke' gibi tanınma isteklerini kabul ettiklerini açıklamıştır. Bu adımın ardından Zelenski, 22 Şubat 2022 tarihinde Salı günü gece geç saatlerde halka seslenerek barış istediğini, Ukrayna'nın müttefiklerinin ve ortaklarının desteğini beklediğini duyurmuş ve

“Korkmuyoruz. Hiç kimseye herhangi bir şey vermeyeceğiz” sözleri ile Rusya’ya karşı tutumunu sergilemiştir (BBC News, 2022). Rusya’nın işgalci bir nitelik taşıyan bu hamlesi, tekrar başta AB olmak üzere, uluslararası toplum tarafından kınanmıştır. Twitter’daki paylaşımı ile bütün Avrupa’nın sözcüsü olan Komisyon Başkanı Ursula von der Leyen, “Rusya’nın uluslararası yasaları ve Ukrayna’nın toprak bütünlüğünü ihlal ettiğini” söyleyerek, egemenliğe tehdit olan bu adımı kötüleyenler içerisinde yer almıştır (BBC News, 2022).

Rusya’nın inadı ve Ukrayna’nın direnişi ile dünya, tekrar bir savaşa şahit olmaktadır. Bugün savaş, maalesef ki, hız kesmeden devam etmekte ve her gün yüzlerle günahsız insanın canını almaktadır. Birlik ülkeleri başta olmak üzere, dünya devletlerinin attığı diplomatik adımlar, Moskova ile görüşmeler henüz hiçbir sonuç vermemiştir. Çoğu ülke Ukrayna’ya olan maddi ve manevi desteğini esirgemeyerek, yardım etmeye çalışmaktadır. Rusya ise halen uygulanan yaptırımlara karşı direnerek, geri adım atmamaktadır. Uluslararası toplum, Rusya’yı saldırgan tavrından vazgeçirmek ve savaşın sona ermesi için çeşitli adımlar atmaya devam etmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ KRİZ YÖNETİMİNİN 2014 UKRAYNA KRİZİ

BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1.AVRUPA BİRLİĞİ ÜYESİ BAŞLICA DEVLETLERİN VE AGİT'İN KIRIM'IN İLHAKINA YÖNELİK YAKLAŞIMLARI

4.1.1.Almanya'nın 2014 Ukrayna Krizine Yönelik Dış Politikası

Almanya, AB içerisinde baskın ve lider konuma sahip olan sayılı kurucu devletlerdendir. Ülkenin sahip olduğu bu mevki, kıta ile ilgili mesele ve krizlerde de etkili bir role sahip olmasına neden olmuştur. Almanya'nın Ukrayna Krizi ve Kırım'ın ilhakına dair sergilediği tutum ve izlediği politikayı değerlendirmeden önce, Almanya-Rusya ilişkilerine değinilmesi gerekir. Taraflar arasındaki ilişkilerin tarihi kökeni asırlar öncesine dayanmakta ve her iki ülke için de mühim önem arz etmektedir. XVIII. yüzyılda dönemin en büyük ve kudretli devletlerinden olan Rus ve Prusya imparatorlukları arasında kurulan karşılıklı ilişkiler iki taraf arasındaki bağların gelişmesine zemin yaratmış, sadece siyasi alanda değil, medeni ve ekonomik açıdan da işbirlikleri yapılmış ve günümüze kadar devam etmiştir. Günümüzde bu ilişkilerde ekonomik alanın daha ağır bastığını söyleyebiliriz. Almanya'nın enerji ihtiyacı, ülkenin Rusya ile devamlı ilişkiler içerisinde olmasına sebebiyet vermiş, hatta Almanya'yı Rusya'nın en büyük ticari ortağı haline getirmiştir (Alkan, 2015: 95).

2013 yılından itibaren Almanya, Ukrayna'yı geride bırakarak Rus doğalgazı ithalatını arttırarak, Rusya ile ortaklık yapan en büyük alıcı konumuna gelmiştir. Şöyle ki, Rusya'nın Birlik ülkelerine ihraç ettiği 130 milyar metreküp doğalgazdan yaklaşık 90 milyar metreküpü sadece Almanya tarafından satın alınmaktadır (Alkan, 2015: 96). 2014 tarihinde yaşanan Ukrayna krizinde, taraflar arasında barışın sağlanması, krizin daha da büyümemesi yönünde atılan siyasi adımlarda Almanya, en etkin ve lider konumlu AB devleti olmuş, hatta 'Weimar Üçlüsü' olarak bilinen ve kendisi ile beraber içerisinde Polonya ve Fransa'nın da bulunduğu bu grubu, aynı zamanda içerisinde Ukrayna ve Rusya'nın bulunduğu, yine Fransa'nın da dahil olduğu Normandiya grubunu bizzat kendisi yönetmiştir (Büyükbay, 2017: 28).

Bahsedilen kriz döneminde, AB'nin dış politikasının Almanya tarafından hazırlanarak, yürürlüğe konulduğunu açıkça söyleyebilir, hatta 2014 Ukrayna krizinin defedilmesi ile ilgili ulusal politikanın AB dış siyasetinden çok, Alman kriz yönetimi olduğunu kabul edebiliriz (Bagger, 2015: 27). Şöyle ki Almanya, Birliğin kriz yönetimini ele alarak, kendi planını kurmuş, bu yolda işbirliği yapabileceği ortak kurum ve benimseyebileceği araçları kendisi seçerek, Birliğin Ortak Dış ve Güvenlik Siyaseti çerçevesinde Rusya'ya uygulanacak yaptırım politikasını da kendisi şekillendirmiştir. Bu bağlamda, NATO ve ABD'nin de imkanlarından yararlanarak, onların Ukrayna'ya askeri yardım ve destek veren konumlarından faydalanmıştır. Fakat bunun da altını çizmemiz gerekir ki, Almanya'nın belirtilen kriz yönetim politikası ekonomiye dayalı çıkar kazanma temelli değil, ulusal hukukun gereklerinin yerine getirilmesi, Avrupa'nın güvenliğinin ve istikrarının korunması üzerine kurulmuştur. Almanya Hükümeti, aslında kurduğu bu politikayla, Avrupa güvenlik ilkelerini korumak adına, bir nevi kendi ekonomisini ve Rusya ile olan ve derin köklere dayanan ilişkilerini de riske atmıştır (Büyükbay, 2017: 28).

Almanya, 2014 yılında gerçekleşen Ukrayna krizi boyunca işgalci tarafın bu eylemlerini durdurmaya çalışmış, diplomatik yollarla krizin Kırım'ın ilhakıyla sınırlandırılması için elinden geleni yapmış, İngiltere ve Fransa'nın da desteği ile Rusya tarafı ile ikili görüşmeler içerisinde olmuştur. 2014 yılının Şubat ayında; Almanya, Polonya ve Fransa Dışişleri Bakanları, giderek daha da şiddetli bir hal alan bu krizi önlemek için Kiev'e gitmiş ve burada geçici bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre, Yanukoviç diğer bir başkanlık seçimlerine kadar, yaklaşık on ay süresince yönetimde kalabilecekti (Dragneva ve Wolczuk, 2015: 98).

En başından beri çözüm yolunu diplomaside gören Almanya şansölyesi Angela Merkel, Rusya'nın Kırım topraklarını ilhak etmesinin ardından işgale sert tepki göstermiş, Birlik ve Almanya Hükümeti'nin karşı tarafa artık Soğuk Savaş'ın sona erdiğini hatırlatması gerektiğinin altını çizmiştir (Avar, 2020: 54). Netice itibarıyla, Almanya'nın önderliği altında Birlik, seyahat ile ilgili bazı kısıtlamalar, diplomatik tedbirler, varlıkların dondurulması, aynı zamanda Sivastopol ve Kırım ile ilişkilerde ekonomik yaptırımlar uygulamaya başlamıştır. Getirilen bu kısıtlama ve uygulanan bütün bu yaptırımların, Ukrayna krizi konusunda Almanya dış siyasetinin AB seviyesine taşındığının açık bir örneği olduğunu söyleyebiliriz.

Birliği temsil eden Almanya, krizi önlemek için diğer kısımlarda da bahsettiğimiz birçok yöntemle başvurmuş, hatta 2015 yılında gerçekleşen II. Minsk anlaşmasına da rehberlik etmiştir. Ukrayna ile Rusya arasında 12 Şubat tarihinde imzalanan bu anlaşma, Merkel tarafından, taraflar için umut verici bir adım olarak değerlendirilmiştir. Yine aynı ayda gerçekleşen yıllık konferansta Almanya Hükümeti, Rusya'nın işgalci adımını şiddetle kınadığını dile getirerek, krizin çözümü için sadece zaman ve sabrın gerektiğinin de altını çizmiştir (Forsberg, 2016: 31).

Almanya'nın 2014 yılı Ukrayna krizine yönelik dış politikasını kısaca özetleyecek olursak, bu ülkenin AB'nin bu yöndeki kriz yönetimine liderlik ettiğini ve uyguladığı politikada askeri müdahalelerden kaçınarak, çoğunlukla sivil ve yumuşak güç araçlarına odaklandığını, aynı zamanda ekonomik ve diplomatik yaptırımlar uygulayarak seçtiği politikayı Birlik düzeyinde sürdürmeye çalıştığını söyleyebiliriz. Yürütölen bu politika, taraflar arasındaki ilişkileri kısmen de olsa kısa bir süre için duraklatmış, fakat Şubat 2022'de tekrar alevlenen krizi önleyememiştir.

4.1.2.Fransa'nın Ukrayna Krizine Yönelik Dış Politikası

Fransa'nın Ukrayna krizi ve Kırım'ın ilhakı ile sonuçlanan işgalci adımlarına karşı dış politikasını değerlendirmeden önce aynı Almanya gibi, bu devlet ile Rusya arasındaki ilişkilere değinilmesi gereklidir. Soğuk Savaş sonrasında Fransa'nın Rusya ile ilgili genel düşüncelerini değerlendirecek olursak Fransa Hükümeti, önemli enerji kaynaklarına ve güçlü nükleer silahlara sahip olan, aynı zamanda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) daimi üyesi konumunda olan Rusya ile AB'nin ilişkilerinin kesilmemesi, siyasal ve ekonomik alanlarda işbirliklerinin kurulması ve Avrupa coğrafyasında bütünleşmeyi desteklemiştir. Aslına baktığımızda Fransa'nın Rusya ile sağlam ilişkilerin kurulması fikrini desteklemesi, Birlik güvenliğinden daha çok bireysel güvenlik ve güçlü müttefik kazanma çabası olarak kabul edilebilir. Yani bu devletin çoğunlukla, Rusya ile siyasi ilişkilere önem verdiğini, diğer AB ülkelerinden farklı olarak, kendi kaynaklarından mütevellit enerji ve nükleer alanlarda herhangi bir bağımlılık durumunun olmadığının altı çizilebilir. (Leonard ve Popescu, 2007: 33).

Fransa ve Almanya'nın genel olarak, Birlik ülkeleri içerisinde Rusya ile ilişkilere en çok önem veren iki aktör olduğu bilinmektedir. Bu iki ülkenin 2014 Ukrayna krizinden önce Rusya siyasetleri aynı olsa da, krizin ardından siyasetleri kısmen de olsa değişmiştir. Şöyle ki, her iki taraf da bu müdahalenin Soğuk Savaşın ardından gerçekleşen ve Avrupa güvenliğine tehdit olan ilk adım gibi değerlendirse de, Almanya tarafı Rusya'ya karşı ağır ekonomik yaptırımlardan kaçınmak istemiş, Fransa ise bu yaptırımların uygulanması taraftarı olmuştur (Uğur ve Aksoy, 2018: 351). Fakat Rusya ile siyasi ilişkilerin hasar görmemesi adına krizin ilk dönemlerinde olaya diğer ülkelere kıyasta, daha az müdahale yapmaya özen göstermiştir. Bu durumun nedenini daha derin değerlendirdiğimizde ise, ortaya iki ana neden çıkmaktadır. İlki, Fransa'nın dış politika hedefleri içerisinde Ukrayna'nın önem ve ehemmiyetinin düşük olmasıdır. Yani Fransa için Doğu Avrupa coğrafyası, bu bölgede yer alan ülkeler siyasi, iktisadi ve kültürel açıdan mühim önem arz etmemektedir. Buna ek olarak, Fransa Hükümeti Rusya'nın belirtilen müdahalesinde bu devletten çok, Yanukoviç'i suçlamış ve bu nedenle Rusya'ya yapılan siyasi önemleri en azından krizin ilk başlarında gereksiz bulmuştur (Larsen, 2014: 10).

İkinci neden olarak ise, Avrupa kıtasında olumsuz izler bırakan ve Fransa'yı da derinden etkileyen ekonomik kriz ve aynı dönemde Paris'te yaşanan terör saldırıları gösterilebilir. Bu derin izler, Fransa'nın konumunu sarsmış ve bu devlet, bir müddet kendi ulusal politikasına zarar verebilecek herhangi bir meseleyi gündemine almamaya çalışmıştır (Nougayrede, 2015: 12). Fakat bu durum uzun sürmemiş, Kırım Yarımadası'nın ilhakı ve M17 sefer sayılı uçağın Rusya tarafından düşürülmesi Fransa'yı daha fazla bu meselelerden uzak tutamamıştır. Kriz süresince AB'nin duruma müdahale etmeye çalışan en önemli aktör olduğunu, Fransa'nın ise Birlik düzeyindeki hegemonya iddiaları göz önünde bulundurulursa, Fransa Hükümetinin Rusya ile ilgili dış politikasının değişmesi normal olarak karşılanabilir. Fakat Fransa'nın sarsılan itibarı, AB düzeyinde de kendini göstermiş ve Ukrayna krizi ile ilgili Alman dış politikasını izlemekle yetinmesine sebebiyet vermiştir.

Dönemin Fransa Devlet Başkanı François Hollande, konuyla ilgili Fransa'nın etkinliğini gözler önüne sermek ve meslektaşlarının Rusya'ya yönelik ulusal politikalarını öğrenmek amaçlı, Birlik ülkelerinin Devlet Başkanları ile görüşmeler yapmış ve yoğun diyalog içerisine girmiştir. Devletin Dışişleri Bakanı Laurent Fabius

da kendi görevini yerine getirerek, üye devletlerin Dışışleri Bakanları ile görüşmeler yapmış, Fransa'nın dış politikasını ve hedeflerini Birlik seviyesine aktarmaya çalışmıştır (Uğur ve Aksoy, 2018: 357). Tabi ki, belirtilen kriz boyunca etkinlik anlamında Fransa, Alman politikasının arkasında kalmış ve Birliğin ulusal siyasetinde belirleyici bir rol oynayamamıştır. Fakat Fransız elitlerinin çabaları sayesinde Fransa tarafı, en az maliyet ve en fazla fayda ile kriz dönemini sonlandırmayı başarmıştır.

Fransa Hükümeti, Şubat 2022'de başlayıp şu an hala devam etmekte olan Rusya-Ukrayna savaşını da diğer Avrupa ülkeleri gibi yakından takip etmektedir. Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, 7 Şubat 2022 tarihinde Moskova'ya gitmiş ve Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile görüşmüştür. Kremlin Sarayı'nda gerçekleşen görüşmede, iki lider konuyla ilgili müzakere süreci gerçekleştirmiştir. Macron basın açıklamasında, Ukrayna egemenliğinin tartışmaya kapalı olduğunu dile getirerek, tarafları yatıştırmak ve Birlik ülkelerini korumak için 'yeni bir denge' kurmanın zorunlu olduğunu duyurmuştur. Mevcut durumla ilgili ise, umutlu olduğunu fakat mucizelere inanmadığını vurgulayan Macron, tek temennisinin barışın kısa zaman içerisinde sağlanması olduğunu da dile getirmiştir. (BBC News, 2022).

4.1.3. Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı'nın Rusya'ya Karşı Attığı Adımlar

AB ve Birliğin kurucu, etkin devletlerinden olan Almanya ile Fransa'nın Ukrayna krizine yönelik tutum ve dış politikasını değerlendirdikten sonra durumun tek taraflı analiz edilmemesi adına alakalı bir örgütün konuyla ilgili ulusal siyasetine değinilmesi gerekmektedir. Bu örgüt, sadece Batılı ülkelerin değil, aynı zamanda Rusya Federasyonu'nun da üye olduğu Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (AGİT)'dir.

Ukrayna krizi ile güvenliği tehdit altında olan Avrupa coğrafyasında bütün dikkat ve gözler AGİT'e çevrilmiş, mevcut durumun en az hasarla düzeltilmesi için bu örgüte karşı beklenti bir anda had safhaya ulaşmıştır. Üzerinde oldukça ağır bir yük olan AGİT, konuyla ilgili kolları hemen sıvamaya başlamış ve krizi ele almak adına bazı gözlem misyonları oluşturmuştur. Belirtilen misyonlardan birincisi, üye devletlerin ortak karar ve onayı ile bölgeye yerleştirilen sivil gözlem grubu olmuştur

(Öztopal, 2018: 122). Bu misyonun amacı, özel gözlemciler sayesinde krizi yerinde takip ederek, dezenformasyona maruz kalmadan ilerlemek ve bölgede taraflar arası diyalogu temin etmek olmuştur. Diğer misyon ise, Rusya-Ukrayna sınırında özel bir gözlemci grubunun oluşturulması ve bununla da, haftalık rapor halinde taraflar arasındaki potansiyel sorunları üye devletlere sunmayı kapsamıştır (Öztopal, 2018: 123).

Ukrayna krizi ile ilgili oluşturulan diğer bir gözlem misyonu ise, seçim gözetimi ve denetleme ile ilgili olmuş, Mayıs 2014 tarihinde yapılmış olan Ukrayna Devlet Başkanı seçimlerinde kurallara uygunluk ve şeffaflık teftiş edilmiştir. AGİT tarafından krize yönelik oluşturulan diğer bir misyon ise, Ukrayna topraklarında, özellikle Kırım Yarımadası'nda halkın durumunu değerlendirmek, insan hakları ihlalinin olup olmadığı ile ilgili kontrol amaçlı kurulmuştur. Beşinci ve son misyon ise, 'Diyalog Projesi' adını taşımış ve yine aynı bölgede yerleşmiş farklı din, dil ve kültüre sahip insanların sulh içerisinde yaşamasını amaçlayan ve olası sorunları giderme maksadı taşıyan bir misyon olmuştur (Düzdaban, 2014: 428).

AGİT mevcut krizi önlemek, münakaşalara son vermek adına sadece belirtilen misyonlarla yetinmemiş, Minsk görüşmelerine de öncülük etmiştir. Şöyle ki, AGİT arabuluculuğu sayesinde Haziran 2014 tarihinde Ukrayna Hükümeti, Donetsk Halk Cumhuriyeti (DHC) ve Luhansk Halk Cumhuriyeti'nin (LHC) katıldığı Minsk I toplantısında barışın sağlanması adına gerekli detaylar konuşulmuş ve aynı yılın Eylül ayında ise, ateşkes için 12 maddelik Minsk Protokolü imzalanmıştır. Fakat daha Eylül ayı dolmadan taraflar arasındaki kriz tekrar alevlenmiş, çatışmalar tekrar kontrol edilemez bir hal almaya başlamıştır (Öztopal, 2018: 124). Buna yanıt olarak ise, içerisinde Ukrayna, Rusya, Almanya ve Fransa'nın bulunduğu grup Normandiya Dörtlüsü adı altında AGİT'in de desteği ile Minsk II görüşmelerine başlamıştır. Bu görüşmeler nihayet sonuç vermiş, taraflar arasında Şubat 2015 yılı tarihinde Minsk II anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre, her iki Halk Cumhuriyetinde Ukrayna'nın Anayasa kurallarına uygun ve AGİT'in denetim grubunun kontrolü altında seçimler gerçekleştirilecek, Ukrayna sınırları dahilinde bulunan ağır silah ve araçlar ülke sınırlarından geri çekilecekti. Rusya tarafı bu anlaşma ile her ne kadar kaybeden taraf şeklinde gözüke de, aslında Moskova bununla Halk

Cumhuriyetleri'nde çatışma yaratan ayrılıkçı gruplara zaman kazandırmayı hedeflemiştir (Koçak, 2015: 22).

AGİT'in belirtilen bütün bu misyon ve Minsk görüşmelerine yönelik çabaları göz önünde bulundurulursa, bu örgütün Kırım Yarımadası'nın Rusya tarafından ilhakından daha çok Ukrayna'nın doğu sınırlarında bulunan çatışmalarla ilgilendiğini ve Ukrayna krizinin bu yanını yatıştırmaya çalıştığını görülebilir. Şöyle ki, AB'nin uyguladığı yaptırımlar ve Birliğin Rusya'yı izole etme siyaseti, bu örgütün gündeminde yer almamış ve AGİT, konuyla ilgili herhangi bir destekte bulunmamıştır. Örgüt sadece bölgede barışın yeniden kazanılması, krizin son bulması ve insan haklarının korunması yönünde adım atmıştır. Rusya Federasyonu'nun bu örgüte üye olması, AGİT'in Ukrayna krizi ile ilgili attığı bu adımlara en büyük dayanak olarak gösterilebilir.

2022'de başlayıp devam etmekte olan Rusya-Ukrayna savaşında da AGİT sessiz kalmamış, insan haklarının ihlali ile ilgili rapor yayınlamıştır. Nisan 2022'de yayınlanan bu raporda, insan haklarının ihlal edilmesi ile ilgili detayların ayrıntılı değerlendirilmesi ve savaşa ilişkin suçlamaların yapılmasının henüz mümkün olmadığını altı çizilmiştir. Rapora göre, Rusya tarafı 50'den fazla sağlık müessesine saldırı düzenlemiş, bu ise insan haklarına tehdit şeklinde değerlendirilmiştir (TRT Haber, 2022). Bu ve bunun gibi diğer önemli tesislerin yıkılması Ukrayna sınırlarında başta çocuk ve kadınlar, yaşlı ve engelliler olmak kaydıyla sivil yaşam oranını sıfıra indirmiştir. AGİT'in Rusya-Ukrayna savaşı raporunda yapılan araştırmalar sonucu Ukrayna'nın da insan haklarını ihlal ettiği ortaya konmuş ve her iki tarafın da konuyla ilgili kendi üzerlerine düşen görevleri yerine getirmeleri gerektiği vurgulanmıştır. Bütün bunlara ek olarak, Rusya tarafının yaptığı ihlallerin karşı tarafla kıyasta daha büyük boyutta olduğunun altını çizen AGİT raporunun ilgili maddesi, Moskova tarafından kesinlikle reddedilmiştir (TRT Haber, 2022).

4.2.AVRUPA BİRLİĞİ’NİN KIRIM’IN İLHAKINA KARŞI YÜRÜTTÜĞÜ DIŞ POLİTİKASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

4.2.1.Avrupa Birliği’nin 2014 Ukrayna Krizi Yönetimindeki Eksik Yanları

2014 yılında gerçekleşen Ukrayna krizi ve ardından Rusya’nın Ukrayna’nın sınır güvenliğini ve toprak bütünlüğünü tehdit ederek Kırım Yarımadası’nı kendi ülkesine ilhak etmesi ile işgalci taraf, aslında kendi niyetinin sadece Kırım olmadığını açıkça beyan etmiştir. Ukrayna sınırlarında oluşan kriz ve önü alınamaz ayrılıkçı gruplar aslında Rus yayılmacılığını, yani kurulması planlanan ve AB’ye rakip olabilecek Avrasya Birliği’nin habercisi olarak nitelendirilmiştir (Al ve Ayvacı, 2017: 229). Yani meselenin Rusya’nın Ukrayna’nın jeopolitik konumu üzerinden daha hızlı büyüme ve yayılma olduğu söylenebilir. Nitekim, Rusya’nın 2022 yılı Ukrayna müdahaleleri ve devam etmekte olan Rusya-Ukrayna savaşı bunu ispat etmektedir.

Rusya’nın bu niyeti ise, haliyle en çok Batıyı tedirgin etmekte, aynı zamanda AB’nin bir örgüt gibi varlığını devam ettirip ettiremeyeceği konusunda şüpheye neden olmuştur. Bütün bunların yanı sıra Ukrayna, enerji kaynaklarında ciddi sorun yaşayan Birlik için transit ülke statüsü taşımakta ve dolayısıyla, ek önem arz etmektedir. Özellikle, Doğu Avrupa ülkelerinin enerji ihtiyacı Ukrayna sınırlarından geçen enerji kanalları vasıtasıyla karşılanmaktadır (Buchkovska, 2017). Bütün bu değerlendirmelerin sonucu olarak, Ukrayna’nın Batı için çok değerli bir konuma sahip olduğunun ve onun kaybının Birliğin sonunu dahi getirebileceğinin altı çizilebilir. Avrupa sınırlarına tehdit, enerji sevkiyatında önemli rol oynayan transit ülke kaybı, kaybedilen itibar ve en önemlisi giderek yayılmaya ve büyümeye çalışan Rusya, AB’yi Ukrayna krizinde yürüteceği siyasete karşı hassas olmaya mecbur etmektedir.

AB’nin 2014 yılında gerçekleşen Ukrayna krizi ve Kırım Yarımadası’nın Rusya tarafından ilhaka yönelik yürüttüğü politikasını değerlendirecek olursak, öncelikle üye devletler arasında fikir ayrılıklarından yola çıkarak tek yumruk bir siyaset uygulanmadığının, yani AB’nin tabiri caizse, iki taraf arasında ortada kaldığı söylenebilir. Şöyle ki, Birliğe henüz yeni katılan, tekrar Rus hakimiyeti altına girmek istemeyen Doğu Avrupa ülkeleri, yer aldıkları coğrafya nedeniyle üst düzey bir

tedirginlik yaşamakta ve Birliğin, bu işgalci müdahaleye karşı sert tavır sergilemesinden yana taraf olmaktadır. Bununla birlikte, Birliğin en önemli ve kurucu devletlerinden biri olan Almanya ise, en büyük ticari ortağını kaybetme riskini kabul etmemekte ve askeri müdahale, aynı zamanda ekonomik yaptırımlara karşı gelmektedir. Adım adım ilerleyen bu süreçte, Kırım'ın ilhakı ve M17 sefer sayılı uçağın düşürülmesi Alman siyasetinde değişikliğe sebep olmuş ve Almanya'yı AB ilkeleri çerçevesinde Rusya'ya karşı yaptırımların uygulanması ve kısıtlamaların getirilmesi adımı mecbur etmiştir.

Birlik diğer taraftan, karşı tarafla diplomatik diyaloglara da girmiş ve onun aracılığıyla Minsk I ve Minsk II anlaşmaları imzalanmıştır. Neticeye baktığımızda, bu anlaşmaların ve AB atılımlarının Rusya'nın siyasetine engel olamadığını, Kırım Yarımadası'nın ilhak edilerek Rusya Federasyonu'na birleştirildiğini, Ukrayna'nın doğusunda Rus yanlısı ayrılıkçı grupların kendi faaliyetlerini uzun süredir devam ettirmekte olduğu görülmektedir. Şubat 2022'de başlayan Rusya-Ukrayna savaşı ve Rusya'nın Ukrayna sınırında yer alan Luhansk ve Donetsk Halk Cumhuriyetleri'ne müdahalesi de bunun apaçık ispatıdır. Eğer Birlik, 2014 yılı Ukrayna krizi süresince komşuluk politikası içerisinde olduğu bu ülke ile ilgili gerekli tedbirleri zamanında alarak, bütün üye devletlerle beraber tek yumruk şeklinde harekete geçebilseydi, belki de durum farklı olabilirdi.

Diğer kısımlarda da belirtildiği gibi, bazı ülkeler Rusya'yı karşılarına almak istememiştir. Söz konusu ülkelerin, Birliğin değil, kendi siyasi ve ekonomik çıkarlarını ilk sıraya koymaları, AB içerisinde güç ve oy birliği dengesizliğinin oluşmasına neden olmuş ve üyeleri bireyselliğe sürüklemiş, bu da netice itibarıyla Birliği birlik olmaktan çıkarmış ve güçten düşürmüştür. Belirtilen durum ise, karşısında bir Birliği değil, sadece kendi çıkarlarına hizmet eden ayrı ayrı Avrupa devletlerini gören Rusya için işleri daha da kolay bir hale getirmiş, hatta belki de 2022 yılı Ukrayna krizine de zemin yaratmıştır. Şöyle ki Moskova, Soğuk Savaş'ın ardından dünya güvenliğini tehdit altına aldığı ilk hamlesinde, yani 2014 yılı Ukrayna krizi zamanında sert bir tepki ve sağlam bir kriz yönetim politikası ile karşılaşılsaydı, belki 2022 Rusya-Ukrayna savaşı da çıkmayabilirdi.

2022 yılında AB gündeminde yer alan en mühim mesele, Rusya ve Ukrayna arasında devam eden savaşa karşı hangi adımların atılabileceği ve Birliğin nasıl bir

politika izleyeceğidir. Ukrayna'dan maddi, manevi desteğini esirgemeyen ve kapılarını Ukraynalı mültecilere açan AB, bir taraftan Rusya ile diplomatik diyalog içerisinde olurken, diğer taraftan da ekonomik yaptırımlarla onu kapana kısıtırmaya çalışmaktadır. Fakat bu durum, Birliği de Rusya kadar etkilemektedir. AB ve Rusya arasında bulunan karşılıklı bağımlılık, sorunun çözümünü de bayağı zorlayacak gibi görünmektedir. Bugün bütün dünya savaşın sona ereceği ve herkesin rahat bir nefes alabileceği o günü umut ederek beklemektedir.

4.2.2.Krizi Önlemeye Yönelik Atılabilecek Adımlar

2014 Ukrayna Krizi süreci, maalesef AB tarafından iyi yönetilmemiş, Ukrayna sınırlarında gerçekleşen protesto ve ayrılıkçı eylemler devam etmiş ve önemli bir stratejik konuma sahip Kırım Yarımadası Rusya Federasyonu'nun hakimiyetine geçmiştir. Önceki kısımda Birliğin kriz yönetimi politikasındaki zayıf yanları değerlendirilmeye çalışılmıştır. Belirtildiği gibi, AB ve Rusya arasında karşılıklı bağımlılık durumunun söz konusu olması, Birliğin elini kolunu başlatan ve adımlarını kısıtlayan önemli nedenlerden olmuştur. Fakat bu hususa da değinilmesi gerekir ki, Rusya'nın AB'ye ve ona üye devletlere olan bağımlılığı, AB'nin Rusya'ya olan bağımlılığından daha fazladır. Bu durumun doğru şekilde değerlendirilmesi ve amaca uygun dış politikanın oluşturulması, aynı zamanda konuyla ilgili ABD ile AB arasında sağlam işbirliğinin kurulması, Batı kanadını bu krizin kazananı yapabilirdi.

Şöyle ki, Kırım'ın ilhakının ardından AB tarafından Rusya'ya karşı uygulanan ekonomik yaptırımlar kısa sürede kendini göstermeye başlamış, dolara kıyasta Rusya'nın para birimi olan ruble yüksek oranda değer kaybetmiş, ülke borsasında %12 kayıp yaşanmıştır. Bunlara ek olarak devlet sadece bir gün içerisinde yaklaşık 58 milyar dolar tutarında zarara uğramıştır. Bütün bu rakamlar Rusya ekonomisinin bu ve bunun gibi diğer yaptırımların üstesinden daha fazla gelemeyeceğini düşündürmüştür (Bayraklı, 2014: 5). Buna ek olarak, Avrupa'yla ticari ilişkileri bulunan özel Rus şirketlerinin devlete baskısı da ülkede genel memnuniyetsizlik ve hükümetle vatandaş arasında gerilime neden olabilirdi. Böylece, durumun doğru değerlendirilmesi, yaptırımların altında ezilecek olan Rusya'yı mağlup taraf konumuna getirebilirdi.

Krizin yatıştırılması ve Kırım'ın ilhakının önlenmesi için diğer bir çözüm yolu ise, kriz döneminde farklı tutumlar sergileyen ve parçalanmış AB'nin tek yumruk olması ve beraber hareket etmeleri olabilirdi. Attıkları adımlarda ayrı ayrı hedefler belirleyerek bireyselliğe önem veren üye devletlerin en başından beri ortak bir politika hazırlamaları ve AB'nin sadece bir ekonomik örgüt olmadığını, kendinde siyasi değerleri de barındırdığını göstermeleri gerekiyordu. Karşısında kendinden emin ve sağlam bir Birlik görecektir Rusya, bu taktirde daha farklı kararlar alabilir, niyetinden geri dönebilirdi. Fakat parçalanmış bir iradeye sahip, farklı amaçlar güden Birlik ülkeleri, Rusya gibi güçlü bir devleti korkutamazdı.

Krizi önlemek için yapılabilecek en uygun yollardan biri ise, doğru temellere dayanan diplomatik ilişkiler ve üzerinde detaylı şekilde düşünülmüş karşılıklı diyalog ve görüşmelerdir. Bu diyalog ve görüşmelerin ana aktörleri bir tarafta Rusya ise, diğer tarafta ABD ve AB'yi temsil eden Almanya olabilirdi, çünkü mesele ile ilgili Moskova, sadece bu devletlerle masaya oturmak isteyecekti. Bu devletler tarafından Rusya'nın güvenlik endişelerini yatıştırmak adına sunulabilecek cazip teklifler, NATO'nun Ukrayna'yı kendi bünyesine alma fikrinden vazgeçtiğinin belirtilmesi vb. gibi diplomatik diyaloglar şeklinde gerçekleşecek olan toplantılar Rusya'yı Kırım'ın ilhak meselesi fikrinden döndürebilirdi (Bayraklı, 2014: 6).

4.3.KIRIM'IN İLHAKINDAN SONRA AVRUPA BİRLİĞİ'NİN UKRAYNA VE RUSYA'YA YÖNELİK DIŞ POLİTİKASI

4.3.1.Kırım'ın İlhakının Ardından Avrupa Birliği ve Rusya İlişkileri

2014 yılında gerçekleşen Ukrayna krizi ve Rusya tarafından Kırım Yarımadası'nın ilhak edilmesi meselesi, Ukrayna kadar AB'yi de etkilemiştir. Hem kendi sınırlarında yaşanan güvenlik tehdidi sorunu, hem de en büyük ticari ortağı olan Rusya ile ilişkilerin bozulma ihtimali Birliği oldukça tedirgin etmekteydi. Bu kısımda, Kırım'ın Rusya Federasyonu'nun hakimiyetine girmesinin ardından AB ve Rusya arasındaki ilişkilerin hangi seyrinde devam ettiği incelenecektir.

Diğer paragraflarda da belirttiğimiz gibi, taraflar arasındaki ilişkiler karşılıklı bağımlılığa dayanmaktadır, yani Rusya Birlik için temel enerji kaynağı

konumundayken, AB ise Rusya için en büyük ticari ortak statüsünü taşımaktadır. Kriz döneminde ilk başlarda Rusya'ya karşı yaptırım uygulamayan AB, Kırım'ın ilhakının ardından kendi tavrını sergileyerek Moskova'ya diğer kısımlarda da belirtildiği gibi bazı yaptırımlar uygulamıştır. Bu dönemlerde Rusya, Birliğin uyguladığı yaptırım ve kısıtlamalara karşı enerji sevkiyatını azaltabilir veya durdurabilirdi. Fakat 2015 yılının sonundan itibaren petrol fiyatlarında gerçekleşen keskin düşüş Rusya'nın bu adımını engellerken, AB için fırsat ve zaman kazandırmış oldu (Kalın, 2018: 62). AB'nin Rusya'ya karşı uyguladığı yaptırımların sonucu olarak 2016 yılına kadar taraflar arasındaki ticari ilişkilerde, ithalat ve ihracatta düşüş yaşansa da, söz konusu ilişkiler 2017 yılından başlayarak tekrar yükselişe geçerek ivme kazanmıştır (Kalkan ve Kılıç, 2019: 203).

Birlik, Rusya'nın enerji kaynaklarına olan bağımlılığını azaltmak için diğer enerji ihraç eden ülkelerle işbirliğine girmeyi, aynı zamanda maliyetli de olsa yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesini hedeflemiştir. Bu bağlamda, yenilenebilir enerji kaynaklarının gelişimi ve kullanımına örnek olarak Hollanda ve Almanya'yı gösterebiliriz. Güneşi ve rüzgarı enerji kaynağına çevirebilen bu iki devlet, Birlik sınırları dahilinde alternatif enerji kaynaklarını en iyi şekilde geliştiren ülkeler arasında yer almıştır (Koçak, 2015: 24). Bu yönde gelişimi hedefleyen AB, Kırım'ın ilhakından sonraki yıllarda Rusya'ya olan doğalgaz bağımlılığını kısmen de olsa azaltmayı başarmıştır.

Bütün çabalara rağmen, AB'nin enerjiye olan talebinin bir anda sonlandırılması elbette mümkün olmamıştır ve taraflar arası bağımlılık devam etmiştir. Kırım'ın ilhakı meselesinin Birlik tarafından önlenememesi ve Kırım'ın Rusya sınırlarına katılması da bu bağımlılıktan kaynaklanmıştır. Bu sebepten AB, Rusya'ya benimsediği işgalci politikadan dolayı sert bir tepki gösterememiş, sadece yaptırımlarla yetinmek mecburiyetinde kalmıştır. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Kırım ile ilgili, "Kırım Rusya'ya tarihi köklerle bağlıdır ve bu ilhak tarihi bir gerçektir," sözleri, ne pahasına olursa olsun Rusya'nın Kırım'dan vazgeçmeyeceğinin bir sinyali olmuştur (BBC News, 2014). Rusya'nın bu politikası, Ukrayna'nın Güney ve Doğu sınırlarındaki kriz bölgelerini de alevlendirmiş ve bu ülkeyi federalleşmeye sürüklemiştir. Bu bağlamda, Moskova için üzerinde kendi etkisinin de bulunduğu

Federal Ukrayna, NATO ve AB ile Rusya arasında güvenilir bir tampon devlet konumunda kullanılabılırdi (Ploky, 2017: 279).

2014 Ukrayna krizi ve Kırım'ın ilhakı ile hem siyasi, hem ekonomik açıdan karşı karşıya gelen AB ve Rusya'nın problemli ilişkilerine Karadeniz'in güvenliği sorunu da eklenmiştir. Kırım Yarımadası'nın Karadeniz sahilinde yer alması ve Rusya'nın bu bölgede askeri üssünün bulunması Batı için oldukça büyük tehlike arz etmektedir. Kritik bir bölgede yer alan Kırım, Rusların Batıya kolaylıkla ulaşmaları için en mühim coğrafyadır. NATO belirtilen soruna dair, Karadeniz coğrafyasında güvenliği temin etmek maksadıyla, AB üyesi olan Romanya'yı görevlendirmiş ve bu ülkeyle askeri işbirliklerini arttırmayı hedeflemiştir. Yani olası kriz durumlarında Romanya, AB'nin bir nevi koruyucu kalesi olacaktı (Friedman, 2015).

Kırım'ın ilhakı meselesinde Rusya'nın bütün maksadının aslında tarihi geçmiş veya Ukrayna ile ilgili herhangi bir sorun değil, Batı bloğu ile rekabet ve dünya hegemonyası iddiaları olduğunu söyleyebiliriz. Rusya, hiçbir zaman AB'ye üye olmak istememiş, kendi ağalığını kurmak ve dünyaya hükmetmek istemiştir. Avrasya'ya ilişkin bir örgütün kurulması için imzalar tam da Kırım'ın ilhakından sonra, Mayıs 2014 tarihinde atılmış ve Ocak 2015 yılında yürürlüğe girerek Avrasya Ekonomik Birliği adını almıştır. Bu adımı ile Birliğe rakip olan Rusya, sınırlarına yakın olan devletleri Birliğe üye yaparak, Batıya karşılık vermeye çalışmıştır (Kalın, 2018: 66). Ukrayna gibi önemli bir coğrafyaya sahip bir ülke ise, bu örgütün paha biçilemez eksik parçasıdır denilebilir. Ukrayna gibi kale konumuna sahip bir devletin kaybı, Moskova için kabul edilemezdir. Bu gerçeği son yaşanan ve devam etmekte olan 2022 yılı Rusya-Ukrayna savaşında açık bir şekilde görmekteyiz.

4.3.2.Kırım'ın İlhakının Ardından Avrupa Birliği ve Ukrayna İlişkileri

AB ile Ukrayna arasındaki ilişkiler, Ukrayna'nın Birlik için anlam ve önemi diğer kısımlarda incelenerek değerlendirilmiştir. Bu kısımda ise, Kırım'ın işgalinin ardından gelişen AB-Ukrayna ilişkilerine ve işbirliklerine değinilecektir. Taraflar arasındaki ilişkilerin hep Rusya ile alakalı olduğunu ve 2014 Ukrayna krizinden sonra da bu çerçevede devam ettiğini söyleyebiliriz. Yani AB'nin komşuluk politikası içerisinde olduğu Ukrayna devleti ile olan ilişkileri Rusya faktörü olmadan

değerlendirilemez. Çünkü AB için Ukrayna, Rusya ile arasında olan transit ve tampon konumuna sahip bir devlettir. Ukrayna için ise AB, yeni bir dünya ve Rusya baskısından kurtulma kapısıdır, diyebiliriz. Dolayısıyla, taraflar arası ilişkiler özel bir boyut kazanmaktadır ve bu durumun Kırım'ın ilhakının ardından daha da derinleşmiş olduğunu görülmektedir.

Belirtildiği üzere, taraflar arasındaki ilişkiler ortaklık ve işbirliğine dayanmaktadır. Krizden önceki sene, 2013 yılında AB ve Ukrayna arasında Ortaklık Anlaşması imzalanması ile ilgili bazı haberler gündem olmaya başlamıştır. Ekonomi ve ortak ticarete dayalı bu anlaşma 2013 yılı Kasım ayının sonlarında Vilnius'ta imzalanmak için hazır hale getirilmesine rağmen, son anda dönemin Ukrayna Devlet Başkanı Viktor Yanukoviç tarafından anlaşmanın ertelenmesi gerektiği ile ilgili açıklama yapılmıştır. Zaporajye'de yapılan bu basın açıklamasında Yanukoviç, bu kararı Ukraynalı işletmeci ve sanayicilerinin isteği ile aldığını ve Ukrayna'nın henüz böyle bir anlaşmayı kaldırarak gücü olmadığını vurgulamıştır (Cura, 2016).

Bu olayların ardından gerçekleşen 2014 Ukrayna krizi ve Kırım'ın ilhaki, Yanukoviç'in ülkeyi terk etmesine ve yönetime AB taraftarı bir iktidarın gelmesine neden olmuştur. Arseniy Yatsenyuk tarafından kurulan geçici hükümet, Petro Poroşenko'nun başkanlığında AB-Ukrayna ilişkileri tekrar gündeme gelmiştir. Taraflar arasındaki ilişkilerin siyasi ayağı Yatsenyuk tarafından, Mart 2014'de Brüksel'de imzalanan Ortaklık Anlaşması ile kurulurken, ekonomik ayağı ise, Poroşenko'nun imzası ile yine Brüksel'de Haziran 2014'de tamamlanmıştır (Hürriyet Gazetesi, 2014). İki taraf arasında Serbest Ticaret Alanı'nın (STA) kurulacağını habercisi olan bu sözleşme, aynı yılın Eylül ayında Avrupa ve Ukrayna Parlamentoları tarafından onaylanmıştır.

Rusya bu anlaşmayı çok sert karşılamış, kendi ekonomisinin de bu durumdan zarar görebileceğini belirterek tarafları uyarmıştır. Bu nedenle, anlaşmanın uygulamaya geçmesi Ocak 2016'ya kadar ertelenmiştir. Bu süre aralığında üç tarafın da katıldığı 22'ye yakın toplantı ve görüşme düzenlenmiş, fakat Rusya'yı tutumundan döndürmek mümkün olmamıştır. Buna rağmen, anlaşma 2016 yılının ilk aylarından itibaren yürürlüğe girmiş ve Ukrayna, AB'ye yönelik entegrasyona başlamıştır (Cura, 2016).

Kısaca özetlemek gerekirse, Ukrayna krizi ve Kırım'ın ilhakının ardından AB ile Ukrayna arasındaki ilişkiler devam etmiş, hatta Birlik, Ukrayna ticaretinin %42'sini teşkil ederek, bu devletin esas ticari ortağı olmayı sürdürmüştür. 2017 yılında taraflar arasındaki ticari ortaklık oranı %9'a yakın bir artış yaşayarak, 2018 yılında yaklaşık 40 milyar euroya ulaşmış ve Ukrayna, AB'nin 21. ticaret ortağı haline gelmiştir. Birlik ülkeleri tarafından her iki tarafın ekonomisini büyütme ve istihdamın sağlanması, daha düşük fiyatlarla daha iyi kalite ve çok çeşit elde etmek için Ukrayna'ya bazı yatırımlar da yapılmıştır. Fakat bu yatırım ve sermaye oranları, Ukrayna'da hukukun üstünlüğü ve yolsuzlukla mücadelenin eksikliği sebebiyle düşük kalmaya devam etmiştir (EEAS, 2021). Ukrayna Devlet İstatistik Servisi'nin yayınladığı rapora göre, 31 Aralık 2018 tarihinden itibaren Birlik devletlerinden Ukrayna'ya yapılan yatırımın hacmi 24,7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Ana yatırımcı ülkeler; Kıbrıs (8,9 milyar dolar), Hollanda (7,1 milyar dolar), Birleşik Krallık (2 milyar dolar), Almanya (1,7 milyar dolar) şeklinde sıralanmaktadır. Bu yatırımların büyük bir miktarı, yani yaklaşık %34,4 kısmı sanayi kuruluşlarına, %13,8'i ticari işletmelere, %12,8'i gayrimenkul ile işlem yapan kurumlara, %10,5'i ise finansal ve sigorta birimlerine ayrılmıştır (EEAS, 2021).

Romanya, Polonya, Macaristan ve Slovakya, yani dört AB devleti ile sınır komşusu olan Ukrayna, artık Birliğe üye olmak ve Rusya'nın baskı ve tehdidinden kurtulmak istemekteydi. Ukrayna'nın AB ve NATO'ya üyeliğindeki ilk yasal adım, Şubat 2019 tarihinde atılmış ve Ukrayna Verkhovna Radası tarafından devletin anayasasına ilave edilmiştir (European Commission, 2019). AB ile Ukrayna'nın daha fazla yakınlaşmasına göz yumamayan Rusya'nın diğer bir hamlesi ise, yeni bir Ukrayna krizini alevlendirmek ve 2022 Rusya-Ukrayna savaşını çıkarmak olmuştur. Devam etmekte olan 2022 Rusya-Ukrayna savaşında AB, Ukrayna'nın yanında yer almakta ve Rusya'ya ağır yaptırımlar uygulamaktadır. Ukrayna'nın bu zor günlerindeki en büyük destekçisi olan AB, kendi kapılarını Ukraynalı mültecilere açmakla kalmamış, aynı zamanda maddi manevi desteğini esirgemeyerek, Rusya ile karşı karşıya gelmiştir.

4.3.3.Avrupa Birliği ve 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı

Şubat 2022’den itibaren bütün dünya, Rusya-Ukrayna savaşının şahidi olmakta ve savaşın her anını her iki tarafla beraber aynı anda yaşamaktadır. Rusya gibi güçlü ve büyük bir devletle karşı karşıya gelen Ukrayna’nın tek çalacak kapısı ve ümidi olan Batı, özellikle de AB olmuştur, denilebilir. Hem komşuluk politikası içerisinde olduğu, hem de sınır komşusu olan Ukrayna’yı yalnız bırakmayan Birlik ve üye devletler, savaşın ilk günlerinden itibaren kolları sıvamaya başlamışlardır, çünkü bu savaştan Ukrayna kadar etkilenebilecek diğer taraf, coğrafi olarak savaşın yanı başında bulunan Avrupa kıtası ve dolayısıyla AB olabilir.

2014 Ukrayna krizi ve Kırım’ın ilhak sürecinde olduğu gibi, bu kriz ve savaş döneminde de Birlik dahilinde, üye ülkeler arasında anlaşmazlık ve ortak bir karara varamama, bireysel siyasetin öne çıkması gibi durumlar sezilmektedir. Şöyle ki, 27 üye devletin neredeyse hepsi sözde Ukrayna’nın yanında olduğunun altını çizse de, konu icraata geldiğinde çoğu ülkenin kendi dış politikasını öne sürdüğü, özellikle Rusya’ya uygulanacak yaptırım ve kısıtlamalarda ortak bir fikir benimseyememeleri, Birliğin imajını önemli derece etkileyebilir, aynı zamanda güven kaybı yaratabilir (Boyraz, 2022). Bu bağlamda, bahsedilen savaşın AB için önemli bir imtihan olduğu da söylenebilir. Örneğin, üye devletlerden Macaristan ve Almanya, Rusya’ya uygulanması planlanan doğalgaz yaptırımına karşı gelerek bu siyaseti onaylamamaktadır. AB’nin problemi sadece fikir ayrılıkları ile kısıtlı değildir. Ukrayna’nın üyelik meselesinin ciddi bir şekilde gündeme gelmesi ve giderek artan Ukraynalı mülteci sayısı, Birliği zorlayan diğer sorunlardır. Birliğin sınır güvenliğinden sorumlu olan Frontex, 2 Haziran 2022’de açıkladığı Ukraynalı mülteci verilerine göre, savaş başladığından bu yana Birlik sınırlarına 5,3 milyon Ukraynalı akın etmiştir. Yine aynı verilere göre Ukraynalı olmayıp, savaştan Birlik sınırlarına kaçan toplam kişi sayısı 7,1 milyonu geçmiştir bulunmaktadır (Boyraz, 2022).

Diğer kısımlarda da belirttiğimiz gibi AB, Ukrayna’ya yüksek oranda maddi destekte bulunmuş ve bulunmaya devam etmektedir. Birlik, komşuluk politikası içerisinde olduğu bu ülkeye dolaylı yoldan askeri yardım da sağlamaktadır. Şöyle ki, Ukrayna tarafı savaşın ilk günlerinden itibaren, acil bir şekilde askeri destek ve araçların gönderilmesi için AB’ye müracaat etmiş, Birlik ise Avrupa Barış Aracı

(European Peace Facility) tarafından karşılanacak şekilde askeri destekte bulunma kararı almıştır (Council Decision, 2022). Bununla da, Ukrayna'nın siber savunma, askeri sıhhiye, mayın temizleme, ulaştırma ve lojistik unsurları vb. askeri araçları Birlik bütçesi tarafından karşılanmıştır. AB'nin bu yöndeki politikası Avrupa Barış Aracı vasıtasıyla, Ukrayna'nın egemenlik ve toprak bütünlüğünün korunması, aynı zamanda sivil vatandaşların askeri saldırı ve müdahalelerden savunulması şeklinde olmaktadır (Açıkçeşme, 2022). Bunun için Birliğin kendi tarihinde ilk kez 'ölümcül silah' desteği sağlayacağı ve bunun için 450 milyon Euro tutar ayırdığı, AB Dış ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Josep Borrel tarafından belirtilmiştir. Bu kapsamda, "Birliğin resmi ve kurumsal olarak Ukrayna'ya silah desteği yaptığı, doğrudan askeri yardımda bulunduğu" ifadeleri henüz gerçeği yansıtmamaktadır (Açıkçeşme, 2022).

Bir anda kendini Rusya ile savaşın içerisinde bulan Ukrayna, rotasını Batı tarafına çevirerek kendi için daimi ve güçlü destekçi arayışına girmiştir. Bu bağlamda, NATO ve AB üyeliğine hemen kabul edilmek için başvuran Ukrayna, Avrupa'dan soğuk mesajlar almaya başlamıştır. Özellikle Fransa ve Almanya, Ukrayna'nın bu kadar kısa bir süre içerisinde AB'ye asla üye olamayacağını altını çizmiştir. Fransa'nın AB İşlerinden Sorumlu Bakanı Clement Beaune tarafından yapılan açıklamaya göre, Ukrayna'nın AB'ye üye olması için en az 15-20 yıla yakın bir sürenin geçmesi gerekmektedir. Buna ek olarak; Beaune, bu devletin Birliğe üyelik süresi boyunca Avrupa Siyasi Topluluğu'na katılabileceğinin de altını çizmiştir (Milliyet Gazetesi, 2022). Ukrayna'nın AB'ye üyelik talebi ile ilgili diğer bir cevap ise Almanya tarafından gelmiştir. Konuyla ilgili açıklama yapan Almanya Şansölyesi Olaf Scholz, Birliğe üye olarak öncelikle, yıllardır reformlar yaparak kendilerini geliştirmeye çalışan altı Balkan ülkesini görmek istediğini dile getirmiş ve Ukrayna'nın olası ani üyeliğini onlara karşı yapılacak haksızlık şeklinde değerlendirmiştir (Milliyet Gazetesi, 2022).

AB'nin Şubat 2022'de başlayan Rusya-Ukrayna savaşındaki rolünü ve dış politikasını kısaca değerlendirecek olursak, Birlik ve üye devletlerin eski krizlere kıyasta daha çok birbirlerine kenetlendiğini ve uygulanacak ortak bir politikanın kurulmasına daha fazla özen gösterdiklerini söyleyebiliriz. Rusya'ya karşı uygulanan ağır yaptırımlar ve Ukrayna'ya yapılan yüksek oranlı destekler bunun ispatı olabilir.

Bununla beraber AB, Ukrayna'nın üyelik talebi ve Rusya'ya karşı açık savaş gibi tehlikeli adımlardan da çekinmekte, Ukrayna'ya destek ve yardıma uzaktan devam etmektedir.

4.3.4.Devam Etmekte Olan 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Avrupa Birliği-Rusya İlişkileri Üzerine Etkisi

Rusya tarafından başlatılan ve halen devam etmekte olan bu savaş, AB-Rusya ilişkilerini de derinden sarsarak olumsuz etkilemiş ve etkilemeye de devam etmektedir. Jeopolitik manzarayı değiştirmek adına uğraşan Rusya, diğer taraftan en büyük ticari ortağını kaybetmek üzeredir. Savaşın başlaması ile diplomatik görüşmelere ve ulusal çağrılara karşı kayıtsız kalan Rusya, kendi ekonomisini felce uğratmak pahasına attığı işgalci adımdan dönmemekte ısrarcı gibi gözükmemektedir. Rusya'nın bu inadı, Birliği bu zamana kadar uygulamadığı derecede ağır yaptırım kararı vermeye, aynı zamanda Rusya'nın enerji kaynaklarına karşı bağımlılığını azaltmak için yenilenebilir enerji politikaları geliştirmek yönünde adımlar atmaya mecbur etmiştir.

Birliğe üye devletlerden Rusya'nın enerji kaynaklarına duyulan bağımlılık oranı en fazla olan devletlerden ilkinin Almanya olduğu diğer kısımlarda da belirtilmiştir. Dolayısıyla, bu bağımlılığı azaltma yolunda ilk adımlardan biri de Almanya tarafından atılmıştır. Almanya Hükümeti, 22 Şubat 2022'de Rusya sınırında inşa edilecek olan Kuzey Akım-2 doğalgaz boru hattı projesini iptal ettiğini ve onun yerine ABD ve Katar gibi diğer ülkelerle işbirliği planladığını açıklamıştır. Diğer Birlik ülkelerinden Hollanda ve İtalya rüzgar enerjisini geliştirme üzerinde yoğunlaştığını açıklamıştır (Bulut, 2022). Bununla amaç AB ve Rusya arasında bulunan ilişki ve bağları gitgide kopartarak zayıflatmaktadır.

Belirtildiği üzere AB, geri adım atmayan Rusya'ya bazı yaptırımlar uygulamış ve uygulamaya devam etmektedir. Belirtilen yaptırımlara örnek olarak, bankacılık transferleri, Rus medyasının AB genelinde yayın yapması, silah ticareti ve bazı ürünlerin AB'ye ithalatına kısıtlamalar getirilmesini gösterebiliriz. Bu yaptırımlar arasında en ağır ve etkileyicisi ise Rusya'nın uluslararası ödeme ağı olan SWİFT sisteminden çıkarılması olmuştur (İstikbal, 2022). Bununla da Rusya, 11.000'den fazla banka ile ilişki kuramaz hale gelirken, ülkenin ihracat ürünlerinin ödemesinin nasıl

yapılacağı belirsiz olarak kalmaktadır. AB tarafından Rus zengin iş adamları ve yatırımcıların mal varlıkları dondurulmuştur. Ek olarak, Rusya Merkez Bankası'nın yaklaşık 300 milyar dolar rezervi de yurtdışında dondurulmuş olarak kalmaktadır (İstikbal, 2022).

Genel olarak değerlendirildiğinde, Şubat 2022'den beri devam etmekte olan Rusya-Ukrayna savaşı süresince AB, karşı tarafa şimdilik altı yaptırım paketi uygulamıştır. İlk yaptırım paketi, Ukrayna'nın doğu sınırlarındaki ayrılıkçı yönetimin Rusya tarafından tanınmasının ardından, ikinci yaptırım paketi ise Rus askerlerinin Ukrayna topraklarına girişi ile kabul edilmiştir. Bu olaylar akabinde ise sırayla diğer yaptırımlar uygulanmaya ve kısıtlamalar getirilmeye başlanmıştır. Diğer kısımda değinildiği üzere, bu yaptırımlar çoğunlukla ekonomik ağırlıklı olup, ulaştırma, ihracat yasağı, enerji, finansal sektör ve vize kısıtlamaları ile ilgilidir (Birgün Gazetesi, 2022). Birlik bir diğer ambargo kararı olan 4. Yaptırım Paketini Mart 2022'de onaylamıştır. Bu paket, karşı tarafa lüks mal satışının engellenmesini ve Rusya'dan demir-çelik alımının yasaklanmasını, aynı zamanda bazı Rus zenginlerin mal varlıklarının dondurulmasını kapsamaktaydı (Dünya Gazetesi, 2022).

8 Nisan 2022 tarihinde AB tarafından 5. Yaptırım Paketi kabul edilmiştir. Belirtilen pakette, Rusya'dan ahşap, kömür, kimyasal madde ve bu gibi diğer ürünlerin ithalatının yasaklanması, aynı zamanda Rus kamyon ve gemilerinin AB'ye girişinin engellenmesi, dört Rus bankası ile bütün işlemlerin durdurulması yer almaktadır. Rusya'nın sadece kömür ithalatı yasağı ile yıllık 8 milyar euro para kaybı yaşayacağı beklenmektedir (Amerika'nın Sesi Gazetesi, 2022). İçeriği Mayıs ayında hazırlanan 6. Yaptırım Paketinin, Rusya'nın daha fazla bankasını, petrol endüstrisini ve dezenformasyonlardan sorumlu olan kurumlarını kapsaması hedeflenmiştir. Haziran 2022'de onaylanan 6. Yaptırım Paketinin içeriği ile ilgili açıklamada bulunan Josep Borrel, Rusya petrolünün Birlik sınırlarına ithalatının yasaklandığını ve bununla da Rusya'nın en büyük gelir kaynaklarından birinin durdurulduğunun, ek olarak SWIFT sisteminden daha fazla Rus bankasının çıkarıldığının altını çizmiştir (Zaman, 2022).

Kısacası AB, Rusya'nın işgalci ve insani davranışlara aykırı olan bu adımını şiddetle kınamakta ve birbirinden ağır yaptırımlar uygulamaya devam etmektedir. Bu yaptırımlar devam ettikçe, Rusya'nın ekonomisi de gerilemeye devam edecektir. Hiçbir yaptırım ve kısıtlamaya boyun eğmeyen Rusya ise, ekonomisinin her türlü

ambargoya karşı hazırlıklı olduğunu ve niyetinden dönmeyeceğini vurgulamaktadır. Vladimir Putin'in karşısına aldığı neredeyse bütün dünya halklarını tek bir isteği, hız kesmeden devam eden bu savaşın bir an önce sona ermesidir.

SONUÇ

2014 yılında gerçekleşen Ukrayna krizi hem taraflar açısından, hem de üçüncü taraf konumunda duruma müdahale eden AB için önemli sonuçlar doğurmuştur. Komşuluk politikası içerisinde olduğu sınır komşusu Ukrayna'ya destek olmaya çalışan Birlik ve üye devletler, kriz yönetimi politikaları ile Rusya'ya karşı diplomatik, siyasi ve ekonomik adımlar atmaya başlamıştır. İlk dönemlerde; özellikle diplomatik adımları tercih eden AB, taraflar arasında barışı sağlamak ve ortak bir noktada birleştirmek için çeşitli görüşmeler ve toplantılar yapmış, arabuluculuk faaliyetlerinde bulunmuştur. Almanya'nın liderliği altında başlayan bu arabuluculuk faaliyetlerinde Almanya, Polonya ve Fransa Dış İşleri Bakanları ve Birliğin söz konusu dönemdeki Dış İlişkiler Temsilcisi Ashton, Ukrayna muhalefeti ve iktidarı arasında uzlaşma sağlamayı başarmıştır.

Mart 2014'de Kırım topraklarının Rusya tarafından ilhak edilmesinin ardından AB'nin Ukrayna krizine karşı tutumu farklı bir hal almıştır. Şöyle ki, ilhaktan önce Ukrayna sınırlarındaki sorunun diplomatik ve barışçıl yollarla çözüleceğini ümit ederek dostane adımlar atan AB, kısmen de olsa tavrını değiştirerek, daha sert bir politika izlemeye başlamıştır. Yine de, belirtilen dönem dahilinde Birlik, Rusya'ya karşı henüz ağır yaptırım ve kısıtlamalar uygulamamaktaydı. Buna sebep ise AB'nin en etkili devletlerinden olan Almanya'nın Rusya ile ekonomik savaşa karşı olmasıydı. Şöyle ki Rusya, Almanya'nın en büyük ticari ortağı konumundadır ve uygulanacak ekonomik yaptırımlar Rusya'dan çok Almanya'yı etkileyebilirdi. Bu nedenle yaptırım konusuna pek yanaşmayan Almanya, aynı yılın Temmuz ayında M17 sefer sayılı uçağın Rusya tarafından düşürülmesinin ardından yaptırım konusunda diğer üye ülkelerle ortak bir görüşe varmıştır.

Belirtilen olayın ardından ekonomik ve siyasi yaptırımlara maruz kalan Rusya, yine de benimsediği politikadan geri adım atmamıştır. Bu nedenle, Birlik ülkelerinin öncülüğü ile Minsk şehrinde gerçekleşen görüşmelerin ardından Minsk I ve Minsk II anlaşmaları imzalanmıştır. Özellikle, AGİT'in liderliğinde imzalanan bu sözleşmeler de Rusya'yı işgalci tavrından geri döndürememiştir. Bu bağlamda, bütün taraflar bu krizden kendince etkilenmiş, ciddi ekonomik kayıplar yaşamıştır. Kırım'ın ilhakından sonra Moskova, AB ülkelerine yönelik daha farklı bir enerji siyaseti yürüterek,

Ukrayna sınırlarından nakledilen doğalgaz hattını kapatmıştır. Bununla da hem AB, hem de Ukrayna Kırım'ın kaybıyla beraber, ikinci bir darbe almıştır.

Her alanda zarar gören Ukrayna'ya dünyanın dört bir yanından destek gelmiş, toplam 46 ülke, Rusya'ya karşı tutumlarını sergileyerek, egemenliği tehdit edilen bu ülkenin yanında olduklarını bildirmişlerdir. Fakat yapılan hiçbir tembih ve uyarı Rusya'yı yolundan döndürememiş, hatta 8 yıl sonra yeni bir kriz ve savaş başlamıştır. Şubat 2022'de başlayan Rusya-Ukrayna savaşı halen devam etmektedir. Bu savaş, AB'nin Ukrayna krizine karşı yeteri derecede güçlü bir politika oluşturamadığının ispatı olabilir. Şöyle ki, bazı Birlik ülkeleri Rusya'yı karşılarına almak istememiş, bu sebeple ilk başlarda herhangi bir kısıtlama veya yaptırım uygulanma taraftarı olmasalar da giderek kritikleşen durum, bu devletlere başka çare bırakmamıştır. Gönülsüz olarak yürütülen siyaset ise, etki bırakacak derecede güçlü olmamış ve Rusya'yı saldırgan politikasından vazgeçirmeyi başaramamıştır.

AB üyesi ülkelerin Birliğin değil, kendi siyasi ve ekonomik devlet çıkarlarını ilk sıraya koymaları, AB içerisinde güç ve oy birliği dengesizliğinin oluşmasına ve bireyselliğe sürüklemiş, bu da netice itibarıyla Birliği birlik olmaktan çıkarmış ve güçten düşürmüştür. Belirtilen durum ise, karşısında bir Birliğin değil, sadece kendi çıkarlarına hizmet eden ayrı ayrı Avrupa devletlerini gören Rusya için işleri daha da kolay bir hale getirmiştir. Kısaca, farklı isteklere ve farklı politikalara önem veren devletlerden oluşan dağınık bir yapı, Rusya'yı kendi isteklerinden ve kendi yolundan döndürememiştir.

Sonuç olarak; Birliğin komşuluk politikası kapsamında izlediği kriz yönetimi politikasının güçlü ve üzerinde iyi çalışılmış bir politika olmadığını ve bundan kaynaklı olarak Rusya'nın, AB'nin kendi sınır komşusu olan Ukrayna'ya müdahalesine karşı çıkamadıklarını söyleyebiliriz. Birlik dahilindeki fikir ayrılıkları, devletlerin kendi siyasi ve ekonomik çıkarlarını üstün tutmaları, bazı ülkelerin Rusya'yı karşısına almak istememesi, eski SSCB üyesi Doğu Avrupa ülkelerinin ise Ukrayna'ya destek çıkarak, Rusya'ya en ağır yaptırımların uygulanmasını talep etmesi, Birlik sınırlarında karmakarışık bir durumun oluşmasına, hatta tabiri caizse sessiz bir krize neden olmuştur. AB her ne kadar kendi ilke ve prensiplerine sahip çıkmaya, bireyselliği değil de örgütün çıkarlarını korumaya çalışsa da, elde edilen netice ve varılan sonuçtan, hatta 2022 yılında başlayan yeni bir kriz durumu ve Rusya-

Ukrayna savaşından sorunun çözülemediğinin, uygulanan yaptırım ve getirilen kısıtlamaların pek de işe yaramadığının, diplomatik adımların ve yapılan görüşmelerin yeterince etkileyici ve baskın olmadığının, kısacası Rusya'nın caydırılamadığı anlaşılmaktadır.

Bütün bunlar ise, Birlik dahilinde 'birliğin' olmamasından; ülkelerin bireyselliğe ve kendi çıkarlarına yönelmesinden, bazılarının Rusya gibi büyük bir ticari ortağı kaybetme korkusundan vb. durumlardan kaynaklanmaktadır. Bugün AB, ikinci kez aynı durumla, hatta daha ağır ve 2014 krizinin daha zor bir versiyonu ile karşı karşıya kalmıştır. Eskiden yapılan yanlışları bir daha yapmamaya gayret eden Birlik ve üye devletler, bu sefer kısmen daha detaylı düşünülmüş ve daha güçlü bir politika yürütmeye, savaşı ve krizi en kısa zaman içerisinde sona erdirmeye çalışmaktadırlar. Rusya'yı Birlik sınırlarından uzaklaştırarak hem sınır komşusunun arazi bütünlüğü korumak, hem de kendini bu tehditten kurtarmayı hedefleyen AB ülkeleri, bu sefer ellerinden geleni yaparak daha birbirlerine daha fazla kenetlenmiş bir şekilde hareket etmektedirler. Ancak, savaşın Şubat 2022'den beri hız kesmeden devam etmesi, AB'nin ilkinde olduğu gibi mevcut Ukrayna krizini yönetmede ne kadar etkili olabildiğinin sorgulanmasına neden olmuştur.

KAYNAKÇA

Açıkçeşme, A. S. (15 Mart 2022). Ukrayna Savaşı Avrupa Savunmasını Birleştirdi mi?. Panorama. Ukrayna Savaşı Avrupa Savunmasını Birleştirdi mi? Sinem Akgül Açıkmeşe - Panorama (uikpanorama.com), (15.05.2022).

Ağakışiyeva, F. (2018). Rusiya - Ukrayna Əlaqələrində Kırım Problemi. Azərbaycan Devlet İktisat Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Bakü 2018, ss.140.

Akdemir, E. (2014). Avrupa Birliği'nin Ukrayna Politikası: Eski Komşu mu? Yeni Aday mı?. *Karadeniz Araştırmaları*, (41): 61-75.

Aktan, S. (23.08.2021). 46 Ülkeden Destek Alan Kiev: Kırım Yeniden Ukrayna'ya Dönecek. Euronews, 46 ülkeden destek alan Kiev: Kırım yeniden Ukrayna'ya dönecek | Euronews, (10.02.2022).

Al, A., & Ayvaci, A. F. (2017). Uluslararası Politik Ekonomi: Bitmeyen Kırım Sorunu. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 13(26): 221-252.

Alim, E. (2020). Ukrayna Örneğinden Hareketle Nükleer Silahsızlanmanın Olası Sonuçlarına Dair Bir İnceleme. *Akademik Bakış Dergisi*, 13(26): 79-112.

Alkan, M, N. (2015). Almanya–Rusya İlişkileri Bağlamında Ukrayna Krizi. *Karadeniz Araştırmaları*, (45), 89-103.

Amerika'nın Sesi Gazetesi. (08.04.2022). AB'den Rusya'ya Beşinci Yaptırım Paketi. AB'den Rusya'ya Beşinci Yaptırım Paketi (amerikaninsesi.com), (15.05.2022).

Andrew, F. (2015). Putin's Peninsula: Crimea's Annexation And Deterioration. *Russia Studies Centre, Policy Paper*, ss.16.

Aras, İ. (2017). Avrupa Birliği'nin Dağlık Karabağ Sorunundaki Rolü. *T.C. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı. Avrasya Etüdleri*, 51(1): 95-123.

Aras, İ. (2017). Avrupa Birliği'nin Kırım'ın İlhakına Bakışı: Rusya'ya Yönelik Yaptırımlar. *Karadeniz Araştırmaları*, (53): 29-50.

Aras, İ., & Günar, A. (2016). Avrupa Birliği'nin Filistin'deki Kriz Yönetim Misyonları. *International Journal of Academic Value Studies*, 2(6): 16-27.

Armaoğlu, F. (1991). 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi: 1914-1990. İstanbul: *Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*, ss.492.

Askeroğlu, S. (2015). Rusya'nın İlhakından Sonra Kırım. *Bizim Ahıska Dergisi*, (40): 15-16.

Askeroğlu, S. (28.04.2014). Ukrayna Krizine Diplomatik Çözüm Arayışları. *Rusya Slav Araştırmaları Merkezi*. Ukrayna Krizine Diplomatik Çözüm Arayışları (21yyte.org), (20.01.2022).

Ataman, G. (2009). İşletme Yönetimi, Temel Kavramlar ve Yeni Yaklaşımlar. İstanbul: *Türkmen Kitabevi*, ss.710.

Attina, F. (2003). The Euromediterranean Partnership Assessed: The Realist and Liberal Views. *European Foreign Affairs Review*, 8 (2): 189-192.

Avar, Y. (2020). Alman Dış Politikasının Avrupalılaşması: AB'nin Rusya-Ukrayna Çatışma Durumunda Yumuşak Gücü. *ASSAM Uluslararası Dergisi*. 7 (17): 47-62.

Aydın, M. (1996). Eğitim Yönetimi. Kavramlar, Kuramlar, Süreçler, İlişkiler. Ankara: *Hatiboğlu Yayınları*, ss.374.

Aydoğan, H. C., & Vanlı, B. (2014). Putin'den Ukrayna Krizinin Çözümü için 7 Maddelik İstikrar Planı. Putin'den Ukrayna krizinin çözümü için 7 maddelik istikrar planı (aa.com.tr) (14.03.2022).

Bagger, T. (2014). The German Moment in a Fragile World. *The Washington Quarterly*, 4 (37): 25-35.

Baharçiçek, A., & Ağır, O. (2015). Kırım'ın Rusya Federasyonu'na Bağlanmasının Rusya'ya Komşu Ülkeler Olası Etkileri. *Akademik Bakış Dergisi*, (52): 29-47.

Ballı, E., & Güreşci, G. (2013). Avrupa Komşuluk Politikasının Ülkeler Üzerindeki Ekonomik Etkileri. *International Conference on Eurasian Economies*, 518-523.

Baydaş, A., Bakan, İ., & Özyılmaz, A. (2004). Kriz ve Kriz Yönetimi, Çağdaş Yönetim Yaklaşımları – İlkeler, Kavramlar ve Yaklaşımlar. İstanbul: *Beta Basım Yayım*, ss.390.

Bayraklı, E. (2014). Avrupa Birliği'nin Ukrayna Kriziyle İmtihanı. *SETA Perspektif Yayınları*, (40): 1-5.

BBC News. (12.01.2013). Fransa'dan Mali'de İslamcılara Karşı Askeri Müdahale. Fransa'dan Mali'de İslamcılara karşı askeri müdahale - BBC Türkçe - Haberler, (28.03.2022).

BBC News. (09.05.2014). Putin: Kırım, Rusya'ya Sadakatini Gösterdi. Putin: Kırım, Rusya'ya sadakatini gösterdi - BBC News Türkçe, (06.04.2022).

BBC News. (24.02.2022). Rusya-Ukrayna Krizi Nasıl Savaşa Dönüştü, Bugüne Nasıl Gelindi?. Rusya-Ukrayna krizi nasıl savaşa dönüştü, bugüne nasıl gelindi? - BBC News Türkçe (20.04.2022).

BBC News. (05.04.2014). Ukraine Rejects Russia Gazprom Gas Price Hike. Aralık 21, 2021 tarihinde Ukraine rejects Russia Gazprom gas price hike - BBC News, (21.12.2022).

BBC News. (08.02.2022). Ukrayna Krizi: Macron, Ukrayna Konusunda İyimser Olduğunu, ama Mucizelere İnanmadığını Söyledi. Ukrayna krizi: Macron, Ukrayna konusunda iyimser olduğunu, ama mucizelere inanmadığını söyledi - BBC News Türkçe, (08.03.2022).

Berber, S. (2009). Ortadoğu'nun Demokratikleşmesi Bağlamında Avrupa Birliği'nin Komşuluk Politikası. İzmir: *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi, ss.112.

Bilener, T. (2004). Ulus-Devlet Olma Sürecinde Ukrayna. *Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna İçinde Dergisi*, Ankara: *Phoenix Yayınevi*, (1): 312-342.

Bingöl, O. (2014). Ukrayna Krizinin Ulusal, Bölgesel-Küresel Bağlamı ve Gelecek Öngörüler. *Karadeniz Araştırmaları*, (41): 15-38.

Birgün Gazetesi. (24.02.2022). AB'nin Rusya'ya Yaptırım Paketi Neleri Kapsıyor, Liderler Hangi Mesajları Verdi? AB'nin 'Rusya'ya yaptırım' paketi neleri kapsıyor, liderler hangi mesajları verdi? (birgun.net), (17.03.2022).

Bişkin, M. C. (2010). ABD-AB-Rusya Üçgeninde Ukrayna ve Gürcistan'da Güç Mücadelesi. Sakarya: *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, ss.162.

Borkowski, J. (2007). Prospects for Ukraine in the Light of Criteria and Experience of Accession to the European Union. *Yearbook of Polish European Studies*, (10): 45-61.

Boyraz, H. M. (04.06.2022). AB'nin Rusya-Ukrayna Savaşı ile İmtihanı. AB'nin Rusya-Ukrayna Savaşıyla İmtihanı | Dış Politika | SETA (setav.org), (10.06.2022).

Buchkovska, K. N. (17.07.2017). Why Ukraine is Central to Europe's Energy Security. *World Economic Forum*. Why Ukraine is central to Europe's energy security | World Economic Forum (weforum.org), (25.12.2022).

Bulut, D. N. (22.04.2022). Ukrayna-Rusya Savaşının AB'nin Enerji Güvenliğine Etkisi. Ukrayna – Rusya Savaşının AB'nin Enerji Güvenliğine Etkisi (tuicakademi.org), (24.05.2022).

Büyükakıncı, E. (2004). Bağımsızlık Sürecinde Ukrayna-Rusya İlişkileri. *Phoenix Yayınevi*, Ankara, ss.67.

Büyükbay, C. (2017). Almanya'nın AB İçerisindeki Liderlik Rolü: Uluslararası Krizler Bağlamında Dış Politikada Süreklilik. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 8 (1): 19-38.

Cabbarlı, H. (2016). İki Güç Arasında Ukrayna. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, (50): 95-123.

Can, H. (1997). Organizasyon ve Yönetim. *Siyasal Kitabevi Yayınları*, Ankara, ss.337.

Christie, E. H. (13.07.2015). Kırım'ın İlhakından Sonraki Yaptırımlar İşe Yaradı mı? NATO DERGİSİ - Kırım'ın ilhakından sonraki yaptırımlar işe yaradı mı? (06.03.2022).

Commission of the European Communities. (12.05.2004). European Neighbourhood Policy. Microsoft Word - DGelarg-DT-SEC_2004_566-TFWE_101208_UA_EN_DOCUMENT_DE_TRAV- (europa.eu), (10.03.2022).

Costea, C. A. (2020). Rusya'nın Ukrayna'daki Hibrid Savaşı (2014-2018). *SETA Yayınları*, (152), ss.71.

Council Decision (CFSP). (28.02.2022). On an Assistance Measure Under the European Peace Facility for the Supply to the Ukrainian Armed Forces of Military Equipment, and Platforms, Designed to Deliver Lethal Force. *Official Journal of the European Union*, Publications Office (europa.eu), (24.04.2022).

Council Regulation (EU). (24.06.2014). Concerning Restrictions on the Import into the Union of Goods Originating in Crimea or Sevastopol, in Response to the Illegal Annexation of Crimea and Sevastopol. COUNCIL REGULATION (EU) No 692/2014 - of 23 June 2014 - concerning restrictions on the import into the Union of goods originating in Crimea or Sevastopol, in response to the illegal annexation of Crimea and Sevastopol (europa.eu), (27.02.2022).

Council Regulation (EU). (17.03.2014). Concerning Restrictive Measures in Respect of Actions Undermining or Threatening the Territorial Integrity, Sovereignty and Independence of Ukraine. Council Regulation (EU) No 269/2014 of 17 March 2014 concerning restrictive measures in respect of actions undermining or threatening the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine (europa.eu), (24.02.2022).

Cura, A. (01.01.2016). Ukrayna'nın AB Yolculuğu. Ukrayna'nın zorlu AB yolculuğu (aa.com.tr), (25.12.2022).

Danieri, P. J. (1999). Economic Interdependence in Ukrainian-Russian Relations. *USA State University of New York Press*. ss.289.

Demirtaş, H. (2000). Kriz Yönetimi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi. (2): 353-373.

Dolya, A. (2016). The Annexation of Crimea: Lessons for European Security. *Robert Schuman Foundation Policy Paper*, (382), ss.7.

Dragneva, L. R., & Wolczuk, K. (2015). Ukraine Between the EU and Russia: The Integration Challenge. ss.158.

Dumlupınar, N. (2017). Avrupa Güvenliği Kapsamında Ukrayna Krizi. *Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi*, 20 (4), ss.23.

Dural, Y. B., & Emiraliyev, E. (2015). Ukrayna'nın Çeşitli Göstergelerinin Avrupa Birliği Ülkeleri ile Karşılaştırılması ve Olası Birlik Üyeliğinin Swot Analizi ile Değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (53): 104-126.

Dünya Gazetesi. (15.03.2022). Avrupa Birliği, Rusya'ya 4. Yaptırım Paketini Onayladı. Avrupa Birliği, Rusya'ya 4. yaptırım paketini onayladı (dunya.com), (08.04.2022).

Düzdaban, E. (2014). Ukrayna'da Milli Aidiyet, Rekabet ve Azınlıklar. İstanbul: *Beta Yayınları*, 410-430.

Eagle, J. (03.08.2014). Russia Bans All Dairy and Milk from Ukraine. Russia bans all dairy and milk from Ukraine (dairyreporter.com), (20.02.2022).

Emerson, M., & Noutcheva, G. (2005). From Barcelona Process to Neighbourhood Policy. *Center for European Policy Studies CEPS Working Document*, (220): 1-27.

Emiraliyev, E. (2014). Ukrayna'nın Çeşitli Göstergelerinin Avrupa Birliği Ülkeleri ile Karşılaştırılması ve Olası Üyeliğin Değerlendirilmesi. Eskişehir: Eskişehir Üniversitesi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. 2014, ss.64.

Ercan, M. (2015). Uluslararası Hukuk Normları Bağlamında Kırım Meselesi: Self Determinasyon Mu? İlhak Mı?. *International Journal of Social Science*, (36): 95-113.

Erdoğan, S. (2020). Avrupa Birliği ve Krizler: Tarihi ve Güncel Krizler Üzerine Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi*, 75 (2): 589 – 606.

Erlanger, S. (1994). Ukrainians Elect a New President. *The New York Times*. UKRAINIANS ELECT A NEW PRESIDENT - The New York Times (nytimes.com), (14.05.2022).

European Commission. (2013). European Neighbourhood Policy. What is the European Neighbourhood Policy.

European Commission. (2019). EU solidarity with Ukraine. EU solidarity with Ukraine | European Commission (europa.eu), (16.02.2022).

European Commission and the Council of the European Union. (2017). EU Defence Cooperation: Council Establishes a Military Planning and Conduct Capability (MPCC). *Press Release*, Press - Consilium (europa.eu), (19.04.2022).

European External Action Service. (2021). The European Union and Ukraine. The European Union and Ukraine | EEAS Website (europa.eu), (02.06.2022).

European Parliament. (13.06.2018). Parliament Votes for €1 Billion in aid to Ukraine. Parliament votes for €1 billion in aid to Ukraine | News | European Parliament (europa.eu), (09.05.2022).

European Union Committee. (2015). The EU and Russia: Before and Beyond the Crisis in Ukraine. Londra: *The Stationary Office Limited*, ss.123.

European Union External Action Service (EEAS). (2020). Common Security and Defence Policy European Union Training Mission- Mali. *Factsheet*. EUTM Mali | EUTM Mali, (10.03.2022).

Ezzalmel, M., & Bourn, M. (1990). The Roles of Accounting Information Systems in Organization Experiencing Financial Crises. *Accounting Organizations and Society*, 15 (5): 399-424.

Felgenhauer, T. (1999). Ukraine, Russia and the Black Sea Fleet Accords. *Princeton University. Press, WWS Case Study 2* (99), ss.33.

Filiz, Ö. (2014). Ukrayna Krizinde NATO'nun Rolü. *Bariş Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 1 (2): 30-35.

Fischer, S. (2015). European Union sanctions against Russia: Objectives, İmpacts and Next Steps. *German Institute for International and Security Affairs. SWP Comments*, ss.7.

Forsberg, T. (2016). From Ostpolitik to frostpolitik? Merkel, Putin and German foreign policy towards Russia. *International Affairs*, 92 (1): 22-43.

Friedman, G. (21.07.2015). The Turkish Enigma, The Turkish Enigma (stratfor.com), (29.03.2022).

Genç, N. (2004). Yönetim Organizasyon-Çağdaş Sistemler ve Yaklaşımlar. Ankara: *Seçkin Yayıncılık*, ss.399.

Goşu, A. (2016). Euro-Falia. *Curtea Veche*. Bükreş, ss.271.

Grauwe, P. (2016). What Future for the EU After Brexit. *Intereconomics*, 259-249.

Guo, R. (2007). Territorial Disputes and Resource Management: A Global Handbook. New York: *Nova Science Publishers*, ss.300.

Hasselbach, C. (18.03.2015). Almanya Savunma Harcamalarını Arttıracak. Almanya savunma harcamalarını arttıracak – DW – 18.03.2015, (09.04.2022).

Hatipoğlu, E. (2004). Yeni Komşuluk Politikasının Avrupa Birliği (AB)-Rusya İlişkilerine Etkisi. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, (23): 90-110.

Haukkala, H. (2008). The European Union as a Regional Normative Hegemon: The Case of European Neighbourhood Policy. *Europe Asia Studies*, 60 (9): 1601-1622.

Hosking, G. (2011). Rusya ve Ruslar: Erken Dönemden 21. Yüzyıla. İstanbul: *İletişim Yayınları*, ss.904.

Hürriyet Gazetesi. (31.03.2022). Rusya Ukrayna savaşının nedenleri: Rusya-Ukrayna Savaşı Neden Çıktı? Rusya Ukrayna'ya neden savaş açtı? Rusya Ukrayna savaşının nedenleri: RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI NEDEN ÇIKTI? Rusya Ukrayna'ya neden savaş açtı? - Son Dakika Haberler|Son Dakika Haberleri|Son Dakika Haber|Son Dakika Haberleri İnternet|Son Dakika Flaş Haberler - (5/14) (hurriyet.com.tr), (06.06.2022).

Hürriyet Gazetesi. (30.05.2022). Son dakika: Rus Ordusu İki Kenti Kuşattı... Ukrayna'dan İtiraf Gibi Açıklama. Son dakika: Rus ordusu iki kenti kuşattı... Ukrayna'dan itiraf gibi açıklama - Dünyadan Haberler (hurriyet.com.tr), (05.06.2022).

Hürriyet Gazetesi. (28.06.2014). Ukrayna, AB ile Ortaklık Anlaşması İmzalandı. Ukrayna, AB ile ortaklık anlaşması imzalandı - En Son Haberler (hurriyet.com.tr), (09.04.2022).

Hürsoy, S., & Kutlu, E. (2018). Yenilenen Avrupa Komşuluk Politikası Perspektifinden Avrupa Birliği'nin Doğu Komşularına Olan Yaklaşımı. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 9 (2): 169-189.

İmanbeyli, V. (2014). Ülke-İçi Krizden Uluslararası Soruna Ukrayna-Kırım Meselesi. *Seta Perspektif Yayınevi*, (36), ss.8.

İstikbal, D. (01.04.2022). Avrupa'nın Rusya Yaptırımları. Avrupa'nın Rusya Yaptırımları, Dosya / Ukrayna Krizi Deniz İstikbal | Kriter Dergi, (01.05.2022).

Kahraman, S. (2005). The European Neighbourhood Policy: The European Union's New Engagement Towards Wider Europe. *Perceptions: Journal of International Affairs*, (10): 1-30.

Kalın, C. (2018). Ukrayna Krizi Sonrasında Değişen Avrupa Birliği Rusya İlişkileri. İstanbul: *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*, ss.118.

Kalkan, E., & Kılıç, E. (2019). Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasında Yumuşak Güç Krizi: Ukrayna. 3(5): 193-206.

Karaca, K. (2008). Güç Mücadelesi Arasında Ukrayna. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, (12): 77-99.

Karaca, Y. (2003). Ekonomik Kriz Dönemlerinde Uygulanan Pazarlama Stratejileri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, ss.112.

Karadeli, C. (2014). Ukrayna'da Milli Aidiyet, Rekabet ve Azınlıklar. İstanbul: *Beta Yayınları*, 1-18.

Karakır, A. İ., & Karacasulu, N. (2016). The Dog that Didn't Bark? EU Crisis Management and the Syrian Crisis. *The Korean Journal of Defense Analysis*, 28 (4): 525-544.

Karluk, R. (2014). Avrupa Birliği: Kuruluşu, Gelişmesi, Genişlemesi, Kurumları. İstanbul: *Beta Yayınları*, ss.642.

Kavalski, E. (2003). The International Socialization of the Balkans. *International Affairs*, (4), ss.77.

Kaya, Ö. T. (2014). Avrupa Birliği'nin Arap-İsrail Uyuşmazlığındaki Üçüncü Taraf Rolünün Değerlendirilmesi. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 10 (38): 69-99.

Kaya, Ö. T. (2010). Avrupa Birliği'nin Ortadoğu Barış Sürecindeki Rolünün Analizi. *Ortadoğu Etütleri*, 2 (3): 77-105.

Koçak, M. (2015). Bölgesel Çatışmadan Küresel Krize: Doğu Ukrayna. *Seta Analiz*, (135), ss.31.

Koeck, H. (2017). The Present Crisis of the European Union and Its Causes. *The International Conference of European Union's History, Culture and Citizenship, Romanya-Pitesti*, 22-40.

Konak, A. (2019). Kırım'ın İlhakı ile Sonuçlanan Ukrayna Krizi ve Ekonomik Etkileri. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 8 (4): 80-93.

Kroll, D. A., & Leuffen, D. (2016). Ties That Bind Can Also Stangle: The Brexit Threat and The Hardship of Reforming The EU. *Journal of European Public*, 23 (9): 1310-1319.

Kurat, A. N. (1999). Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917'ye Kadar. Ankara: *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları*, ss.537.

Lantier, A. (18.12.2014). Imperialism and Ruble Crisis. Imperialism and the ruble crisis - World Socialist Web Site (wsws.org), (29.01.2022).

Larsen, H. B. L. (2014). Great Power Politics and the Ukrainian Crisis: NATO, EU and Russia after 2014, *Copenhagen: DIIS, Danish Institute for International Studies*, ss.47.

Lawrence, C. (2013). The EU in Crisis Discourse as a Technique of Government. *Netherlands Yearbook of International Law*, (44): 187-203.

Leonard, M., & Popescu, N. (2007). A Power Audit of EU-Russia Relations. Londra: *European Council on Foreign Relations*, ss.65.

Magocsi, P. R. (2010). A History of Ukraine: The Land and Its Peoples. *University of Toronto Press*, Kanada, ss.896.

Mammadov, H. (2014). Rus Dış Politikasında Stratejik-Zihinsel Süreklilik ve Putin'in Dış Politika Doktrini. *Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi*, (16): ss.90.

Mcormick, J. (2014). Avrupa Birliği'ni Anlamak. Ankara: *Big Bang Yayınları*, ss.410.

Milliyet Gazetesi. (23.05.2022). AB'den Ukrayna için Soğuk Mesaj! AB'den Ukrayna için soğuk mesaj! - Son Dakika Milliyet, (31.05.2022).

Münchau, W. (05.03.2014). Putin Avrupa'dan Üstün. Kırım krizi ve AB: Putin neden Avrupa'dan üstün - DER SPIEGEL, (11.02.2022).

Nazemroaya, M. D. (16.03.2015). Making NATO Defunct: EU Military Force intended to Reduce US Influence in Europe? *Global Research*, Making NATO Defunct: EU Military Force intended to Reduce US Influence in Europe? - Global ResearchGlobal Research - Centre for Research on Globalization, (24.04.2022).

Normandy Four meeting put off – Klimkin. (16.02.2018). *UNIAN Information Agency*, Normandy Four meeting put off – Klimkin | UNIAN, (11.04.2022).

Nougayrède, N. (2015). France and the Eastern Partnership: the view from Paris. *European Council on Foreign Relations, Riga Summit*, 11-13.

NTV Haber. (15.05.2022). Rusya-Ukrayna Savaşında 81. Gün... Ukrayna Tarafı Savaşın Biteceği Tarihi Açıkladı. Rusya-Ukrayna savaşında 81. gün... Ukrayna tarafı savaşın biteceği tarihi açıkladı | NTV, (04.06.2022).

Okçuoğlu, İ. (2009). Emperyalist Küreselleşme ve Jeopolitika. İstanbul: *Ceylan Yayınları*, ss.360.

Okumuş, F. (2003). İşletmelerde Kriz Yönetimi ve Krizlerin İşletmeler Üzerinde Olası Etkileri. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 17 (2): 203-212.

Olçar, K. (2007). Karadeniz Politikaları ve Türkiye-Ukrayna Stratejik İlişkileri. İstanbul: *IQ Kültür Sanat Yayınları*, ss.544.

Onay, Y. (2007). Batı'ya Direnen Devlet: Rusya. İstanbul: *Yeni yüzyıl Yayınları*, ss.360.

Özçelik, S. (2018). II. Soğuk Savaş Ve Kırım'daki Jeopolitik Gambit: Rusya'nın Stratejik Derinliği Bağlamında Kırım'ın İşgali Ve Kırım Tatarları. *Karadeniz ve Kafkaslar: Riskler ve Fırsatlar: Ekonomi, Enerji ve Güvenlik*. İstanbul: *TASAM Yayınlar*, 57-75.

Özdal, H. (2015). Rus Dış Politikasında Ukrayna (1991-2014). Ankara: *Ankara Üniversitesi*, ss.400.

Özdal, H. (2016). Sovyetler Birliği'nin Dağılmasından Kırım'ın İlhakına Rus Dış Politikasında Ukrayna. Ankara: *USAK yayınları*, ss.346.

Özdemir, H. (2012). Avrupa Mantığı: Avrupa Bütünleşmesinin Teori ve Dinamikleri. İstanbul: *Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi*, ss.436.

Öztekin, Y. S. (2019). Avrupa Birliği ve Ukrayna Krizi: Neo-realist Bir Eleştiri. İstanbul: *Marmara Üniversitesi, Avrupa Araştırmaları Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi*, ss.116.

Öztopal, M. K. (2018). Önde Gelen Uluslararası Örgütlerin Kırım'ın Yasadışı İlhakına Tepkileri. *Uluslararası Suçlar ve Tarih Dergisi*, (19): 105-135.

Öztürk, S. (2014). Ukrayna Krizi: Yeniden Soğuk Savaş Senaryosu ve Kırım. *Siyasi Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı. Dış Politika Araştırmaları Merkezi*, (7): 1-14.

Plokhly, S. (2017). Avrupa'nın Kapıları-Ukrayna Tarihi. İstanbul: *Feylesof Kitapevi*, ss.312.

Pokalova, E. (2015). Conflict Resolution in Frozen Conflicts: Timing in Nagorno-Karabakh. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 17 (1): 68-84.

Primak, A. (03.12.2014). Главное, что было в договоре, – признание границ Украины. ВЗГЛЯД / «Главное, что было в договоре, – признание границ Украины» :: Политика (vz.ru), (20.03.2022).

Raik, K., Helwig, N., & Jokela, J. (2014). EU Sanctions Against Russia: Europe Brings a Hard Edge to its Economic Power. *The Finnish Institute of International Affairs, Briefing Paper*, ss.9.

Robinson, N. (06.03.2014). AB Liderleri Ukrayna Krizi İçin Bir Araya Geliyor. AB liderleri Ukrayna krizi için bir araya geliyor - BBC News Türkçe, (31.03.2022).

Roth, A. (2014). In Diplomatic Defeat, Putin Diverts Pipeline to Turkey. *New York Times*, In Diplomatic Defeat, Putin Diverts Pipeline to Turkey - The New York Times (nytimes.com), (14.03.2022).

Sachs, S. (1997). Ukraine and Russia Reach Black Sea Fleet Accord, But Joke Indicates Deal May Not Be Final. *Newsday*, ss. 28.

Sarıbay, M. B. (2019). Avrupa Birliği-Ukrayna İlişkilerinde Avrupa Komşuluk Politikasının Rolü. İstanbul: *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmış Doktora Tezi*, ss.268.

Schimmelfennig, F. (2014). European Integration in the Euro Crisis: The Limits of Postfunctionalism. *Journal of European Integration*, 36 (3): 321-337.

Schmitz, G. P. (06.03.2014). Parçalanmış Avrupa. Ukrayna AB zirvesi: Rusya'ya karşı zayıf yaptırımlar - DER SPIEGEL, (19.02.2022).

Semercioğlu, H. (2006). Kriz Yönetimi. *Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler*, ss.6.

Semercioğlu, H. (2016). Ukrayna Krizi Bağlamında AB-Rusya İlişkilerinin Ekonomi Politikası. *EUL Journal of Social Sciences*, 7 (2): 188-202.

Smith, E. (2003). European Union Foreign Policy in a Changing World. Polity Press, Cambridge, ss.288.

Soydan, E. (2019). 2014 Ukrayna Krizi Sonrası Ukrayna-Rusya İlişkileri. Aydın: *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, ss.83.

Sönmez, S. (2010). Avrupa Birliği'nin Komşu Bölgelere Yönelik Siyasal Açılımı: Avrupa Komşuluk Politikası. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (4): 113-122.

Sönmez, S., Bıçakçı, H., & Yıldırım, C. (2015). Kırım Sorunu Bağlamında Rusya-Ukrayna İlişkilerinin Analizi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1 (3): 656-670.

Sözcü Gazetesi. (08.08.2022). Rusya Ukrayna Savaşı Nedeni Ne, Nasıl Başladı? Rusya Ukrayna Savaşı Son Durum... Rusya Ukrayna savaşı nedeni ne, nasıl başladı? Rusya Ukrayna savaşı son durum... (sozcu.com.tr), (04.06.2022).

Şahin, S. (2005). Kriz ve Kriz Yönetimi Kapsamında Küçülme: Konaklama İşletmelerinde Örnek Bir Uygulama. Balıkesir, ss.185.

Tagliapietra, S., Zachmann, G., & Designing, A. (2015). New EU-Turkey Strategic Gas Partnership. *Bruegel Policy Contribution*, (10), ss.13.

Tağraf, H., & Arslan, T. N. (2003). Kriz Oluşum Süreci ve Kriz Yönetiminde Proaktif Yaklaşım. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4 (1): 149-160.

Tanrıverdi, G., & Şekercioğlu, S. (2021). Avrupa Birliği'nin Çatışma Çözümü Kabiliyeti: Mali ve Orta Afrika Cumhuriyeti Vakaları. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 20 (2): 595-620.

Taylor, A. (04.09.2014). That Time Ukraine Tried to Join NATO — and NATO said No. That time Ukraine tried to join NATO — and NATO said no - The Washington Post, (23.03.2022).

Tekin, Ö. F. (2015). Kriz Yönetimi ve Kamu Yönetimi İçin Önemi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 18 (2): 119-135.

Timeturk. (26.02.2022). Eurovision 2022'de Rusya Yok mu? Rusya Eurovision 2022'den Çıkartıldı mı ? Eurovision 2022'de Rusya yok mu? Rusya Eurovision 2022'den çıkartıldı mı ? - Timeturk Haber, (02.06.2022).

TRT Haber. (14.04.2022). AGİT, Rusya-Ukrayna Raporunu Yayımladı. AGİT, Rusya-Ukrayna raporunu yayımladı - Son Dakika Haberleri (trthaber.com), (23.04.2022).

TRT Haber. (17.06.2016). Rusya Devlet Başkanı Putin AB'nin Yaptırımlarını Değerlendirdi. Rusya Devlet Başkanı Putin AB'nin yaptırımlarını değerlendirdi - Son Dakika Haberleri (trthaber.com), (19.02.2022).

Uğur, Ö., & Aksoy M. (2018). Ukrayna Krizi Sonrası Fransa Dış Politikasının Avrupalılaşması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (61): 349-360.

Ukraine Forces Admit Loss of Donetsk Airport to Rebels. (21.01.2015). *The Guardian*. Ukraine forces admit loss of Donetsk airport to rebels | Ukraine | The Guardian, (04.01.2022).

Ukraine: Presidential Election. (11.05.2005). *Final Report*. OSCE. <http://www.osce.org/odihr/elections/ukraine/14674?download=true>, (16.01.2022).

Umland, A. (2016). The Ukraine Example: Nuclear Disarmament Doesn't Pay. *World Affairs*, 178 (4): 45-49.

Üste, A. N., Aydın, Ü., & Rasgen, A. (2020). Turuncu Devrim Sonrası Ukrayna ve Avrupalılaşıma Süreci. *Elm və İnnovativ Texnologiyalar Jurnalı*, (15): 68-82.

Vahl, M. (2003). Background Paper on EU Policy Towards Ukraine. *Centre for European Policy Studies (CEPS)*, Brussels, ss.17.

Vorotnikov, V. (03.03.2014). Ukraine Crisis May Have Serious Implications for the Meat Industry. *GlobalMeat*, Russia imposes temporary ban on pork imports from Ukraine (foodnavigator.com), (26.04.2022).

Yapıcı, U. (2011). Ukrayna-NATO İlişkilerinin Tarihsel Analizi. Ankara: *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu*, 1475-1494.

Yeniçeri, Ö. (1992). İşletmelerde Yönetim, Organizasyon ve Davranış. *Tutibay Basım*, Ankara, ss.242.

Yıldırım, Y. (2010). Rus Dış Politikasında Ukrayna Faktörü. Isparta: *Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, ss.118.

Yıldırım, Y. (2020). Putin Dönemi Rus Dış Politikasında Bir Müdahalecilik Örneği Olarak Kırım'ın İlhakı. Bursa: *Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi*, ss.528.

Zaman, N. (03.06.2022). AB Resmen Onayladı: Rusya'ya Karşı 6. Paket Devrede!. AB Resmen Onayladı: Rusya'ya Karşı 6. Paket Devrede! | Paratic, (10.06.2022).

